

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

STANJE IZAZOVI I PERSPEKTIVE SAVREMENIH MIROVNIH
OPERACIJA ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NACIJA

-magistarski rad-

Kandidat:

Nermin Mujević

Index br. 1013/ II SPS

Mentor:

prof. dr. Emir Vajzović

Sarajevo, juli 2024. godina

Nermin Mujević

STANJE IZAZOVI I PERSPEKTIVE SAVREMENIH
MIROVNIH OPERACIJA
ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NACIJA

2024.

ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

STANJE IZAZOVI I PERSPEKTIVE SAVREMENIH MIROVNIH
OPERACIJA ORGANIZACIJE UJEDINJENIH NACIJA

-magistarski rad-

Kandidat:

Nermin Mujević

Index br. 1013/ II SPS

Mentor:

prof. dr. Emir Vajzović

Sarajevo, juli 2024. godina

SADRŽAJ

Uvod	1
1. METODOLOŠKI OKVIR RADA	3
1.1. Problem istraživanja.....	3
1.2. Predmet istraživanja.....	3
1.2.1. Operacionalno određenje predmeta istraživanja.....	4
1.3. Ciljevi istraživanja.....	5
1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja.....	5
1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja.....	5
1.4. Hipoteze i indikatori.....	6
1.4.1. Sistem hipoteza.....	6
1.4.2. Posebne hipoteze.....	6
1.4.3. Indikatori.....	7
1.5. Način istraživanja.....	7
1.6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja.....	8
1.6.1. Naučna opravdanost istraživanja.....	8
1.6.2. Društvena opravdanost.....	8
1.7. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem.....	8
2. OSNOVNA TEORIJSKA RAZMATRANJA O MIROVNIM OPERACIJAMA UN - a	10
2.1. Osnivanje Organizacije Ujedinjenih nacija.....	10
2.1.1. Ciljevi i principi Organizacije Ujedinjenih nacija.....	12
2.2. Razvoj mirovnih operacija UN - a.....	14
2.2.1. Pregled različitih vrsta mirovnih operacija UN –a - hladnoratovski period.....	14
2.2.2. Promjene u posthladnoratovskom periodu i novi zadaci u 21. stoljeću.....	16
2.3. Pravni okvir za poduzimanje mirovnih operacija UN - a.....	21
2.3.1. Povelja UN - a kao normativni okvir za poduzimanje mirovnih operacija.....	21
2.3.2. Osnovni principi i ostali aspekti pravno – operativnog okvira mirovnih operacija UN – a	23
3. KARAKTERISTIKE I IZAZOVI SAVREMENIH MIROVNIH OPERACIJA UN – a	26
3.1. Razvoj, promjene i složenost savremenog okvira djelovanja mirovnih operacija UN – a....	26

3.1.1. Zaštita civila kroz okvir savremenih mirovnih operacija UN -a.....	33
3.2. Savremene mirovne operacije UN - a - osnovni principi i pojava novih zadataka.....	35
3.2.1. Mirovne operacije UN – a kroz savremeni okvir stabilizacijskih djelovanja.....	37
3.3. Razmatranje kriterija za procjenu uspješnosti savremenih mirovnih operacija UN –a.....	40
3.3.1. Pregled rezultata novog pristupa o procjeni uspješnosti mirovnih operacija UN – a.....	42
3.3.2. Mogućnost pojave stabilizacijske dileme kroz savremeni okvir djelovanja.....	44
4. MIROVNE OPERACIJE UN-a: SLOŽENOST I IZAZOVI SAVREMENOG OPERATIVNOG OKRUŽENJA	45
4.1. Pregled aktivnosti UN – a kroz primjere nekih od savremenih mirovnih operacija.....	45
4.1.1. Misija UN – a u Demokratskoj Republici Kongo – MONUSCO.....	45
4.1.2. Misija UN - a u Republici Južni Sudan - UNMISS	49
4.2. Uloga UN – a u operacijama podrške miru na Bliskom istoku 2023./2024. godina	52
4.2.1. Kratak pregled ključnih historijskih događaja Arapsko - izraelskih sukoba/ratova	52
4.2.2. Razmatranje značaja aktivnosti UN – a na Bliskom istoku: UNTSO i aktuelni sukob.....	55
4.3. Uloga UN –a u kibernetičkom ratovanju	58
4.3.1. Značenje i karakteristike pojma kibernetičkog ratovanja	58
4.3.2. Uloga i aktivnosti UN –a u sajber prostoru – mogućnosti i ograničenja.....	63
ZAKLJUČAK	65
Literatura.....	67
IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA	73

Uvod

U razumijevanju samog značaja i uloge mirovnih operacija Organizacije Ujedinjenih nacija iz savremenog konteksta, važno je istaknuti da se savremeni aspekt bitno razlikuje od onog koji se ticao samog koncepta kolektivne sigurnosti. Upravo je ova razlika rezultat brojnih promjena koji su se desili nakon hladnog rata, a koji karakterišu taj posthladnoratovski period. Ta promijenjena slika stvari će se za potrebe ove teme predstavljati u pogledu jednog izmijenjenog strateškog koncepta, čije se glavne odlike izmeđuostalog tiču toga da se sama karakteristika sukoba/ratova sada mijenja i poprima jedan noviji i izmijenjen okvir posmatranja. Zbog toga se ti sukobi označavaju *novim* ili *postmodernim*, gdje sukobi sada nisu dominantno vođeni onim tradicionalnim okvirom koji je predstavljen kroz interese države, i napora usmjerenih u korist nacionalnih ili drugih interesa. Taj izmijenjeni strateški kontekst je vidljiv i po tome što sukobi u novom milenijumu postaju sve složeniji i asimetričniji. Stoga se uvodi pojam *novi rat*, koji predstavlja jednu novu vrstu organizovanog nasilja kojeg karakterišu mešavina rata, organizovanog kriminala i masovnog kršenja ljudskih prava, uz kombinaciju regularnih i neregularnih snaga koji zastupaju različite nacionalne ili religijske ciljeve (Dulić, 2008: 35 - 36).

Sada nakon 76 godina postojanja ovog mehanizma može se reći da je uloga Organizacije Ujedinjenih nacija i dalje od presudnog značaja za očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti u svijetu. Zapravo same mirovne operacije predstavljaju: “Jedan od mehanizama OUN – a za uspostavljanje i očuvanje međunarodnog mira i sigurnosti. Realiziraju se angažiranjem vojnih ili policijskih snaga, a vrlo često i civila pod patronatom Ujedinjenih nacija, na prostoru država gdje je narušen mir, uz pristanak svih zainteresiranih (sukobljenih) strana” (Smajić, 2003: 33). Naravno, da je taj zadatak složen imajući u vidu i izazove koji su pratili ali i dalje prate napore usmjerene ka ostvarenju tog cilja. Neke od tih izazova se tiču kako ovih promjena u posthladnoratovskom okruženju, ali isto tako postoji i potreba za prilagođavanjem promjenama u globalnom sigurnosnom okruženju iz kojih se javljaju i izazovi vanjskog uticaja, a koji su savremenog karaktera i znatno složeniji. Unutrašnji izazovi se izmeđuostalog tiču nekih nedostataka i ograničenja poput pristupa resursima, ili složenosti koji proizilaze iz samog sukoba koji postoji u nekoj državi ili regiji, a koji mogu predstavljati i prijetnju u efikasnom ostvarivanju ciljeva konkretne misije. Isto tako i aspekta institucionalne strukturiranosti unutar UN – a koja treba da se suoči sa izazovima složenih multinacionalnih i multidimenzionalnih operacija, kao i

aspekt koji se odnosi na politike njenih država članica. Što se odražavalo u relativno slaboj podršci misijama pod okriljem UN – a. (Koops, Macqueen, Tardy, Williams, 2015: 7).

Od prvih iskustava u 1947. godini, Organizacija Ujedinjenih Nacija je kroz 71 misiju, realiziranih u više od 40 država, rasporedila više od dva miliona pripadnika mirovnih snaga iz 125 država svijeta (Duursma Alard et al, 2023: 417). Ovaj nam podatak govori i o samom značaju ovog mehanizma, koji Organizaciji Ujedinjenih nacija stoji na raspolaganju kao i uloge istog u očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti.

Sam porast broja ovih misija, a u kontekstu svih promjena koji su se desili od posthladnoratovskog perioda ka novom milenijumu, nužno prati i sada povećan stepen složenosti istih, a koji je rezultat većeg opsega izazova koji zahtijevaju drugačiji pristup od onog koji je bio prisutan u okviru tradicionalnih misija. Upravo ta sposobnost Organizacije Ujedinjenih nacija u poduzimanju mirovnih operacija sistemskog tipa, jeste ono što ovu organizaciju i razlikuje od nekih drugih organizacija poput Afričke Unije i dr. (Dulić, 2008: 134). Tako da će se kroz ovu temu nastojati u okviru ovog rada predstaviti značaj ovog mehanizma koji u savremenom kontekstu, uzevši u obzir sada nove izazove i ograničenja koje proizilaze iz kompleksnosti savremenog konteksta, zahtijeva drugačiji pristup odnosno prilagođavanje, kako bi se zauzela jasna pozicija u odnosu na izazove takvog tipa.

1. METODOLOŠKI OKVIR RADA

1.1. Problem istraživanja

Savremeni kontekst odnosno operativno okruženje u kojem se sada poduzimaju mirovne operacije, dodatno utiče na samo trojstvo principa na kojima se oslanja i sama doktrina mirovnih operacija. Takvo stanje prati i pojava proširenih mandata odnosno složenijih zadataka, koji se očekuju da budu ispunjeni kroz pokretanje takvih misija. Ta tri principa (saglasnost sukobljenih strana, nepristrasnost i minimalna upotreba sile), se sada dovode u pitanje i kroz sam mandat tih misija, koje djelujući u složenijem i izmijenjenom okruženju, prevazilazi granice onog što je predstavljeno kroz ta tri principa (Aoi, de Coning i Karlsrud, 2017: 1 - 3). Isto tako se u smislu operativnog okruženja pojavljuje i djelovanje država u sajber prostoru, koje može rezultirati i pojavom sajber sukoba/ratovanja (Nabeel, 2019: 17). Isto tako kada se uzmu u obzir i brojni drugi izazovi spoljašnje prirode poput promjena u okviru globalnog sigurnosnog okruženja, novih zadataka, kao i operativnog okruženja kroz pojavu aktivnosti u sajber prostoru, evidentna je razlika u odnosu na tradicionalne misije. Koje su bile poduzimane u prošlosti samo kada je okončan sukob i služile su za nadgledanje prekida vatre i primirja. (Dulić, 2008: 135). Shodno tome, istraživački problem je u ovom slučaju, utvrđivanje stanja savremenih mirovnih operacija UN – a kroz predstavljanje njihovih dosadašnjih dostignuća/rezultata ali i savremenih izazova, i njihove uloge, i ocjene njihove sposobnosti u očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti.

1.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u ovom radu će predstavljati utvrđivanje uticaja promjena koje proizilaze iz savremenog konteksta, a koji utiču i na samu efikasnost mirovnih operacija, te mogućnosti uspješnog ublažavanja ljudskih patnji i stvaranja uslova za samoodrživ mir (Dulić, 2008: 125). Shodno tome, može se razmatrati i budući kontekst, u smislu potrebe prilagođavanja novonastalim promjenama, gdje će se u okviru ovog rada pokušati na primjerima nekih od savremenih složenijih operacija, i savremenih izazova, napraviti presjek u odnosu na one izazove koji su postojali prije toga, kako bi se predstavila određena ocjena u smislu efikasnosti ovog mehanizma.

1.2.1. Operacionalno određenje predmeta istraživanja

- **Uslovi zbivanja:** Odnosi se na samu Povelju kao i uloge Vijeća sigurnosti kada je riječ o samom procesu uspostavljanja odnosno pokretanja mirovnih operacija pod okriljem UN - a.
- **Subjekti zbivanja:** Na osnovu utvrđenog predmeta i problema, u okviru ovog istraživanja postoje dvije glavne skupine koje čine subjekte mirovnih operacija. Prva skupina se odnosi na one subjekte od kojih zavisi donošenje odluke za samo poduzimanje mirovnih operacija a koji se odnose na Vijeće sigurnosti UN – a kao i stalnih država članica. Druga skupina se odnosi na glavne aktere u sukobu odnosno države domaćina, od kojih kasnije zavisi i eventualna saradnja, pristanak i djelovanje.
- **Motivi, interesi, i ciljevi aktera:** Sve navedeno tiče se samo subjekata. Odnosi se na ostvarivanje glavnog cilja a to je da se ublaži ljudska patnja i stvore uslovi za samoodrživ mir.
- **Aktivnosti aktera:** Odnosi se na aktivnosti koji se poduzimaju kako bi se ostvarila glavna svrha a koja se odnosi na mirovne operacije – da se ublaže ljudske patnje i stvore uslovi za samoodrživ mir.
- **Korištenje metoda i sredstava:** Metode i sredstva koja su određena i proizilaze iz same Povelje Organizacije Ujedinjenih Nacija kao i zahtjeva koji se odnose na same zadatke koji se tiču neke konkretne operacije, a koji proizilaze iz samih rezolucija Vijeća sigurnosti za konkretnu operaciju.
- **Efekte djelovanja aktera:** U smislu efekata je razumljivo govoriti o pozitivnim, koji su predstavljeni time da je postignuto ublažavanje ljudske patnje i usmjerenosti ka samoodrživom miru. Isto tako može biti i negativan efekat gdje postoji opasnost da nakon što mirovne snage napuste određeno područje, da se ovaj prvi aspekt ne ostvari.

a) Vremensko određenje predmeta istraživanja:

Vremenska odrednica predmeta istraživanja se odnosi na period koji obuhvata prve dvije decenije 21. stoljeća, gdje će fokus biti usmjeren na one najznačajnije (kako za savremeni tako i za budući kontekst), mirovne operacije Organizacije Ujedinjenih nacija, koje su bile poduzimane u 21. stoljeću, kao i one koje su nastavljene do datuma izrade ovog rada.

b) Prostorno određenje predmeta istraživanja:

Istraživanje obuhvata globalni nivo.

c) Disciplinarno određenje predmeta istraživanja:

Ovo istraživanje je intradisciplinarno jer se vrši u okviru sigurnosnih i mirovnih studija.

1.3. Ciljevi istraživanja

U pogledu određivanja ciljeva istraživanja razlikujemo dvije vrste: Naučne i društvene ciljeve. Zapravo “svako istraživanje ima kao opšti cilj sticanje naučnog saznanja određenog obima i nivoa, a istovremeno, po opštem konceptu i ideologiji nauke, svaka naučna djelatnost treba da bude usmjerena na dobrobit ljudi. To je osnov za razlikovanje naučnih i društvenih ciljeva” (Termiz, 2022: 308). Shodno tome, će se kroz predstavljanje stanja savremenog operativnog okruženja, kao i razmatranja složenosti istog u okviru savremenog konteksta, moći razumjeti potreba, značaj i uloga ovog mehanizma u suočavanju i odgovoru na složenost tih izazova.

1.3.1. Naučni ciljevi istraživanja

Naučna eksplikacija

Naučni cilj u okviru ovog istraživanja će se odnositi na nastojanje da se kroz utvrđivanje trenutnog stanja mirovnih operacija u okviru savremenog konteksta, i izazova sa kojima se UN susreće kroz ovaj mehanizam, pokuša otkriti i predstaviti njihova funkcionalnost kao mehanizma, i efikasnosti u osiguranju međunarodnog mira i sigurnosti. Kroz utvrđivanje savremenog konteksta predstavljenog kroz odnos između izazova i njihovog uticaja na trenutno stanje, nastojaće se predstaviti i budući značaj ovog mehanizma u smislu sve složenijeg globalnog sigurnosnog okruženja. U okviru ovog istraživanja naučna eksplikacija će pomoći u predstavljanju tog odnosa.

1.3.2. Društveni ciljevi istraživanja

Društveni cilj istraživanja se ogleda u mogućnosti primjene naučnih saznanja kao i rezultata u okviru ovog istraživanja u praksi (Termiz, 2022: 315), a koji mogu biti korisni različitim slojevima društva, kako bi se lakše mogla pratiti i razumijevati uloga savremenih mirovnih operacija Organizacije Ujedinjenih nacija. Isto tako i na same države u kojima je bila

poduzimana mirovna operacija kroz prošlost. Sam značaj se ogleda u tome što se kroz ovo istraživanje može razumjeti i složenost savremenih mirovnih operacija, koje sada podrazumijevaju i dosta složeniji pristup, a koji je rezultat sve složenijeg globalnog sigurnosnog okruženja, u kojem se javlja potreba za ovim mehanizmom.

1.4. Hipoteze i indikatori

“Hipoteze su osnovane pretpostavke o predmetu istraživanja iskazane u obliku stavova sudova, dok su indikatori veza između stava hipoteza sa jedne strane i instrumentarija kojim će se sakupljati podaci, sa druge strane” (Termiz, 2022: 316, 333).

1.4.1. Sistem hipoteza

- ***Generalna hipoteza istraživanja: Savremeni kontekst u kojem mirovne operacije Organizacije Ujedinjenih Nacija djeluju, predstavljen kroz složenost operativnog okruženja u kojima se te operacije i poduzimaju, sada zahtijeva drugačiji pristup odnosno prilagodbu, kako bi se što efikasnije moglo odgovoriti i na same izazove koji nužno proizilaze iz takvog kompleksnog stanja.***

1.4.2. Posebne hipoteze

- Posthladnoratovsko razdoblje, kao i ono sa početka 21. stoljeća, rezultiralo je pojavom novih vrsta sukoba, prijetnji i izazova koji znatno odstupaju od tradicionalnog okvira, stvarajući tako složenije okruženje u kojem mirovne operacije treba da djeluju, kao i ograničenja u efikasnoj sprovedbi mandata istih.
- Savremeni kontekst sada zahtijeva da se mirovne operacije UN – a posmatraju kroz širi okvir, u kojem se pored misija uspostavljanja, nametanja, održanja i izgradnje mira, pojavljuju novi i složeniji zadaci, koji proizilaze iz proširenih mandata tih misija.
- Djelovanje država u sajber prostoru, kao i kroz pojavu sajber sukoba, zahtijevaju razmatranje uloge UN – a i mogućnosti djelovanja u pogledu izgradnje mira i sigurnosti nakon posljedica sajber ratovanja.
- Pored postojanja netradicionalnih sigurnosnih prijetnji poput terorizma i nasilnog ekstremizma, javljaju se i novi izvori prijetnji koji se tiču djelovanja u sajber prostoru, a

koje može proizvesti posljedice za same snage OUN - a, kao i civilnog stanovništva čak i nakon prestanka određenog sukoba;

- Značaj poduzimanja ovih operacija se ogleda kroz potrebu, a koja proizilazi i iz same činjenice, da i dalje postoje urušene, fragilne države, koje pod uticajem procesa globalizacije odnosno duboko ukorijenjenh konflikata, zahtijevaju intervenciju treće strane, kako bi se prilagodili tim promjenama i ublažile posljedice takvog stanja.
- Savremene mirovne operacije Organizacije Ujedinjenih nacija kao mehanizam u savremenom kontekstu, znatno više djeluju kroz okvir upravljanja sukobima u odnosu na složeniji pristup koji se odnosio na aspekt njegovog rješavanja.

1.4.3. Indikatori

Indikatori u ovom istraživačkom radu će biti knjige, članci, naučno – istraživački radovi o složenosti procesa poduzimanja mirovnih operacija, o razumijevanju savremenog konteksta sa svim njegovim promjenama i izazovima (i potrebe prilagođavanja), kao i korisnosti mirovnih operacija, kao značajnog mehanizma u doprinosu ostvarivanja međunarodnog mira i sigurnosti. Isto tako u smislu aspekta reforme će se uzeti u obzir i Brahimijev izvještaj, Capstone doktrina (Nikolić, 2016: 21, 26), Hippo izvještaja (Whalan, 2016: 5) i nova Agenda za mir iz 2023. godine (Chen et al, 2023). Koji će za funkciju imati predstavljanje te putanje reformisanja na planu snažnijeg očuvanja mira i sigurnosti. Kao i evaluacije i predstavljanje nekih od dosada poduzetih i značajnijih mirovnih operacija, kako bi se preciznije predstavio i razumio savremeni kontekst.

1.5. Način istraživanja

Opštenaučne metode istraživanja

3. *Komparativna metoda* - pomoći će u poređenju rezultata nekih od dosadašnjih operacija u smislu ostvarivosti njihovog glavnog cilja odnosno svrhe - ublažavanja ljudske patnje i usmjerenosti ka samoodrživom miru, kako bi se mogao predstaviti značaj njihovog poduzimanja u odnosu na izazove iz savremenog konteksta.

1.5.2. Metode sakupljanja podataka

Primarna metoda ovog istraživanja biće metoda *analize sadržaja dokumenata* koja će se fokusirati na sljedeće dokumente koji će biti korišteni u ovom radu: Povelja Ujedinjenih naroda, razne rezolucije Organizacije Ujedinjenih naroda, i ostalih dokumenata i radova koji tretiraju ovu problematiku.

1.6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

1.6.1. Naučna opravdanost istraživanja

Ovo istraživanje problematike savremenih mirovnih operacija kroz rezultate istog, omogućava i usavršavanje naučnih saznanja o aktuelnosti, potrebi i značaju ovog problema. Iako postoje istraživanja odnosno i sami istraživači koji su se bavili ovom problematikom, i dalje se može primijetiti da postoji nesmanjena pažnja za istraživanjem ovog mehanizma, koji je i dalje prisutan uprkos brojnim promjenama i izazovima koji su nužno zahtijevali i prilagođavanje takvom okruženju.

1.6.2. Društvena opravdanost

Društvena opravdanost se može predstaviti kroz dvije osnove. Prva se odnosi na konkretna saznanja odnosno rezultate do kojih će se doći ovim istraživanjem, a druga se tiče eventualne primjene tog istog saznanja u društvenoj praksi, kroz mogućnosti rješavanja tog problema (Termiz, 2022: 336 - 337). Društvena opravdanost ovog istraživanja takođe proizilazi i iz same činjenice da u kontekstu sadašnjih dešavanja u svijetu i dalje postoje područja ili regije koje se mogu okarakterisati kao krizna žarišta, gdje je nivo ljudske sigurnosti smanjen. Stoga se kroz primjenu tog saznanja u praksi (u ovom slučaju kroz postkonfliktnu izgradnju), nastoji ublažiti ljudska patnja i postići samoodrživ mir.

1.7. Kategorijalno pojmovni i terminološki sistem

Osnovni pojmovi koji proizilaze iz naslova teme a koji čine teorijsku osnovu istraživanja su:

- **Mirovne operacije** – Predstavljaju one operacije “koje se poduzimaju kao odgovor na krizu i kao takve uključuju međunarodne napore i vojne misije kako bi se okončao konflikt, pomogla uspostava mira i stvorio ambijent koji pogoduje pomirenju i izgradnji države i institucija, te olakšava tranziciju ka vremenu u kojem će vlast preuzeti legitimno

izabrana vlada. Ove operacije mogu biti poduzimane pod pokroviteljstvom Ujedinjenih nacija, druge međuvladine organizacije (*intergovernmental organization*), unutar sporazumne koalicije država ili se ipak poduzimaju kao unilateralna akcija” (Seizović, 2016: 141).

- **Mir** – “ U političkom smislu stanje suprotno ratu, stanje koje prethodi ratu i koje slijedi iza njega. Normalno i uobičajeno, ustaljeno funkcioniranje državnog i javnog poretka, stanje javne i privatne sigurnosti građana i javnog reda, u kojem se masovno ne koristi oružje i vojna sila u borbene svrhe” (Beridan, Tomić, Kreso, 2001: 2014).
- **Međunarodna zajednica** – Kroz okvir savremenih međunarodnih odnosa ali i samog povijesnog iskustva, polazi se od toga da se tu ne može govoriti kao o statičnom fenomenu. To vrlo često zavisi i od samog stanja u međunarodnim odnosima. “ Dok međunarodno društvo čine isključivo države, međunarodna zajednica obuhvata nivoe od individualnog preko državnog do nadnacionalnog koji obuhvata međunarodne organizacije proistekle iz djelovanja državnih aktera zasnovanog na zajedničkim normama, vrijednostima i interesima” (Turčalo, 2021: 5 - 12).
- **Upravljanje i rješavanje konfliktima** - Postoje određena gledišta gdje se upravljanje konfliktima posmatra kao ograničavanje, obuzdavanje ili ublažavanje, a koje nužno ne znači i njegovo rješavanje. Takođe se može posmatrati i kao svojevrsna promjena smjera od destruktivnog ka konstruktivnom u pogledu interaktivnih odnosa (Swanström, 2002: 20 – 24). Dok se upravljanje odnosi na obuzdavanje ili zadržavanje nasilnog konflikta, rješavanje podrazumijeva da su temeljni uzroci tog konflikta razmotreni i riješeni (Ramsbotham, Miall i Woodhouse, 2005: 24).
- **Međunarodna sigurnost** – predstavlja “stanje u svijetu u kojem države i narodi mogu bez rata i drugih sukoba opasnih po svjetski mir, slobodu, nezavisnosti teritorijalni integritet država, usmjeravati svoj razvoj i ostvarivati međunarodne političke, gospodarske, kulturne i druge odnose. Međunarodnoj sigurnosti bi odgovarao svjetski sigurnosni sistem, kojeg bi činila tri nivoa: nacionalni sistemi država; multinacionalni; i internacionalni nivo, kao integracijski i kooperacijski sigurnosni sistem na svjetskom nivou” (Beridan, 2008: 160 - 161).

2. OSNOVNA TEORIJSKA RAZMATRANJA O MIROVNIM OPERACIJAMA UN - a

2.1. Osnivanje Organizacije Ujedinjenih nacija

Predstavljanje samih početaka odnosno osnivačkih napora ove organizacije je neophodno kako bi se razumio i značaj same Povelje (kao rezultata tih napora), kao ključne poluge u djelovanju ovog mehanizma. Samo izvorište osnivačke ideje se vezuje za Atlantsku povelju od 14. avgusta 1941. godine (Četiri mjeseca prije nego što su SAD pristupile ratu, i kada se desio napad Japana na Pearl Harbor), odnosno inicijative predsjednika Frenklina Roosvelta i Vinstona Čerčila koji je insistirao na formiranju svjetske međunarodne organizacije. U samoj Atlantskoj Povelji se izmeđuostalog i poziva na zajedničku saradnju na polju ekonomije, kao i sam nagovještaj budućih napora u osnivanju stalne organizacije na polju sigurnosti. Iz ovog vida forme/izjave kroz Atlantsku povelju, se može uvidjeti i nastojanje ka dostizanju uspjeha u osnivanju svjetske organizacije sa jasnom odgovornošću u oblasti sigurnosti i ekonomije. To je predstavljalo ujedno i zajednički cilj tada dviju vodećih demokratija (Ziring, Riggs i Plano, 2000: 19 – 20).

Za razliku od Lige Naroda, UN su započeli kao alijansa (koju su činili SAD, Velika Britanija i Sovjetski Savez), koja je i kasnije u Drugom svjetskom ratu nastupala protiv sila osovine. Prva deklaracija koja se pripisuje UN – u jeste ona od 1. januara 1942. godine kada su predstavnici 26 država, nastavili zajedničku borbu protiv sila osovine (Hanhimäki, 2008: 13). Ovdje se mora spomenuti i sam značaj Moskovske deklaracije (potpisane oktobra 1943. godine), koja je pratila i nastavak kasnijih saradnji tokom rata koja je pored održavanja međunarodnog mira i sigurnosti, značila i prepoznavanje neophodnosti osnivanja svjetske međunarodne organizacije. Kasnije će se vlade 4 države (SAD – a, Velike Britanije, Kine i Rusije), sastati na konferenciji u Dumbarton Ouku. Konferencija se održavala u dvijema podijeljenim fazama – u prvoj (SAD, Sovjetski Savez, Velika Britanija) u periodu od 21. avgusta do 28. septembra 1944. godine, i druge (između delegacija SAD – a Velike Britanije i Kine) od 29. septembra do 7. oktobra 1945. godine. U završnom dijelu konferencije rezultati koji su objavljeni, su predstavljali osnovne principe buduće svjetske organizacije. Kasnije na Konferenciji UN – a o međunarodnoj organizaciji (The UN Conference on International Organization – UNCIO), koja je održana u San Francisku 25. aprila 1945. godine sa 46 država koje su učestvovala, kao i 4 dodatna predstavnika država (Argentine, Danske, Bjelorusije i Ukrajine), koje su kasnije prihvaćene

(odnosno njihovo učešće u izradi Povelje). Tih 50 država (zajedno sa Poljskom), su postale izvorne države članice UN – a. Ta konferencija na kojoj se kasnije pristupilo izradi Povelje UN – a, se zasnivala na osnovnim principima postignutim na Dumbarton Ouks konferenciji i onim što je kasnije dopunjeno i na konferenciji na Jalti. Povelja je kasnije i zvanično potpisana 26. juna 1945. godine od strane predstavnika 51 države. Iste godine u novembru mjesecu je u Londonu osnovana pripremna komisija koja je djelovala na uspostavi aranžmana koji su se odnosili na pitanja o glavnim tijelima/organima nove organizacije, kao i prenosa određenih aktivnosti sa Lige naroda na novouspostavljenu organizaciju. Nakon toga je pristupljeno procesu ratifikacije, gdje je i 28. juna 1945. godine Senat SAD – a ratifikovao Povelju UN – a. Na koncu, sa otpočinjanjem sa radom Generalne skupštine od 10. januara 1946. godine, Organizacija Ujedinjenih nacija je počela da funkcioniše i postoji (Ziring, Riggs i Plano, 2000: 20 - 24). Kroz kasniji period svoga postojanja se takođe povećao i broj članica, od 159 tokom 1989. godine do 192¹ u 2007. godini (Hanhimäki, 2008: 24).

Postojao je sve veći uticaj posljedica II svjetskog rata koji su se odrazili i na globalnu i nacionalnu ekonomiju država, kao i njihovih političkih struktura. Jednim dijelom se i samo nastajanje ove organizacije vezuje i za potrebu upravljanja tim promjenama koji iz toga proizilaze. Evidentna je i razlika između Povelje UN – a i Pakta Lige Naroda. Iako oba dokumenta naglašavaju zalaganje za unapređenje sigurnosti na međunarodnom nivou, i mirnog rješavanja sporova kao glavnih ciljeva. Međutim razlikuje se po tome što se naglasak stavlja na važnosti socijalnog i ekonomskog razvoja, gdje se polazi od toga da su negativni uticaji globalne ekonomije tokom 1920 – ih i 1930 – ih godina, vodili do pojave ultranacionalizma i akata agresije koji su kasnije rezultirali II svjetskim ratom. Tako da je promovisanje socijalne i ekonomske jednakosti predstavljalo način očuvanja međunarodne sigurnosti (određenog nivoa) (Hanhimäki 2008: 15 - 17). Neuspjeh Lige Naroda u samom ostvarivanju odnosno promovisanju ideje o kolektivnoj sigurnosti, se pored nepristupanja određenih država organizaciji, tiču i odredaba Pakta Lige naroda iz čega se mogu uočiti i nedostaci. U odnosu na Povelju UN – a, u kojoj je prisutno načelo apsolutne zabrane rata, kod Pakta Lige naroda nije bila u potpunosti zabranjena upotreba sile. Vijeće Lige naroda nije moglo donositi odluke o pitanju vojnih snaga, gdje je državama članicama prepušteno da sami donose odluku o opsegu i potrebnom nivou

¹ Današnji broj članica iznosi 193 države članice UN - a u 2024. godini (<https://unis.unvienna.org/unis/en/topics/the-un-in-general.html>, pristupljeno, 24.03.2024. godine.).

vojnih snaga, koje bi u zavisnosti od situacije trebalo staviti na raspolaganju. Kasnije je pojava hladnog rata² uticala i na sistem kolektivne sigurnosti, u okviru kojeg se polazilo od konsenzusa stalnih članica (jer se i u okviru UN – a započelo sa idejom kolektivne sigurnosti), gdje se nakon tih promjena počelo javljati stanje gdje je takav konsenzus nemoguće postići, kao i nemogućnosti formiranja vojnih snaga UN – a. Upravo je pojava takvog stanja (hladnog rata), rezultirala kolapsom sistema kolektivne sigurnosti (Lončar, 2011: 37 - 41).

2.1.1. Ciljevi i principi Organizacije Ujedinjenih nacija

U nastavku će se predstaviti ciljevi i principi Organizacije Ujedinjenih nacija, jer se polazi od toga da razlozi za nastanak i razvoj mirovnih operacija, potiču iz ciljeva i principa Ujedinjenih nacija koji predstavljaju svojevrsan odraz univerzalnih vrijednosti međunarodne zajednice. Te vrijednosti su formulisane u preambuli Povelje ove organizacije, gdje se jasno naglašava da su “narodi Ujedinjenih nacija ujedinili svoje snage radi održanja međunarodnog mira i sigurnosti, a potom i preuzeli obavezu da obezbede da se oružana sila ne upotrebljava izuzev u opštem interesu” (Dimitrijević, 2021: 304).

Da bi se kasnije mogla razumjeti pozicija ovog mehanizma kroz Povelju UN – a kao i sama uloga Organizacije Ujedinjenih Nacija u ostvarivanju onog što je postignuto kroz osnivačke napore, predstavljene na prethodnim stranicama, u nastavku će se predstaviti ciljevi ove organizacije. Ciljevi Ujedinjenih Nacija su:

1. “Očuvati međunarodni mr i sigurnost i u tu svrhu: preduzeti efikasne kolektivne mjere radi sprječavanja i uklanjanja prijetnji miru i radi onemogućavanja akta agresije ili drugih vidova narušavanja mira, te pomoću sredstava za mirno rješavanje i u skladu sa principima pravde i međunarodnog prava postići usklađenje ili rješenje međunarodnih sporova ili situacija koje bi mogle dovesti do narušavanja mira;
2. Razviti prijateljske odnose između nacija na osnovu poštivanja principa jednakih prava i samoodređenja naroda, te preduzeti adekvatne mjere za jačanje univerzalnog mira;

² *Hladni rat* predstavlja razdoblje koje je obuhvatalo period od 1945. do 1991. godine. Međunarodni sistem odnosno njegova struktura tokom tog perioda je bila bipolarna. Dominantno je bio prisutan državocentrični koncept sigurnosti. Odvraćanje odnosno zastrašivanje su bili primjenjivani kako bi se kroz upravljanje određenim krizama, na takav način, spriječilo njihovo eskaliranje u nuklearni sukob širih razmjera (Jevtić i Radojević, 2021: 129).

3. Postići međunarodnu saradnju u rješavanju međunarodnih problema, ekonomskog, društvenog, kulturnog ili humanitarnog karaktera, i u promoviranju i poticanju poštivanja ljudskih prava i fundamentalnih sloboda za sve, bez obzira na rasu, spol, jezik ili religiju;
4. Postati centar za usklađivanje aktivnosti nacija u ostvarenju ovih zajedničkih ciljeva” (Smajić, 2003: 177 - 178).

Isto tako u namjeri da se ostvare odnosno ispune postavljeni ciljevi, djelovanje ove organizacije i njenih članica se zasniva na sljedećim principima:

1. Načelo suverene jednakosti svih svojih članica;
2. “Sve članice, s ciljem da svaka od njih ostvari prava i privilegije proistekle iz članstva, će savjesno ispunjavati obaveze koje su na sebe preuzele u skladu sa ovom poveljom;
3. Sve članice će rješavati svoje sporove miroljubivim sredstvima i na način koji neće ugroziti međunarodni mir, sigurnost i pravdu;
4. Sve članice će se u svojim međunarodnim odnosima suzdržavati od prijetnji ili upotrebe sile protiv teritorijalnog integriteta ili političke nezavisnosti bilo koje države, odnosno neće ni na koji način djelovati u suprotnosti sa ciljevima Ujedinjenih nacija;
5. Sve članice će Ujedinjenim nacijama pružati svaku vrstu pomoći u svim njihovim aktivnostima, u skladu sa ovom poveljom, te će se suzdržati od pružanja pomoći bilo kojoj zemlji protiv koje Ujedinjene nacije preduzimaju preventivne ili provedbene aktivnosti;
6. Organizacija će nastojati da sve zemlje koje nisu članice Ujedinjenih nacija djeluju u skladu sa ovim principima, u mjeri u kojoj je to potrebno, radi očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti;
7. Ništa što piše u ovoj povelji ne daje ovlasti Ujedinjenim nacijama da interveniraju u pitanjima koja prvenstveno spadaju pod jurisdikciju bilo koje države, niti će se od članica tražiti da takva pitanja iznesu radi rješavanja prema ovoj povelji, mada ovaj princip neće onemogućiti primjenu provedbenih mjera navedenih u poglavlju VII” (Smajić, 2003:178).

2.2. Razvoj mirovnih operacija UN - a

U okviru ovog podpoglavlja će se kroz predstavljanje različitih vrsta mirovnih operacija, nastojati i obuhvatiti različita razdoblja promjena koji su nužno uticali kako na pojavu novih vrsta tih operacija, tako i proširenih mandata proizašlih iz kasnijih složenijih zadataka. Potrebno je naglasiti da u pogledu klasifikacije mirovnih operacija, ne postoji univerzalna klasifikacija³. Isto tako u okviru ovog poglavlja se neće pozivati samo na podjelu koja obuhvata generacije tih operacija, jer se razvoj istih samo donekle može hronološki predstaviti. Isto tako kada je riječ o samoj klasifikaciji, postoje i izazovi tzv. *sive zone*⁴ koja se javlja između tih operacija, stoga neke misije mogu kombinirati i elemente drugih (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 319).

2.2.1. Pregled različitih vrsta mirovnih operacija UN –a - hladnoratovski period

Razumijevanje i ukazivanje na konceptualne razlike između različitih vrsta ovih operacija će omogućiti i kasnije razumijevanje načina na koji su se vremenom mijenjali ovi koncepti, ali isto tako kako bi se kasnije u okviru ovog rada razumjela i predstavila ograničenja (u praktičnom smislu), kada je u pitanju njihov uspjeh. Stoga će se kao polazna tačka u kasnijem razumijevanju savremenog konteksta, ali i samog predstavljanja razvojnog puta ovog mehanizma, uzeti **tradicionalne misije održanja mira (traditional peacekeeping⁵)**, i većina drugih oblika mirovnih operacija je razvijena iz ove izvorne konstrukcije (Diehl i Balas, 2014: 3 - 4).

Kod tradicionalnih operacija održanja mira je bitno spomenuti da se njihovo djelovanje odnosilo na podržavanje napora za uspostavljanje mira, stvarajući tako uslove koji bi olakšali političke pregovore. Uglavnom su se bavili regionalnim sukobima u kojima su i bili poduzimani. Prije 1989. godine ove operacije su bile “ograničene na posmatranje i patroliranje demilitarizovanim zonama, i zonama ograničenja upotrebe sile, kao i nadziranja sporazuma o prekidu vatre” (Dulić, 2008: 109 - 110). Isto tako važno je napomenuti da su se ove operacije poduzimale pod Glavom VII Povelje, ove operacije ne nameću mir i ne donose mir, već se radije nastoji postići mirno

³ Čak iako bi se prihvatila jedna od postojećih klasifikacija, to ne znači nužno i da su operacije homogene, već se mijenjaju tokom vremena, preuzimajući različite zadatke kroz razne misije i u specifičnim razdobljima (Diehl i Balas, 2014: 15).

⁴ Izazovi *sive zone* se odnose na razliku koja se javlja na terenu (kao što su primjeri u Somaliji ili bivšoj Jugoslaviji), između održanja i nametanja mira. Tada se javlja uska linija razlikovanja između onog što je predstavljeno kroz tradicionalno održanje mira i klasičnog ratovanja (Dulić, 2008: 113).

⁵ Sam termin *Peacekeeping* se odnosi na „čitav niz aktivnosti koji se nazivaju mirovnim operacijama kao operacijama stabilizacije i rekonstrukcije“ (Dulić, 2008: 109).

stanje koje bi omogućilo dalje sprovođenje mirovnog procesa. Iskustva ovih operacija potiču od prvih posmatračkih misija (*observer missions*), razvijenih kasnije kroz misije iz 1956. godine⁶ (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 320).

Kako bi se preciznije odredilo značenje ovih operacija, korisno je uporediti ih i sa tradicionalnim vojnim operacijama. U okviru ove vrste mirovnih operacija se zalaganje odnosno postizanje mira ostvaruje kroz razdvajanje sukobljenih strana (uspostavljanje fizičke distance), gdje se nastoje spriječiti pojava manjih incidenata, koji bi kroz iznenadno uključivanje suprotstavljenih strana (manjih borbenih grupa), doveli do obnove sukoba ili pojave novog sukoba. To razdvajanje sukobljenih strana je imalo i taktičke prednosti jer omogućava rano upozoravanje od eventualnog napada. Isto tako ove operacije nastoje uspostaviti okruženje pogodno za rješavanje konflikta, pritom ne učestvujući u diplomatskim inicijativama. Već se nastoje stvoriti uslovi koji bi omogućili suprotstavljenim stranama rješavanje spornih pitanja. Razlike u odnosu na vojne operacije klasičnog tipa se mogu predstaviti i kroz samo trojstvo principa ovih operacija. Prvi se odnosi na pristanak (koji ne znači nužno da će biti osiguran kao što je primjer iz 1967. godine kada je Egipat povukao svoj pristanak), tako da se kod klasičnih vojnih operacija ne zahtijeva sam pristanak. Dok kod prvih je i dalje ključan pristanak i saradnja sa sukobljenim stranama radi očuvanja mira. Drugi se odnosi na nepristrasnost prema stranama u sukobu (kao i implementacija mandata bez diskriminacije). Kod vojnih operacija se trupe šalju u zonu sukoba kako bi promijenili balans moći, pritom boreći se na strani jednog od aktera. Kod primjene sile se radi o pravilima vođenja borbe gdje postoji određen nivo do kojeg je dozvoljena primjena sile (za svrhe samoodbrane ili u odbrani vlastitog mandata⁷). To ograničenje kod vojnih operacija dolazi do izražaja samo u slučajevima nužde ili odredbama MHP – a. Zadnji aspekt se odnosi na brojnost pripadnika tih trupa/snaga, gdje su mirovne snage nastupale u relativno manjem broju (za hladnoratovski period do 10, 000), dok su recimo samo tokom okupacije Iraka američke trupe brojale 150, 000 pripadnika (Diehl i Balas, 2014: 4 - 8).

⁶ U pogledu ovih operacija između 1948. i 1988. godine pokrenuto je 13 takvih operacija, kao što su: „Organizacija UN za nadgledanje primirja (*UN Truce Supervision Organization - UNTSO*) iz 1948. godine kao i vanrednih snaga UN (*UN Emergency Force - UNEF*) iz 1988“ (Dulić, 2008: 139).

⁷ Tokom prvih iskustava kroz UNEF (UN Emergency Force – vanrednih snaga UN), odnosno misija, treći princip koji se odnosi na minimalnu upotrebu sile, kasnije i preko misije u Kongu iz 1960. godine kao i iskustava iz 1973. godine (UNEF II), umjesto samoodbrane ovaj princip je proširen i na odbranu vlastitog mandata (Oksamytna i Karlsrud, 2020: 4 - 5).

Tradicionalne operacije održanja mira vs vojne operacije		
<i>Polazni Kriterijumi</i>	<i>Tradicionalne operacije održanja mira</i>	<i>Vojne operacije</i>
Pristanak države domaćina	da	ne
Nepriistrasnost	da	ne
Upotreba sile	samoodbrana	ofanzivni nivo
Brojnost	relativno manja	puno veća
Opremljenost	lako naoružanje	teško naoružanje

Tabela 1. Razlike između tradicionalnih mirovnih operacija i vojnih operacija (izvor: Diehl i Balas, 2014: 6).

2.2.2. Promjene u posthladnoratovskom periodu i novi zadaci u 21. stoljeću

Prema onom što je na početku iznijeto, u nastavku će se predstaviti i sama činjenica koja se odnosi na to da se terminologija ipak mijenjala i da je u ovom posthladnoratovskom periodu, složenost jednog takvog okruženja zahtijevala pojavu nove terminologije mirovnih operacija. U odnosu na tradicionalne, misije u posthladnoratovskom periodu su uključivali puno teže zadatke. Takvo stanje je proizlazilo i iz činjenice da su iste bile poduzimane “usred građanskih ratova a ne na kraju tog sukoba” (Dulić, 2008:139). U nastavku će biti predstavljeni još neki pojmovi prije nego što se bude kratko osvrnulo i na taj prelaz ka 21. stoljeću. U okviru ovog poglavlja rada se neće razmatrati širi kontekst promjena sa početka 21. stoljeća, nego će se za potrebe ovog dijela rada, samo kratko spomenuti kroz određene nove vrste operacija/zadataka (samo neke od njih), jer su te promjene kasnije rezultirale pojavom mnogo šireg i kompleksnijeg operativnog okruženja.

Preventivno raspoređivanje snaga (*Preventive Deployment*) One djeluju u kontekstu kada postoji značajan rizik od pojave oružanog sukoba, ali gdje se ne javlja nasilje širih razmjera. Njihova svrha se ogleda u tome da se nastoji spriječiti pojava odnosno izbijanje nasilja, ili da se preventivno djeluje kako se to nasilje ne bi proširilo iz obližnjih područja prema državi u kojoj te misije djeluju (Diehl i Balas, 2014: 13 – 14). Za primjer preventivnog korišćenja snaga UN - a se može uzeti UNPREDEP (*UN Preventive Deployment Force* u Makedoniji), koja je djelovala u

namjeri da se neprijateljstva koja su bila prisutna u BiH ne bi proširila i na taj teritorij (Dulić, 2008: 103).

Operacije nametanja mira (*Peace enforcement operations*) Kod ovih operacija je bitno napomenuti da se pozivaju na Glavu VII Povelje, i najveći broj slučajeva ovih operacija se nije odnosio na sukob između dvije države već na građanski rat u određenoj zemlji. Ograničenih su ciljeva i poduzimaju se uprkos tome što neke od strana ne pristaju na njih, što znači da su prisilnog karaktera (Dulić, 2008: 104 – 105). Navodi se da je UNOSOM I u Somaliji imao elemente ove vrste operacija (Diehl i Balas, 2014: 14). Uglavnom se izvode uz međunarodnu saglasnost i koriste se vojnom silom ili prijetnjom iste, sa ciljem “poštovanja odredbi rezoucije ili sankcija u vezi sa održanjem ili ponovnim uspostavljanjem mira i poretka” (Dulić, 2008: 105).

Operacije uspostavljanja mira (*Peacemaking*) Uključuju diplomatske aktivnosti koje se poduzimaju sa ciljem upravljanja sukobom ili njegovog razrješavanja. U svom djelovanju se pozivaju na Glavu VI Povelje. Izvode se uz saglasnost svih sukobljenih strana, u nastojanju da nadgledaju i olakšaju primjenu sporazuma, prekida vatre i sl., kao i da podrže diplomatske napore sa ciljem postizanja dugoročnog političkog smirivanja. Nastaju onda “kada su strane u sporu postigle neki provizorni sporazum u vezi sa svojim sukobom (bilo da je taj sukob međunarodni ili unutardržavni) (Dulić, 2008: 103).

Proširene operacije održanja mira (*wider peacekeeping*) Ove operacije se poduzimaju u znatno drugačijem okruženju u odnosu na tradicionalne a koje se odnosi na puno veći nivo neprijateljstava, što im daje pravo na korištenje sile, gdje se mogu pozivati i na Glavu VII Povelje (Dulić, 2008: 112). Djeluju prevashodno u unutardržavnim sukobima (*intrastate*), pritom uključuju više različitih zadataka poput humanitarne pomoći, zaštite civila i dr., i naglasak je na saradnji sa nevladinim organizacijama (Diehl i Balas, 2014:14).

Tako da se u posthladnoratovskom periodu (naročito kasnije u 21. stoljeću) ističe termin - **izgradnja mira (*peacebuilding*)**. Ovdje će se početi od toga da ne postoji zvanična/univerzalna definicija ovog pojma, međutim navode se karakteristike ovih operacija. Kao i kod drugih izvora koji se tiču terminologije ovog razdoblja, ovdje će se početi sa definisanjem/određenjem ovog pojma od strane Butrosa Ghalija, gdje on ovaj pojam određuje kao “stvaranje novog okruženja”,

a ne samo prekida neprijateljstava koji je bio prisutan kroz djelovanja tradicionalnih operacija (Diehl i Balas, 2014: 8).

Kroz rezultate brojnih istraživanja o ovom pojmu u nastavku će se nešto kraće osvrnuti na te karakteristike. Pa tako se prva karakteristika odnosi na ciljeve održanja mira. Jedan od početnih/osnovnih ciljeva jeste sprečavanje ponovnog izbijanja konflikta. Druga karakteristika se odnosi na odabir adekvatne strategije (i drugih aktivnosti) u ostvarivanju postavljenih ciljeva. Pa tako postoji minimalistička strategija koja se odnosi na upravljanje konfliktom (negativnog mira), sa smanjenom mogućnošću za upotrebom sile. Neke operacije ove vrste idu i izvan okvira tradicionalnih operacija poput razoružanja odnosno uništavanja oružja sukobljenih strana. Neka od nastojanja u okviru ove vrste se odnose na mehanizme pomoću kojih bi se sukobom moglo upravljati bez upotrebe sile (u takve aktivnosti bi se moglo ubrojati sprovođenje izbora, jačanje vladinih institucija i dr.). Postoje takođe i gledišta gdje se operacije održanja mira bave i ključnim uzrocima nekog konflikta. Dok s jedne strane minimalistički pristup iako očekuje pojavu konflikta, ipak nastoji da pristupi tome tako da izbjegne upotrebu sile, maksimalistički pristup sa druge strane uključuje i napore ka rješavanju sukoba (aspekata pozitivnog mira⁸). Neke od tih aktivnosti se odnose i na promjenu ponašanja sukobljenih strana, kao programa u promociji ekonomskog razvoja i zaštite ljudskih prava. Treći aspekt se odnosi na trajanje odnosno vremenski okvir poduzimanja tih aktivnosti (*timing*). Poređenja radi, preventivna diplomatija se javlja prije pojave određenog nivoa nasilja/sukoba. Vojna intervencija s druge strane se javlja tokom određenog oružanog sukoba. Tradicionalne mirovne misije se raspoređuju u situaciji nakon prestanka nasilja ali prije određenog konačnog mirnog rješenja (što se ogleda u njihovoj primarnoj ulozi u nadgledanju prekida vatre). Peacebuilding aktivnosti se stoga javljaju nakon neuspjeha u prevenciji konflikta, nakon operacije tradicionalnog oblika itd. Tako da u praksi ova vrsta operacije (pod okriljem UN - a), i dalje se ubraja kroz okvir postkonfliktnih aktivnosti. Četvrta karakteristika se odnosi na okruženje u kojem se poduzimaju (poput civilnog konteksta odnosno građanskog rata, etničkog sukoba, fragilne ili propale države i dr.) (Diehl i Balas, 2014: 8 - 11).

⁸ Negativan mir predstavlja odsustvo nasilja. Dok kod pozitivnog mira to predstavlja složen i težak poduhvat koji „nadilazi političku elaboraciju, ugrađujući u sadržaj pojma mir i druge kategorije destilirane iz slobode i pravde kao dva najviša ljudska ideala“ (Ćurak, 2016: 165).

Ovdje treba samo razjasniti bitnu stavku vezanu za ovu vrstu operacija. To se tiče prevashodno tzv. političkih misija (*political missions*), kao što to objašnjavaju i sami autori (Bellamy i Williams, 2015: 14), da se ove operacije koriste od strane UN - a kao političke ili kao dijela operacija izgradnje mira (*peacebuilding*), gdje je većina tih operacija (u periodu od 1992. godine), vođena od strane UN – ovog Ureda za političke poslove (*UN Department of Political Affairs*). Zapravo sam ovaj termin je nužno pojasniti. Polazi se od toga da su većina mirovnih operacija vođene u određenom smislu političkim imperativom, koji se u ovom slučaju odnosi na samoodrživ mir, kao i svih drugih funkcija koji iz toga proizilaze a tiču se aspekata od sigurnosti preko ljudskih prava pa do samog razvoja. Međutim ovo su uglavnom misije manjeg sastava, i sastoje se prvenstveno od civilnog osoblja sa određenim brojem vojnih i policijskih savjetnika, i njihova aktivnost se pretežno ogleda u upravljanju političkim procesom kroz politički angažman u saradnji sa vladama i civilnim društvom, sa ciljem ublažavanja ili zaustavljanja konflikta. Isto tako pored medijacije kao dijela njihovog mandata, često su uključeni i segmenti koji se odnose na podršku provođenja reformi sigurnosnog i pravosudnog sektora, koordinacije humanitarne pomoći itd. Zapravo predstavljaju operacije podrške nacionalnim autoritetima a ne njihova zamjena (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 345 - 346).

Nakon uvida u samu kompleksnost razvoja zadataka i postojanja različitih vrsta mirovnih operacija, kao i da bi se u nastavku (drugim dijelovima ovog rada), mogao bolje razumjeti i predstaviti savremeni kontekst i njegov uticaj na efikasnost i djelovanje ovog mehanizma, neophodno je ukazati i na sam pojam *doktrine* mirovnih operacija. Osnova za tu doktrinu proizilazi iz principa misija UNEF I i UNEF II, Agende za mir⁹ (odnosno dodatak agendi), koji predstavljaju ključne reference odnosno ono što je iniciralo nastanak te doktrine, na koju će se pozvati u kasnijim poglavljima ovog rada. Isto tako ova doktrina će omogućiti značajan uvid u samu primjenjivost (odnosno ograničenja), principa na savremeni kontekst, a koje će u tim dijelovima biti razmatrano (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 348 - 349).

⁹ Nakon što je Vijeće sigurnosti priznalo izmijenjen karakter operativnog okruženja za poduzimanje mirovnih operacija, na prvom do tada samitu (1992. godine), kada je usvojena deklaracija gdje se od Vijeća sigurnosti tražilo da donese preporuke o tome kako ojačati UN – ov kapacitet kroz mehanizam mirovnih operacija. Upravo od ovog momenta počinje geneza razvoja Agende za mir Butrosa Galija, u kojoj su bile ponuđene koncepcije o tome šta bi suštinski mirovne operacije trebale predstavljati (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 334).

Kao što se to moglo vidjeti iz predstavljenog pregleda razvoja mirovnih operacija, od samih početaka kroz tradicionalne misije, mandat odnosno njihovi zadaci su se od tada sve više razvijali i postajali složeniji. Tako da su se mirovne operacije Organizacije UN – a, prolazeći kroz taj složeni period razvile/evoluirale u jedan od glavnih multilateralnih sredstava koji međunarodnoj zajednici stoji na raspolaganju u održavanju međunarodnog mira i sigurnosti. Ta promjena je nužno uticala i na složenost djelovanja, gdje se sada od mirovnih operacija zahtijeva da djeluju u obnovi porušenih (fragilnih¹⁰ i nestabilnih država), što neminovno zahtijeva i drugačiji set zadataka kao što je obnova državnih institucija, napora u promovisanju vladavine prava itd. (Bellamy i Hunt, 2015: 1278 - 1279).

Iz ove transformacije je sada jasan i opseg aktivnosti (koji je znatno širi u odnosu na tradicionalni koncept), i koji se zahtijeva da bude ispunjen kroz proces izgradnje mira (peacebuilding). Taj se opseg odnosi na sljedeće aktivnosti: “sprečavanje ili nastavak konflikta, uspostavljanje trajnog i samoodrživog mira, izgradnja ili rekonstrukcija društvenih institucija i vrijednosti, poštivanje ljudskih prava, izgradnja ili rekonstrukcija vlasti i vladavine prava, što zahtijeva vrlo širok spektar aktivnosti kroz dvije osnovne aktivnosti: sigurnost (podržava prekid vatre i mirovni proces, uništavanje oružja, deminiranje i sl.), i razvojna komponenta (stabilizacija gospodarstva, osiguranje sredstava za život, gospodarski razvoj” itd.) (Smajić, Seizović i Turčalo, 2017: 115). Takav način djelovanja kroz širi okvir zadataka, rezultirao je i potrebom uključivanja i više komponenti koji čine sastav mirovnih snaga pa tako postoje i *multidimenzionalne operacije*. Ove vrste operacija se mogu predstaviti i kao svojevrsni produkt te transformacije od tradicionalnih operacija. Njihova svrha se ogleda u nadgledanju i pomoći u implementaciji mirovnog sporazuma. One se sastoje od policijskih, civilnih i vojnih komponenti, kao i vladinih i nevladinih organizacija. Ove operacije takođe kombinuju i elemente izgradnje mira (kao što je provođenje izbora, reforma sigurnosnog sektora, jačanje vlasti itd.) (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 328 - 329). Nakon izloženog dijela o razvoju različitih vrsta mirovnih operacija UN - a, daje se jasna slika predstavljena kroz svojevrsnu cjelinu koja će biti zaokružena u kasnijim dijelovima ovog rada, a koji će se detaljnije baviti savremenim¹¹ okvirom, kao i

¹⁰ U razmatranju šta označava nestabilna ili fragilna država, polazi se od toga da je funkcionalna država/e ona koja ispunjava kriterijume *OECD* državnosti (koji se odnose na to da države građanima garantiraju sigurnost, blagostanje i vladavinu prava) (Smajić, Seizović i Turčalo, 2017: 114).

¹¹ U dostupnoj literaturi se ne može naići na postojanje konsenzusa o događajima koji bi mogli biti ključni/presudni za „kvalifikaciju generacija savremenih mirovnih operacija. Zapravo se radi o više događaja koji su se desili tokom

ispitati različite promjene i izazove koji su uslijedili nakon ovih predstavljenih, i rezultirali nekim novim trendovima.

2.3. Pravni okvir za poduzimanje mirovnih operacija UN - a

2.3.1. Povelja UN - a kao normativni okvir za poduzimanje mirovnih operacija

Prije nego što se pređe na detaljnije razmatranje ovog aspekta mirovnih operacija, važno je uočiti da se ključni pojmovi na osnovu kojih se i prepoznaju aktivnosti ovog mehanizma (obuhvaćenih pojmovima kao što su uspostavljanje mira ili održanje mira), na kojima se oslanja i samo djelovanje UN – a, uopšte ne spominju kroz Povelju¹². Pritom treba imati na umu da se u pogledu same Povelje i rada na sastavljanju iste, imalo u vidu postojanje jedne organizacije, čije se djelovanje odnosi na aktivnosti duž čitavog kontinuuma procesa upravljanja sukobima, kao i njihovim rješavanjem (od prevencije do dugoročnih rješenja), kao i aktivnosti koji se tiču socijalnog, ekonomskog, vojnog i političkog angažovanja. Tek nakon hladnog rata mirovne operacije pod okriljem UN – a počeli su da poduzimaju aktivnosti onako kako su prikazane kroz Povelju (Dulić, 2008: 123). Zato je na stranicama prije ovog naslova i predstavljen kontekst razvoja ovog mehanizma kroz posthladnoratovski period, koji je za rezultat imao i zadatke različite prirode u odnosu na one iz tradicionalnog okvira.

Pošto se na stranicama prije ovog naslova govorilo o različitim vrstama mirovnih operacija i njihovog razvoja, u razumijevanju njihove razlike (i razvojne i konceptualne), korisno je razmotriti i okvir Povelje kako bi se razumio i normativni okvir za njihovo poduzimanje odnosno odobravanje, kako bi se kasnije moglo osvrnuti i na promjene proizašle iz savremenog konteksta. Rečeno je da se ovaj termin ne spominje kroz Povelju, međutim kroz dostupnu literaturu se navodi da se ove operacije smestaju negdje između Glave VI koja se odnosi na odredbe o mirnom rješavanju sporova, i Glave VII, gdje je bivši generalni sekretar Dag Hammarskjöld

1999. godine, a koji su kasnije implicirali promjene koje su svojstvene samo za *savremene* ili kako se drugačije nazivaju *multidisciplinarne misije*“ (Mavrak, 2019: 22).

¹² Polazi se od toga da se jedan od prvih napora odnosno razloga za nastanak i razvoj mirovnih operacija, vezuje i za osnivačku konferenciju ove organizacije u San Francisku. Međutim i kasnije u toku pripremnih radova na izradi Povelje UN – a, mirovne operacije se nisu spominjale kao dio posebnih ovlašćenja Vijeća sigurnosti. Međutim u sklopu nekih od kasnijih napora poput osnivanja Specijalnog Komiteta UN za mirovne operacije (kroz rezoluciju br. 2006 XIX, od 1965. godine), postignut je ipak određeni uspjeh kojim se priznaje odgovornost Vijeća sigurnosti u okviru ove oblasti (Dimitrijević, 2021: 304).

opisao ovaj mehanizam kao Glava VI^{1/2}. Gdje se one nalaze između odredaba koje se odnose na tehnike mirnog rješavanja sporova kroz čl. 33¹³. Zatim misije koje se poduzimaju pod okriljem Glave VI se većinom zasnivaju na pristanku strana u sukobu, dok pod okriljem Glave VII operacije su većinom prinudnog karaktera, ili barem u određenom segmentu ne zahtijevaju pristanak svih relevantnih aktera u sukobu. Tako se djelovanje kroz Glavu VII odnosi na aktivnosti koje se poduzimaju od strane Vijeća sigurnosti kada isto procijeni da određena situacija (ili spor) predstavlja prijetnju miru, narušavanje mira ili čin agresije. U drugačijim okolnostima (kao što su opisane kroz čl. 42), radilo bi se o situaciji potpunog rata protiv neprijateljskih strana, što je rijetkost za djelovanja pod okriljem UN – a¹⁴. Nekada se u poduzimanju ovih operacija može vidjeti i kombinacija ova dva poglavlja Povelje, gdje nije neuobičajeno da se rezolucije (koje se odnose na odobravanje mirovne operacije), oslanjaju prvenstveno na aktivnosti predviđene kroz Glavu VI, ali sa jednom ili više odredaba iz Glave VII. Isto tako operacije koje se izvode oslanjajući se većinom (kroz rezoluciju) na odredbe Glave VII, poduzimaju se uz očekivanja da će se ostvariti određena saglasnost odnosno saradnja glavnih aktera. Upravo se kroz ovu kombinaciju odredaba oba navedena poglavlja, može razumjeti i mogućnost usklađivanja takvih djelovanja sa čl. 2 (7) Povelje UN – a (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 319).

Prema tome, mirovne operacije kao mehanizam predstavljaju nezamjenjiv oblik angažovanja Ujedinjenih nacija u očuvanju međunarodnog mira i sigurnosti, a koje proizilazi i iz aktivnosti i uloge Vijeća sigurnosti kao njenog glavnog izvršno – političkog organa. Radi boljeg razumijevanja ove konstatacije, neophodno je ukazati na to da postoje razlikovanja koja se odnose na specifična ili generalna ovlašćenja. To proizilazi iz čl. 24 (1) u kojem se propisuje prvenstvena odgovornost Vijeća sigurnosti u održavanju međunarodnog mira i sigurnosti, zatim čl. 24 (2) gdje se ukazuje na specifična ovlašćenja koja su povjerena Vijeću sigurnosti, radi obavljanja dužnosti koja su utvrđena u Glavama VI, VII, VIII, i IX Povelje. Bez obzira na to da li se ta ovlašćenja za organizovanje mirovnih operacija, posmatraju kroz generalna ili specifična

¹³ koje se odnosi na napore da se određeni spor pokuša riješiti kroz pregovore, posredovanje, arbitražu, sudskog rješenja itd. (Smajić, 2003: 185).

¹⁴ Povelja takođe predviđa i djelovanja regionalnih organizacija prema Glavi VIII, a odredbe za to se nalaze u čl. 52, zatim članovi 53 (1) gdje će Vijeće sigurnosti koristiti ove aranžmane odnosno agencije za sprvođenje aktivnosti pod svojom nadležnošću. Isto tako čl. 54 koji se odnosi na to da Vijeće sigurnosti bude informisano o tim aktivnostima (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 319 - 320).

ovlašćenja, jedna stvar ipak ostaje ključna a to je da “njihovo izvršavanje mora biti u skladu sa Poveljom Ujedinjenih nacija” (Dimitrijević, 2021: 305, 309).

2.3.2. Osnovni principi i ostali aspekti pravno – operativnog okvira mirovnih operacija UN – a

S obzirom na to da se na prethodnim stranicama spomenula i doktrina mirovnih operacija, u ovom dijelu će se predstaviti neki od osnovnih principa u poduzimanju ovog mehanizma, kako bi se kasnije kroz ostala poglavlja ovog rada mogle ispitati i eventualne promjene i ograničenja u pogledu primjene istih, kao i potrebe prilagodbe a koja proizilazi iz izmijenjenog savremenog konteksta.

Nepristrasnost. Da bi se moglo govoriti o uspješnom provođenju mirovnih operacija, polazi se od postojanja principa saglasnosti i saradnje strana u sukobu. Jedino ako UN ostanu nepristrasni u svojim djelovanjima, pritom ne nastojati da se nametne rješenje sukobljenim stranama, onda se može govoriti o saglasnosti i saradnji. Pošto se polazi od saglasnosti strana u sukobu, onda je i upotreba sile ograničena na samoodbranu. Nepristrasnost iako polazi od toga da se kroz operacije UN – a neće zastupati nijedna od strana u sukobu, međutim to ne znači da će UN u okviru svojih djelovanja biti neutralni, te da neće djelovati u slučaju neposredne opasnosti i prijetnje po civile. Shodno tome će se u zavisnosti od takvih okolnosti djelovati sa namjerom da se nastoji izvijestiti Međunarodni krivični sud o kršenju ljudskih prava koje se ili dešava ili se već desilo. Nepristrasni mandat je stoga “bez predrasuda prema poziciji strana u sukobu (Dulić, 2008: 145 - 146).

Minimalna upotreba sile. Kod ovog principa je bitno istaći da iako se polazi od toga da treba da bude ograničena upotreba sile, u nekim od sljedećih poglavlja ovog rada će se vidjeti (kroz uvid i predstavljanje tog stanja), da li se javljaju novi i prošireni zadaci koji sada nameću robustniji pristup pri upotrebi sile, koji je ujedno i jedna od određujućih karakteristika savremenih složenih mirovnih operacija. Kod ovog principa se polazi od toga da se “sila koristi jedino u samoodbrani i odbrani onih koji su pokriveni mandatom” (Dulić, 2008: 147). Tako da je jasno da na taktičkom nivou ove operacije mogu koristiti silu u samoodbrani i odbrani mandata, uz prethodnu autorizaciju Vijeća sigurnosti. To proizilazi iz činjenice da u određenim okolnostima operativno okruženje karakteriše postojanje različitih kriminalnih ili pobunjeničkih grupa, koji predstavljaju opasnost time što mogu usporiti mirovni proces ili predstavljati prijetnju

po samo civilno stanovništvo. Stoga se jedan od glavnih ciljeva takvog djelovanja ogleda u tome da se nastoji spriječiti negativan uticaj tih aktera, a ne njihov vojni poraz (DPKO, 2008: 34 - 35).

Nakon ovih osnovnih principa, ovdje će se spomenuti još i određeni aspekti *legaliteta*. Jedan od bitnih stavki pravno – operativnog okvira jesu i rezolucije Vijeća sigurnosti, jer se na osnovu same rezolucije definira i određuje mandat, snage, resursi, period trajanja misije i dr. Isto tako značajno je spomenuti i primjenjivost odredbi međunarodnog humanitarnog prava u mirovnim operacijama UN – a. Tako da je Vijeće sigurnosti rezolucijom br. 1999/13 od 06. avgusta 1999. godine utvrdilo tu obavezu (Smajić, 2003: 58 - 59). Isto tako bitno je spomenuti i međunarodno pravo ljudskih prava¹⁵ (*International Human Rights Law*), gdje se ističe da bi mirovne operacije UN – a u provedbi njihovog mandata trebali djelovati u skladu sa poštivanjem ljudskih prava, i nastojati da kroz implementaciju njihovog mandata unaprijede ljudska prava, kao i osoblja tih operacija (bilo civilno, vojno ili policijsko), koje bi u svom djelovanju trebalo razumjeti povezanost tog aspekta sa poduzimanjem konkretne misije (DPKO, 2008: 14 - 15).

U pogledu *legitimiteta* mirovnih operacija, potrebno je naglasiti da se isti aspekt javlja nakon rezolucije Vijeća sigurnosti (iz koje proizilazi i sam mandat te operacije), jer Vijeće sigurnosti ima primarnu odgovornost u održavanju međunarodnog mira i sigurnosti. Pored toga postoji i sam doprinos država članica kroz osoblje i finansiranje tih operacija, koji dodatno jača ovaj aspekt međunarodnog legitimiteta. Stoga i sam način na koji se izvode takve operacije može isto tako uticati i na ovaj princip. Ti aspekti se uglavnom odnose na poštivanje ograničenja po pitanju upotrebe sile, discipline samog osoblja, kao i poštivanja lokalnog stanovništva, njihovih institucija, zakona, običaja itd. (DPKO, 2008: 36 - 37).

¹⁵ Predstavlja „pravo koje se bavi zaštitom pojedinaca i grupa od akata vlada koje krše njihova međunarodno zajamčena prava, kao i unaprjeđivanjem tih prava, gdje se sama ljudska prava određuju kao prava koja su predmet međunarodne brige i izvan su unutarnje jurisdikcije pojedinih država. Takva njihova supranacionalna priroda i pravna snaga data im je međunarodnim instrumentima za zaštitu ljudskih prava“ (Seizović, 2016: 115).

Nakon predstavljenog razvojnog okvira različitih vrsta mirovnih operacija UN – a, od samih početaka kroz tradicionalne misije i zadataka poput nadgledanja prekida vatre, ili razdvajanja sukobljenih strana, može se primijetiti da su se mandat odnosno njihovi zadaci od tada sve više razvijali i postajali složeniji, prilagođavajući se postepeno i operativnom okruženju u kojima su djelovali. Isto tako i osnivačkih napora koji su za rezultat imali usmjerenost zajedničkog djelovanja, u održanju međunarodnog mira i sigurnosti. Tako da su se mirovne operacije Organizacije Ujedinjenih nacija, prolazeći kroz taj složeni period razvile u jedan od glavnih multilateralnih sredstava, koji međunarodnoj zajednici stoji na raspolaganju u održavanju međunarodnog mira i sigurnosti. Međutim promjene sa početka 21. stoljeća su rezultirali pojavom još složenijih zadataka koji se kroz ovaj mehanizam, zahtijevaju da budu ispunjeni, kroz obnovu porušenih država. Sam opseg složenosti koji proizilazi iz savremenog konteksta, će kroz karakteristike takvog operativnog okruženja, zahtijevati i drugačiji istraživački pristup koji će polaziti od napora koji se tiču prilagođavanja takvim izazovima.

3. KARAKTERISTIKE I IZAZOVI SAVREMENIH MIROVNIH OPERACIJA UN – a

S obzirom na to da se prethodno poglavlje ovog rada bavilo predstavljanjem i pregledom teorijske osnove za razumijevanje svrhe i nastanka mehanizma mirovnih operacija UN – a, u okviru ovog poglavlja će se nastaviti govoriti o savremenom kontekstu u kojima se iste i poduzimaju. Takav pristup će omogućiti, pored predstavljanja novog sigurnosnog i operativnog okruženja kao i novih vrsta zadataka a time i operacija, isto tako i razumijevanje potrebe i načina na koji su se UN postepeno prilagođavali takvom izmijenjenom kontekstu. Isto tako će predstavljati i korisnu osnovu za preispitivanje potrebe za drugačijim pristupom takvom stanju.

3.1. Razvoj, promjene i složenost savremenog okvira djelovanja mirovnih operacija UN – a

Predkraj razdoblja hladnog rata se javljao trend oslabljenog nivoa interesovanja od strane dviju supersila u suočavanju i eventualnom rješavanju problema njihovih saveznika, gdje se pojavljuje novi trend koji je rezultirao time da se takva vrsta napora prepusti međunarodnoj organizaciji poput UN – a. Takvo stanje je rezultiralo promjenom (u kvantitativnom smislu), što se odrazilo i na rast u pogledu međunarodnog angažovanja kroz ovaj mehanizam, gdje postoji brojka od 71 mirovnih operacija UN – a poduzetih nakon 1988. godine (Peter, 2019: 31).

Te promjene su isto tako bile i kvalitativnog karaktera, gdje su većina tih misija nakon 1988. godine bile puno kompleksnije u smislu njihovih mandata¹⁶ koji su se odnosili na unutrašnja pitanja država. Rana iskustva prve grupe multidimenzionalnih operacija pokrenutih u periodu između 1988. i 1992. godine su zadržali samo neke od karakteristika operacija iz hladnoratovskog perioda kroz posmatračke misije (*monitoring missions*), gdje se glavna razlika odnosila na to da je ovaj aspekt nadgledanja bio poduziman u okviru nevojnih aktivnosti. Primjer za to se navodi UN grupa za tranzicijsku pomoć (*United Nations Transition Assistance¹⁷ Group - UNTAG*). Gdje se djelovalo kroz napore u dostizanju nezavisnosti u Namibiji kroz sprovođenje slobodnih i fer izbora. Policijske komponente snaga su djelovali kroz zadatke koji su se ogledali

¹⁶ Sa jedne strane se **mandat** odnosi tj. opredjeljuje i samu vrstu misije, dok sa druge strane on „oslikava odlučnost i jedinstvo Vijeća sigurnosti u pogledu rešavanja neke krize“ (Mavrak, 2019: 85).

¹⁷ Prelazna tranzicija (*Assisting Transitions*) se odnosi na aktivnosti gdje se kroz mirovne operacije omogućava prelazak odnosno tranziciju od rata ka stanju mira, i sprovode se često u kontekstu sporazumnih rješenja. Isto kao i kod tradicionalnih operacija i one se oslanjaju na trojstvo principa, međutim uključuju složenije zadatke poput nadgledanja provedbe izbora. Primjer su UN tranzicijske ovlasti (*Transitional Authority*) u Kambodži odnosno UNTAC u periodu od 1992. – 1993. godine, gdje se pomoglo u sprovođenju demokratskih izbora (Diehl i Balas, 2014: 14 - 15).

u nadgledanju i izvještavanju o aktivnostima lokalne policije i ostalih pripadnika sigurnosnog sektora, isto tako se u okviru UNTAG – a pomoglo u povratku izbjeglica odnosno raseljenih lica. Isto tako se kroz druge primjere sa terena poput El Salvadora, Angole, Zapadne Share i dr., može vidjeti da su postojali slični zadaci poput “nadgledanja sprovođenja izbora, reagovanja u slučaju kršenja ljudskih prava i uspostavi osnove za vladavinu prava u postkonfliktnom kontekstu”(Peter, 2019: 31 - 32).

Ovi zadaci su kasnije predstavljali i zajedničke odlike većine misija UN -a u 21. stoljeću. Upravo je ovaj period ranog djelovanja kroz multidimenzionalne misije ocijenjen od strane eksperata unutar i izvan UN – a, kao pretežno uspješan. Kasnije će se postepeno javljati i složeniji odnosno kompleksniji okviri djelovanja, u čijem prilogu govori i Brahimijev¹⁸ izvještaj, koji je većinom razmatrao složenost prirode sukoba¹⁹ sa kojima su se ove operacije kroz svoje mandate suočavali od kraja hladnog rata. Iako su imali samo ograničena iskustva u operacijama izgradnje mira, gdje ovaj izvještaj ispravno uočava da ove operacije preuzevši više zadataka takvog tipa, da će njihovi mandati stoga biti i teže ostvarljivi. U odnosu na neke od ranijih iskustava gdje su ove operacije bile poduzimane kroz okvir upravljanja konfliktima, dok sa druge strane one operacije nakon 1995. godine su bile pokrenute sa ciljem pomoći državi u rješavanju tog sukoba. U odnosu na raniji period djelovanja ovih operacija kroz tradicionalni okvir koji se ticao zadataka nadgledanja (*monitoring tasks*), misije od BiH preko Haitija do Sjevera Leone, djelovali su u okviru mandata kroz koje se od mirovnih snaga zahtijevalo da djeluju u smislu pomoći pri reformi sigurnosnog sektora kao i aspekta vladavine prava. Te aktivnosti su bili dio šire agende okvira izgradnje države (*statebuilding agenda*). Gdje se od mirovnih snaga UN – a u saradnji sa regionalnim organizacijama i dr., zahtijevalo da učestvuju u izgradnji temeljnih institucionalnih struktura, kao i podršci državama u uspostavljanju određenog nivoa postkonfliktne funkcionalnosti i

¹⁸ Septembra 2000. godine UN su objavili Izvještaj o panelu o mirovnim operacijama, „u kojem se nalaze brojne preporuke o poboljšanju kapaciteta UN –a u svetlu novih izazova pred kojima se nalaze. Nazvan je tako po predsjedavajućem panela Lakdaru Brahimiju, bivšem alžirskom ministru spoljnih poslova. U dokumentu se predlaže oko 60 preporuka za promenu – pokrivajući pitanja doktrine, strategije i odlučivanja, kapaciteta za raspoređivanje snaga i upravljanje obaveštajnim podacima“ (Dulić, 2008: 128 - 129).

¹⁹ U pogledu ovog novog trenda je bitno spomenuti da prema rezultatima istraživanja koji su se odnosili na period između 1946. do 2001. godine, ukupno je vođeno 163 *unutrašnjih* sukoba. Gdje se polazi od toga da „većina modernih ratova ima karakter unutrašnjih sukoba. Najveće posljedice današnjih sukoba se uglavnom odnose na povećanje broja žrtava među civilnim stanovništvom. Civilno stanovništvo i poslije sukoba godinama trpi zdravstvene, ekonomske i socijalne posljedice, a kao krajnji nedostatak javlja se politička i društvena nestabilnost“ (Smajić, Seizović i Turčalo, 2017: 38).

legitimnosti. Kao polazna osnova za to jeste polazište koje se odnosilo na to da stabilnije institucije predstavljaju preduslov za mir (Peter, 2019: 32 - 34).

U nekim specifičnim slučajevima poput onih na području Kosova i Istočnog Timora mirovne snage su posjedovale autoritet privremenog tijela za provedbu zakona, kao i administrativnih ovlasti nad određenim teritorijem. Tako da su te operacije povećavajući se postajale i složenije u kvalitativnom smislu, što je ujedno pokrenulo pitanje koherentnosti međunarodnog pristupa konfliktnim situacijama (Peter, 2019: 34).

Kasnije su se pojavile određene inicijative koje su pratili taj nedostatak, a ogledali su se kroz Snage za zadatke integrisanih misija²⁰ koji su za svrhu imali osiguravanje većeg stepena koherentnosti. Međutim i uprkos ovim inicijativama i novinama, mnogi mandati poduzeti u okviru ove druge grupe multidimenzionalnih operacija su imali manje uspjeha u pogledu implementacije istog u odnosu na raniji period. U okviru Brahimijevog izvještaja se polazilo od postojanja jasne razlike između operacija održanja mira i nametanja mira, gdje se tvrdilo da se UN neće baviti pitanjima koji se tiču ratnih djelovanja. Shodno tome se i u smislu trojstva principa (a naročito minimalne upotrebe sile), što će se kasnije vidjeti i kroz nove zadatke i pojave novih misija, može primijetiti da se ipak nije moglo u potpunosti ostati u okviru tih principa. Ovo je došlo do većeg izražaja naročito sredinom 2000. – ih godina kada je Vijeće sigurnosti počelo sa poduzimanjem operacija čiji mandat je izmeđuostalog uključivao i zadatke koji su se odnosili na zaštitu civila. Kasnije će se kroz Capstone²¹ doktrinu iz 2008. godine koja u određenom smislu predstavlja i svojevrsni vodič ili smjernice (*guidance*) za savremene mirovne operacije UN – a, pokušati razjasniti određene nejasnoće u pogledu primjene i interpretacije onog što je predstavljeno kroz trojstvo ovih principa, kao što recimo nepristrasnost ne podrazumijeva i ne znači istovremeno i neutralnost ili neaktivnost spram faktora koji bi mogli ugroziti ili usporiti određeni mirovni proces. Uprkos tome, u praksi je stanje izgledalo drugačije,

²⁰ Snage za zadatke integrisanih misija (*Integrated Mission Task Forces - IMTFs*), čije je osnivanje predloženo kroz Brahimijev izvještaj a na koncu i ideje o razvoju integrisanih misija. Cilj toga bilo je da se kroz “planiranje mirovnih operacija udruže svi relevantni akteri. Suština integrisanih misija kao tada novog razvijenog modela u okviru UN – a, jeste da se ojača koherencija između domaćeg tima UN - a koji je fokusiran na humanitarne i razvojne ciljeve, i mirovne operacije UN – a koje su fokusirane na mir i bezbednost” (Dulić, 2008: 116).

²¹ Ured za mirovne operacije UN – a objavio je početkom 2008. godine dokument pod nazivom “*Mirovne operacije UN: Principi i smjernice – Capstone doktrina*, gdje sama riječ *capstone* označava završni kamen na vrhu građevine. Sama doktrina predstavlja sažetak iskustava kroz koje je organizacija prolazila kroz šest decenija svog prethodnog postojanja i pokriva sve direktive, smernice, standardne operativne procedure, uputstva i materijal za obuku koje je do tada uspostavio Ured” (Nikolić, 2016: 26).

gdje se slika stvari ogledala u tome da su države kontributori nerado pristajali na robustniji pristup u primjeni sile, koje su polazile od zabrinutosti zbog pojave eventualnih ljudskih žrtava kao i izbjegavanje da budu uvučeni u građanski rat²² (Peter, 2019: 34 - 35).

Upravo je ova konstatacija ključna tačka ili svojevrsna prekretnica za razumijevanje daljeg razvoja i pojave novih vrsta misija odnosno zadataka istih. Kako bi se bolje razumjelo ono što će uslijediti u nastavku ovog poglavlja, razmotriće se i pojava novog tipa ovih operacija. Radi se o novom robustnijem pristupu operacijama održanja mira (*robust peacekeeping*). Poput većine posthladnoratovskih okruženja, a naročito u savremenom kontekstu, mirovne operacije su često bile poduzimane i djelovale u situacijama (državama odnosno regijama), koje su karakterisali odsustvo mira koji bi se mogao održavati. Radilo se zapravo o fragilnim i propalim državama, gdje je prisutan i stepen fragilnosti u pogledu nepostojanja pravnog poretka kao i odsustva funkcionalne i stabilne vlade. Tako da su mirovne operacije morale polaziti od većeg nivoa robustnijeg pristupa. Stoga se smještaju između operacija tradicionalnog karaktera poput onih koji polaze od pristanka strana u sukobu, i sa druge strane prinudnih (*enforcement*) aktivnosti (Chesterman, Johnstone i Malone, 2016: 333).

Sam ovaj pristup kroz gore spomenutih robustnih operacija, je u okviru ovog mehanizma definisan 2009. godine kroz Agendu novog partnerstva (*New Partnership Agenda*) pokrenutog od strane DPKO – a koja je predstavljala svojevrsnu političku i operativnu strategiju. Koja je označavala namjeru misije UN - a da kroz implementaciju svog mandata, djeluju u odvrćanju/suzbijanju prijetnji mirovnom procesu kroz suočavanje sa mogućim otporima. Dok se u operativnom smislu robust peacekeeping razumijeva kao djelovanja koja uključuju upotrebu sile kroz mirovne operacije UN –a na taktičkom nivou uz autorizaciju od strane Vijeća sigurnosti. Kako bi zaštitili svoj mandat od ometajućih aktivnosti (*spoilers*) koji prijete da uspore mirovni proces ili predstavljaju prijetnju po civile. Kao što će se to i u nastavku kroz primjere moći i vidjeti, ali da bi se to bolje i razumjelo, bitno je naglasiti da je ovakav pristup izazvao i postepenu promjenu po pitanju same doktrine mirovnih operacija u smislu aspekta upotrebe sile u okviru tog mehanizma. Takav pristup omogućava upotrebu sile na taktičkom nivou za svrhu samoodbrane kao i odbrane mandata misije, gdje se ovaj drugi aspekt odnosi na

²² Građanski rat se definiše kao „oružani sukob velikih razmera između vlade suverene države i domaćih frakcija sposobnih da izazovu značajnu destrukciju u uzajamnom nasilju“ (Dulić, 2008: 157).

zaštitu civila, nastavljajući tako da isključuje pribjegavanje upotrebi sile na operativnom nivou (U okviru cijele misije ili kao dijela operativnog plana misije). U doktrinarnom smislu je međutim značajno razlikovanje nivoa primjene sile u okviru operacija održanja mira (*peacekeeping*) koji se odnosi na taktički nivo, od nametanja mira (*peace enforcement*), kod kojeg se u primjeni sile djeluje na operativnom nivou (Bellamy i Hunt, 2015: 1280 - 1281).

U pogledu pojave ovog novog trenda u okviru ove razvojne etape ovog mehanizma, ali i kasnijeg savremenog konteksta, bitno je naglasiti da nisu sve misije nužno pokrenute i ne uključuju odredbe Glave VII Povelje. Kod onih koji uključuju, te odredbe se odnose na pojedine aspekte mandata određene misije. U okolnostima kada su snage u okviru svog djelovanja ovlaštene (*authorized*) u korišćenju svih neophodnih sredstava radi zaštite civila, “to ne znači nužno da iste mogu pribjegavati upotrebi sile radi izvršavanja ostalih zadataka predviđenih mandatom te misije, poput sprovođenja izbora ili aspekta razoružanja” (Bellamy i Hunt, 2015: 1277).

Primjer mirovne operacije u Južnom Sudanu (*UN Mission in the Republic of South Sudan - UNMISS*), zapravo pokazuje kako se pristupi u okviru ovog mehanizma sada moraju prilagoditi i kroz aktivnosti i djelovanja u savremenom kontekstu, gdje se počinju javljati i novi izazovi u smislu zaštite civila. UNMISS je pokrenut 2011. godine sa mandatom koji se odnosio na podršku naporima u uspostavljanju vladinih institucija neophodnih za upravljanje novom državom. To je bio težak zadatak gdje je ta situacija kasnije od novoformirane države rezultirala pojavom građanskog rata. Kasnije je Vijeće sigurnosti promijenio mandat te operacije u onaj koji se odnosio na zaštitu civila, jer je prijetilo i povlačenje pristanka prvobitnoj operaciji. Kasnije će HIPPO²³ izvještaj (iz 2015. godine), prepoznati zaštitu civila kao jedan od ključnih aspekata djelovanja UN – a, što je bilo uključeno kroz mandate u većini kasnijih misija. Zaštita civila je upravo ono što se očekuje i od lokalne ali i međunarodne zajednice, kroz djelovanje mirovnih operacija UN –a koje djeluju u savremenom kontekstu. Ovakvo stanje upravo odražava i promjenu prirode djelovanja ovog mehanizma. Tako da neke od savremenih mirovnih operacija kroz okvir svog djelovanja, znatno odmiču od pristupa koji se ogledao u rješavanju određenog

²³ U predstavljanju odnosno najavi komisije na visokom nivou za mirovne operacije (*High – Level Panel on Peace Operations - HIPPO*) 2014. godine bivši Generalni sekretar UN – a Ban Kimun, izjavio je da se svijet odnosno okruženje mijenja i da se i mirovne operacije kao mehanizam trebaju prilagoditi toj promjeni. Ovaj Panel je djelovao sa zadatkom da razmotri i preispita trenutno stanje ali i buduće potrebe ovog mehanizma, gdje su kasnije 16 članova koji su činili dio tog Panela, predstavili konačan izvještaj u junu 2015. godine, koji se sastojao od 125 preporuka koji su se ticali pitanja reforme, planiranja, finansiranja kao i implementacije mirovnih misija (Whalan, 2016: 6).

sukoba, do današnjeg mehanizma koji djeluje kroz okvir upravljanja sukobima. Zaštita civila je ipak ostala jedan od glavnih izazova sa kojima se UN kao međunarodna organizacija suočavala u savremenom kontekstu 21. stoljeća (Peter, 2019: 35 - 36).

Nakon toga se može uvidjeti i pojava novog trenda kroz mandate odnosno novog pristupa kroz pokretanje tih operacija od strane Vijeća sigurnosti. Poslije 2013. godine nakon kratkog vremenskog perioda, odbijanja da se pokrenu operacije većeg obima, nakon te godine se to promijenilo. Isto tako i sam koncept djelovanja kroz ovaj mehanizam, kroz nove vrste zadataka odnosno aktivnosti koje se zahtijevaju da budu ispunjeni kroz mandate istih, utiču na promjenu prirode mirovnih operacija UN –a. Gdje misije koje su bile poduzimane u Kongu, Maliju i Centralnoafričkoj republici, djeluju usred otvorenih sukoba, gdje kod prva dva slučaja prije pokretanja tih misija nije postojao mirovni sporazum. Ako se sada iz ovog ugla pogleda ona slika stvari koja je postojala kroz tradicionalni okvir, objašnjen u poglavlju prije ovog, može se dijelom i uočiti da su Vijeće sigurnosti ali i Sekretarijat odbijali da pokrenu određenu misiju pod ovakvim okolnostima. Međutim savremeni kontekst govori da se takvo nešto ipak promijenilo. Te operacije stoga preuzimaju elemente drugih operacija poput operacija nametanja mira, i tako predstavljaju tanku liniju razlikovanja između operacija održanja mira i nametanja mira. Sada nakon postojanja tradicionalnih i multidimenzionalnih, se pojavljuje novo razdoblje operacija nametanja mira (*enforcement peacekeeping*), koje je koegzistiralo sa prethodno postojećim vrstama mirovnih operacija. Ono se može predstaviti kroz dva međusobno povezana aspekta odnosno karakteristike: Prvo, one djeluju u sprovođenju političkih rješenja, kroz podršku vladinim nastojanjima u izgradnji funkcionalne države, kao i u njenim nastojanjima da proširi državnu vlast odnosno autoritet nad svojim teritorijem, a usred već postojećeg sukoba; Drugi aspekt se odnosi na podršku u sprovođenju aktivnosti koji se odnosi na ofanzivni nivo upotrebe sile, kako bi se ostvarila vojna pobjeda (Peter, 2019: 36 - 37).

U pogledu ovih operacija je bitno spomenuti da ne postoji sveobuhvatni mirovni sporazum koji bi bio sklopljen sa nedržavnim akterima, prije samog pokretanja jedne takve misije. Upravo se i kroz ovaj aspekt može uočiti postojanje jasne razlike u odnosu na multidimenzionalne operacije koje su počele djelovati nakon hladnog rata. Jedna od najčešće spominjanih primjera misije UN - a ovog tipa, jeste ona u Demokratskoj Republici Kongo (*UN Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of Congo - MONUSCO*). Kod ovog primjera je Vijeće sigurnosti

odobrilo upotrebu interventne brigade (*force intervention brigade - FIB*), koja je djelovala u okviru postojeće strukture te operacije. FIB je djelovao u okviru mandata koji se odnosio na pomoć u borbi protiv oružanih grupacija Istočnog Konga, gdje su neke od njih bile i pobrojane u okviru rezolucije Vijeća sigurnosti. To je ujedno bilo i prvi put kroz historiju djelovanja UN - a u okviru ovog mehanizma, da je Vijeće sigurnosti kroz svoju rezoluciju uvrstilo i listu neprijatelja sa kojima su mirovne snage kasnije trebale da se suoče. Još jedan od pokazatelja uključenosti odnosno povezanosti djelovanja UN – a kroz ovakve vrste aktivnosti, jesu i sami kapaciteti sa kojima su te misije raspolagale, a o čemu govori i činjenica da su se UN zalagali za uključivanje u upotrebu izviđačkih dronova (*surveillance drones*), kroz djelovanja u istočnom dijelu Konga, Južnog Sudana i Malija. Na tragu te vrste opremljenosti je još i Brahimijev izvještaj predlagao da se kroz djelovanja u složenim okruženjima upotrijebe takva sredstva (*field intelligence*). Takvi prijedlozi su tada odbijeni od strane država članica, međutim deceniju kasnije se to ipak promijenilo, a o čemu svjedoči i prethodno navedeni primjer. Pored toga što ovakva iskustva i vrste djelovanja UN – a, nisu ponovljene kroz kasnije misije do danas, ono ipak predstavlja značajan pokazatelj šire prisutnog trenda, koji se ogleda u robustnijem pristupu djelovanjima kroz mehanizam mirovnih operacija UN –a (Peter, 2019: 37 – 38).

Neophodno je ovdje samo kratko razjasniti i napomenuti da je FIB odnosno interventna brigada uspostavljena i pokrenuta kroz rezoluciju Vijeća sigurnosti u martu 2013. godine (Rezolucija 2098). Kroz djelovanje na terenu u okviru prethodno spomenutog primjera, Vijeće sigurnosti je u namjeri zadržavanja konceptualne razlike između operacija održanja mira i nametanja mira, jasno naglasilo da se kroz provedbu mandata te misije neće stvoriti presedan ili na bilo koji način narušiti trojstvo principa (Bellamy i Hunt, 2015: 1281). Kasnije će se međutim u okviru ovog dijela rada ispitati da li su novi zadaci a time i nove vrste operacija potvrdile takvu sliku stvari.

Sa promjenom mandata misija UN –a isto tako je primjetna i promjena u sastavu istih. Tako da su se od tada operacije sve više oslanjali na podršku regionalnih kontributora (regionalnih partnerstava), jer je bilo sve manje država voljnih u slanju svojih trupa da djeluju u okviru robustnijeg pristupa ovim operacijama. Primjer za to jeste i misija u Maliju gdje su oktobra 2017. godine države kontributori bili Burkina Faso, Čad, Senegal i dr. Isto tako je u Demokratskoj republici Kongo u okviru kontributora koji su djelovali kroz interventnu brigadu, su izmeđuostalog dolazili iz područja poput Južne Afrike i Tanzanije. Tako da je ta promjena u

djelovanju odnosno pojava novog trenda koji se ogledao kroz prelaz ka više robustnijem načinu/pristupu izvođenja tih operacija, su neminovno ostvarili i uticaj na osnovne principe mirovnih operacija UN –a, kao i širih napora UN –a kroz okvire djelovanja u okviru operacija izgradnje mira (*peacebuilding*). Tako se može reći da se priroda ovih misija ipak mijenjala, i kroz način djelovanja, a vidjeće se kasnije i pojave novih vrsta zadataka, postepeno udaljavala od okvira rješavanja sukoba, fokusirajući se pritom sve više na aspekt njegovog upravljanja odnosno zadržavanja i odbijanja nasilja. Ali za razliku od onih operacija iz hladnoratovskog perioda, ove nove misije su djelovali na strani jednog od aktera sukoba kroz podršku u uspostavi funkcionalne vlasti, širenja vlastitog autoriteta iste kao i pomoći u porazu neprijateljske strane. Jasno se može primijetiti da se i samo trojstvo principa (u ovom slučaju pristanka) primijenilo u znatno širem izmijenjenom obliku, nego što je to bio slučaj sa onim operacijama iz tradicionalnog perioda djelovanja (Peter, 2019: 38 - 39).

3.1.1. Zaštita civila kroz okvir savremenih mirovnih operacija UN -a

U nastavku ovog dijela rada će se kratko osvrnuti i na zaštitu civila kao vrste zadataka u okviru savremenih mirovnih operacija UN –a, kao i predstavljanje nekih od izazova koji su pratili primjenu i izvršavanje ovog zadatka. Prva misija koja je bila pokrenuta i djelovala u okviru mandata zaštite civila jeste misija u Sjevernoj Leoneu iz 1999. godine. Iako se u početku manje pribjegavalo djelovanju kroz zaštitu civila, ovaj koncept je poslije Brahimijevog izvještaja zauzeo ključno mjesto unutar mehanizma mirovnih operacija UN – a, tome u korist ide i podatak da preko 98% vojnog i policijskog osoblja raspoređenih da djeluju u drugoj polovini druge dekade 21. stoljeća, su djelovali u okviru misija čiji mandati su uključivali zaštitu civila kroz integrisani pristup. Sa početka (odnosno perioda nakon 1999. godine), nije bilo u potpunosti jasno kako bi takvi mandati trebali biti implementirani. Vijeće sigurnosti je shodno tome kasnije usvojilo rezoluciju (*1894*) iz 2009. godine, gdje se zahtijevalo od svih misija UN – a sa mandatima koji su se odnosili na zaštitu civila, da uvrste sveobuhvatne zaštitne strategije unutar opštih i već postojećih planova za vanredne situacije, kao i aspekta implementacije same misije. Tako da je kasnije tokom 2010. godine objavljen operativni koncept za zaštitu civila, što je nakon toga omogućilo da prisustvo odnosno djelovanje misije UN – a ili nekog drugog aktera, neće smanjiti niti uticati na samu obavezu države u zaštiti vlastitih građana. Dok sa druge strane to ne umanjuje ni odgovornosti UN –a, da djeluju u skladu sa svojim mogućnostima kada vlada

države domaćina nije u mogućnosti ili ne želi da zaštiti civile u svojoj državi (Johnson, 2019: 133 – 134,150).

Zaštita civila se već duže vrijeme razumijeva kroz vojni okvir djelovanja, gdje je najveći izazov za POC (*Protection of Civilians*), kroz mehanizam mirovnih operacija, to do koje mjere će iste biti u mogućnosti obezbijediti fizičku zaštitu civilima koji su bili izloženi neposrednim opasnostima. Tako da se u tom smislu može govoriti o tri nivoa: Prvi nivo, se odnosi na aktivnosti koji uključuju dijalog sa odgovornim akterom u sukobu, aspekta rješavanja sukoba, kao i proces medijacije²⁴ između sukobljenih strana, gdje se nastoji ostvariti uticaj na vladu države u pitanju i ostale relevantne aktere da djeluju u zaštiti civila; Drugi nivo, “*pružanje fizičke zaštite*” koji se odnosi na aktivnosti poduzetih od strane vojnih i policijskih komponenti koji se odnose na prijetnju ili upotrebu sile za prevenciju, odvracanje, sprečavanje kao i odgovor na situacije u kojima su civili izloženi opasnošću od fizičkog nasilja; Treći nivo, *uspostavljanje sigurnog okruženja (Establishment of a protective environment)* što se ostvaruje kroz aspekt vladavine prava, poštivanja ljudskih prava, zaštite grupnih aktivnosti, kao i reforme sektora sigurnosti. Isto tako i aspekta razoružanja, demobilizacije i reintegracije. Mnoge od ovih aktivnosti se poduzimaju zajedno sa ili u okviru programa koji se poduzimaju od strane UN domaćeg tima (*UN Country Team*)” (Johnson, 2019: 135).

Za sadašnji okvir je značajno spomenuti da većina mirovnih operacija UN -a biva pokrenuta odnosno djeluje na području država u kojima je prisutan sukob odnosno određen nivo nasilja, gdje se suočavaju sa pojavom državnih odnosno nedržavnih aktera, gdje se ti akteri teško mogu okarakterisati kao profesionalna vojska. U okviru ove vrste djelovanja postoji jasan princip koji se odnosi na to da vlada ima primarnu odgovornost u zaštiti vlastitog stanovništva. Međutim vrlo mali broj tih snaga bilo profesionalnih oružanih ili konvencionalnih, imaju iskustva u smislu operacija POC – a. Jer su konvencionalne oružane snage više usmjerene ka osvajanju određene teritorije. Sa druge strane postoji slična situacija i sa mirovnim snagama UN – a, gdje se kroz suočavanje sa aspektom protupobunjeničkih aktivnosti, može uočiti da pripadnici vojnog sastava mirovnih snaga isto tako ne posjeduju iskustva u suočavanju sa ovakvim vrstama operacija,

²⁴ *Medijacija* ili posredovanje predstavlja “način rješavanja sporova (i oružanih sukoba) koji uključuje intervenciju trećeg lica (države, međunarodnog tijela) o čemu su se stranke sporazumjele, u cilju pokušaja približavanja stavova stranaka, iznošenjem njegovih vlastitih ideja koje mogu dovesti do kompromisa” (Seizović, 2016: 14). Međutim polazi se od toga da će ta treća strana koja interveniše biti nepristrasna u svom djelovanju, gdje će nastojati stvoriti uslove za otvoren dijalog (Horowitz, 2007: 51).

naročito kroz savremeni kontekst. Iz ovoga proizilazi i potreba za poduzimanjem mjera sistemskog tipa, u smislu obezbjeđivanja odgovarajućih programa obuke snaga države domaćina, ali isto tako i unutar sistema UN –a gdje u okviru policijskih jedinica (*formed police units*), izostaju sistemski napori u pružanju adekvatne obuke²⁵ u smislu bolje pripremljenosti za operacije na terenu (Johnson, 2019: 146 - 147).

3.2. Savremene mirovne operacije UN - a - osnovni principi i pojava novih zadataka

Ono što jasno razlikuje savremene mirovne operacije u odnosu na one iz tradicionalnog odnosno ranijeg perioda, jeste faktor koji se odnosi na odsustvo održivog političkog ili mirovnog procesa (de Coning, 2023: 152). Ovakvo stanje će neminovno uticati i na poziciju odnosno primjenjivost osnovnih principa mirovnih operacija, kao i potrebe prilagođavanja samog UN -a toj promjeni. Prije nego se pređe na osnovne principe, u nastavku će se navesti i pojasniti jedna od novih vrsta misija odnosno djelovanja UN – a kroz ovaj mehanizam.

Specijalne političke misije (*Special Political Missions - SPM*). Ove vrste misija zauzimaju korisnu poziciju kroz UN –ove napore ka očuvanju mira. Iako Capstone doktrina ne uvrštava SPM kroz okvir UN – ovih djelovanja po pitanju sigurnosti i mira, ali ih posmatra kao misije odnosno aktivnosti koje mogu biti raspoređeni uporedo sa operacijama održanja mira. Ove vrste misija djeluju kroz aktivnosti koji se odnose na prevenciju konflikata, uspostavljanja mira (*peace making*) i izgradnje mira (*peacebuilding*), tako da se ne “uklapaju u potpunosti u spektar aktivnosti na polju sigurnosti i mira” (Peter, 2019: 10 - 11). Bitno je spomenuti da nakon 2014. godine Vijeće sigurnosti nije pokrenulo nijednu novu operaciju održanja mira (*peacekeeping operations*), dok s druge strane neke od novih misija nakon te godine poput UN integrisane misije tranzicijske pomoći u Sudanu (*UN Integrated Transition Assistance Mission in Sudan - UNITAMS*) i dr., su bili pokrenuti kao specijalne političke misije. Njima se upravlja od strane

²⁵ U okviru Instituta za obuku mirovnih operacija (*Pace Operations Training Institute*) su 2022. godine izdati materijali za obuku vojnog ali i policijskog osoblja (*Comprehensive Protection of Civilians Training Materials for United Nations Peace Operations*), kako bi se kroz sveobuhvatni pristup zaštiti civila koji je dat u okviru tih materijala, kroz razumijevanje same prirode sukoba, kao i ranjivih kategorija civila, moglo adekvatno reagovati na prijetnje po same civile (<http://www.peaceopstraining.org/courses/cpoc-military-en-2022/>, pristupljeno, 20.04.2024. godine). Ovakvi programi mogu uspjeti jedino ako budu inkorporirani kroz sveobuhvatni proces reforme sektora sigurnosti (*Security Sector Reform - SSR*), gdje su ključne tačke poput komande i kontrole, aspekta profesionalizacije snaga/jedinica, većeg stepena kompetentnosti i dr., uključene kroz taj proces institucionalnog jačanja sigurnosnih komponenti jedne države. Jer zaštita civila ne može biti osigurana od strane nefunkcionalnih ili fragilnih snaga/jedinica, ali i institucija sigurnosno odbrambenog sektora (Johnson, 2019: 147).

Ureda za političke poslove i izgradnje mira (*Department of Political and Peacebuilding Affairs - DPPA*), i ureda za mirovne operacije (*Department of Peace Operations - DPO*). Ove misije u svom sastavu ne posjeduju naoružanog osoblja (osim čuvara u zaštiti opreme ili ljudstva), dakle, manjeg su sastava²⁶, nemaju mandat u zaštiti civila, i stoga manje koštaju u odnosu na one iz tradicionalnog okvira. Tako da u slučaju neuspjeha provedbe mirovnog procesa, krivica neće više biti usmjerena na prisustvo UN –a kao treće strane u tom sukobu, već na glavne aktere u tom sukobu, jer UN kroz mandat takvih misija, djeluju kao podrška u sprovedbi tog procesa. S druge strane je i samim članicama Vijeća sigurnosti lakše doći do konsenzusa o pokretanju jedne takve misije, u odnosu na one operacije iz tradicionalnog okvira (de Coning, 2023: 153 - 154).

Samo okruženje u kojem se poduzimaju odnosno u kojem djeluju same mirovne operacije UN – a, nije u istoj ravni sa osnovnim principima na kojima se zasnivaju iste. Pa se tako u smislu pristanka (*consent*), polazi od toga da one budu pokrenute uz pristanak glavnih strana u sukobu, kako bi se mogli razlikovati od operacija nametanja mira. Tu razliku ističe i Capstone doktrina, gdje se polazi od toga da u slučaju odsustva tog pristanka, operacija pod okriljem UN –a može postati strana u tom sukobu. U praktičnom smislu se polazi od pristanka kako bi zadaci te operacije bili lakše ostvarivi. Obično se ostvaruje kroz mirovni sporazum sklopljen između glavnih strana u sukobu, međutim s obzirom na okolnosti u kojima se te operacije poduzimaju, koje su spomenute na prethodnim stranicama, tog sveobuhvatnog mirovnog sporazuma nema, a time je ugrožen i sam pristanak. Primjeri misija koji su bili ranije i spomenuti u okviru ovog dijela rada, poput onih u Demokratskoj Republici Kongo ili Somalije, se poduzimaju kako bi se osnažile vlade tih država i pomoglo u borbi protiv jedne od strana u sukobu. Razlog za to leži u tome što te druge strane u sukobu posjeduju dovoljno vojne ali i političke moći i uticaja, tako da snage vlade domaćina nisu uvijek u mogućnosti da im se tako lako i efikasno suprotstave. Određene grupacije odnosno nedržavni akteri poput grupacije Al – Shabab u Somaliji, ne mogu predstavljati legitimnu stranu u sukobu, stoga se ne može ni zatražiti pristanak od te grupacije. Zatim nepristrasnost (*Impartiality*) – kroz Brahimijev izvještaj se navodilo da se UN kroz ovaj mehanizam ne bave ratom, gdje se takođe navodi da kada se takva situacija ipak pojavi, da se ona prepušta djelovanjima koalicije voljnih država pod ovlašćenjem Vijeća sigurnosti. Ovdje se

²⁶ U pogledu aktivnosti mirovnih operacija kroz ovaj vid misija (na primjeru UNITAMS u Sudanu) za period 2023/2024. godina, postoje podaci o broju osoblja u okviru iste, gdje je od ukupnog broja osoblja (150), broj vojnog osoblja činio: 0, policijskih: 13, i civilnih: 137 pripadnika (<https://reliefweb.int/map/world/peace-operations-20232024-11-jan-2024>, pristupljeno, 24.04.2024. godine).

polazi od toga da se usljed nedostatka odnosno odsustva pristanka, istovremeno onemogućava samim operacijama da budu nepristrasne. Zatim aspekt minimalne upotrebe sile (*Non use of force*), se u početku odnosio na korišćenje sile u zaštiti civila i aspekta samoodbrane. Međutim u posthladnoratovskom periodu se koristi i za zaštitu i pomoći vladi države domaćina, a primjer za to je objašnjen kroz interventnu brigadu na prethodnim stranicama. Dok se kroz tradicionalni okvir koristila sila za zaštitu vlastitog mandata, u savremenom kontekstu ono postaje dio tog mandata, gdje se sami ciljevi misije ne mogu ostvariti bez upotrebe (određenog nivoa) iste (Peter, 2015: 358 - 360).

3.2.1. Mirovne operacije UN – a kroz savremeni okvir stabilizacijskih djelovanja

Sam tradicionalni okvir operacija održanja mira, se ogledao u raspoređivanju mirovnih snaga kao podrške u sprovođenju mirovnog procesa kao i implementaciji mirovnog sporazuma. Međutim kroz savremeni kontekst se pojavljuje i treći nivo djelovanja koji je predstavljen kroz stabilizacijski (*stabilization*) aspekt djelovanja koji se ogleda u korišćenju vojnih mjera/aktivnosti u stabilizaciji države (Bellamy i Hunt, 2015: 1282).

Sam termin stabilizacija se odnosi na stanje odnosno okolnosti gdje nije prisutno postignuto političko rješenje, što upućuje na to da ne postoji osnova za pristanak kako bi se misija mogla pokrenuti. Stabilizacija se tako odnosi na proces podrške državi koja se tek suočava sa pojavom određenog sukoba, ili kada postoji situacija dugotrajnih ili duboko ukorijenjenih sukoba, kao i postkonfliktnog konteksta, u namjeri da se djeluje u prevenciji ili ublažavanju nasilja, zaštite stanovništva i ključne infrastrukture, kao i promociji i sprovođenju političkih rješenja. Tako da se ovaj pojam stabilizacije odnosi na proces u okviru kojeg se nastoji izgraditi osnova za dostizanje mirnog rješenja, i budućeg institucionalnog okvira u cilju formiranja stabilne države. U suštini predstavlja proizvod šireg spektra aktivnosti izgradnje države (*statebuilding*), djelujući u nastojanju da stvori preduslove za postojanje stabilne države koja bi bila u mogućnosti da upravlja na području na kojem ima suverenu vlast, da obezbijedi uslove sigurnosti i razvoja, gdje su takvi naponi vezani sa postignutim političkim rješenjem između glavnih aktera/strana, te države/vlade kao i samih građana. U tom slučaju se radi o integrisanom pristupu (Aoi, de Coning i Karlsrud, 2017: 4 - 5).

Kada se radi o aktivnostima kroz okvir stabilizacijskih djelovanja, generalno se polazi od toga da isto označava stanje koje se ogleda u prisustvu nestabilnosti na području određene države u smislu bezakonja (*lawlessness*), nepostojanja funkcionalne i stabilne vlade/države, gdje je riječ o fragilnoj odnosno nestabilnoj državi, kao i određen nivo nasilja koji je usmjeren prema civilnom stanovništvu. Ovdje je bitno istaknuti da stabilizacijski mandati nisu jednaki i ne mogu se posmatrati u istoj ravni sa operacijama izgradnje mira, i operacijama podrške miru. Kroz Stabilizacijske aktivnosti se i polazi od toga, odnosno pretpostavlja se da ne postoji postignuto političko rješenje određenog sukoba, dok druge vrste operacija takvo mirno rješenje uzimaju kao početnu osnovu svog djelovanja (Aoi, de Coning i Karlsruhe, 2017: 5).

Prije nego što se budu predstavile neke od ključnih karakteristika stabilizacijske prakse, važno je napomenuti da su tokom prve decenije ovog stoljeća nakon neuspjelih odgovora na području Somalije i Ruande, osnovni principi ovog mehanizma ponovno razmotreni kroz sada fleksibilnije tumačenje što je omogućilo i upotrebu sile i u odbrani mandata a ne samo u samoodbrani. Takav pristup je kasnije i kroz početak prakse djelovanja u okviru operacija nametanja mira, pozivajući se na odredbe Glave VII, omogućio i sprovođenje zadataka zaštite civila u okviru mandata kasnijih misija, o čemu je bilo riječi na prethodnim stranicama (Aoi, de Coning, 2017: 288).

Za bolje razumijevanje ovog pristupa, u nastavku će se predstaviti ključne karakteristike (u kvalitativnom smislu), i kako bi se predstavila razlika u odnosu na neke druge vrste operacija. Prva karakteristika se odnosi na to da je stabilizacijski okvir djelovanja u suštini politički nastrojen, gdje je krajnji rezultat tog djelovanja stvaranje stabilne i legitimne državne vlasti, koja će djelovati u dostizanju kasnijih političkih rješenja tog sukoba. Tako da se radi o formi odnosno dijelu šireg raspona odnosno aspekta izgradnje države. Bez prethodnog postojanja stabilnog postignutog rješenja. Tako da zahtijeva kombinaciju djelovanja civilno – vojnih i diplomatskih aktera, gdje je kombinacija tih vrsta aktivnosti nužna kako bi se ostvario takav cilj. Zatim karakteristika koja se odnosi na saglasnost koja se stalno mora pregovarati kako bi se ostvarila i održala kao osnova operacije. U situacijama na terenu je prisutno da su lokalni akteri, stanovništvo i dr., povezani za oružanim grupama i time fragmentirani, gdje ta složena priroda odnosa tih aktera prema državi, ovaj aspekt čini još složenijim (Aoi, de Coning, 2017: 291 - 293).

Sljedeća karakteristika se odnosi na to da “stabilizacija predstavlja proces a ne aktivnost” (Aoi, de Coning, 2017: 295). Gdje operacije poput one u Demokratskoj republici Kongo (*MONUSCO*²⁷), iskazuju neke od ovih zajedničkih karakteristika ovog procesa. Naime, djeluju usred oružanih sukoba (koji su u toku), i bez postignutog konačnog rješenja kojim bi se taj sukob mogao okončati. Željeni ishodi tih djelovanja jesu “pojava stabilnog i održivog političkog rješenja. To se postiže kroz njihove osnovne aktivnosti gdje se nastoji obnoviti i održati stanje sigurnosti i stabilnosti, kroz podršku u okviru pružanja zaštite te države kao i njenih građana od potencijalnih napadača” (Aoi, de Coning, 2017: 299). Bitno je samo naglasiti da će neki od ovih primjera različitih misija, biti obrađeni u okviru posebnog poglavlja koje će se baviti praksom mirovnih operacija, ovdje međutim predstavlja koristan primjer za bolje razumijevanje savremenog konteksta.

U odnosu na operacije iz tradicionalnog okvira, pa čak i onih robustnijih, kompleksnijih i multidimenzionalnih operacija poput one u Darfuru, stabilizacijske misije se ipak znatno razlikuju od pobrojanih. Oni su sami po sebi pristrasni (*partial*), jer djeluju sa mandatom da stabilizuju državu ili podršci napora vlade za tu svrhu. Stoga se u okviru njihovog raspoređivanja ne radi o podršci već postojećeg mirovnog procesa, i ne tretiraju se sve strane u sukobu podjednako. Umjesto toga, kroz njihov mandat se polazi od direktive koja se odnosi na to da se podrži jedna strana u sukobu, kako bi se odvratio neželjeni uticaj sa strane. U odnosu na tradicionalni okvir, stabilizacijske misije se pokreću i djeluju u područjima gdje ne postoji već uspostavljen mir odnosno postignuto mirno/sporazumno rješenje, što upućuje na to da se njihovo djelovanje odvija u aktivnoj konfliktnoj zoni, i da je u trenutku pokretanja te misije, ta država nestabilna/fragilna. Ovaj razvoj odnosno pomak od tradicionalnih misija ka misijama sa stabilizacijskim mandatom je u određenom smislu značajna, jer uključuje spajanje aktivnosti operacija održanja mira, sa proširenim aktivnostima u okviru izgradnje države i operacija izgradnje mira. Tako da se aspekt upotrebe sile sada pomjera od sredstva koje se koristi u slučaju da to zahtijevaju nepredvidive okolnosti, u korisno i potrebno sredstvo koje je predviđeno kroz sam mandat određene misije. Razlog za to proizilazi iz toga da je vrlo teško govoriti o ostvarivosti postavljenih zadataka, u okviru ovog tipa aktivnosti, kroz sada još složenije

²⁷ Kod ove misije je bitno naglasiti da je UN promijenivši naziv misije od UN misije u Demokratskoj Republici Kongo (*UN Mission in the Democratic Republic of Congo - MONUC*), u MONUSCO, koristio ovaj termin stabilizacije (*stabilization*) kako bi naznačio da se primarna svrha te nove misije ogleda u stabilizaciji istočnog dijela te države (Aoi, de Coning i Karlsrud, 2017: 16).

okruženje, bez upotrebe određenog nivoa sile (Bellamy i Hunt, 2015: 1282 - 1283). U tom smislu, stabilizacijskoj misiji kao dugoročnom i sveobuhvatnom pristupu, treba dodijeliti jasan i odvojen mandat kako bi se mogao razlikovati od ostalih misija unutar ali i izvan UN –a. Tako da je potrebna zasebna doktrina stabilizacijskih operacija, odvojena od postojeće doktrine i koja će omogućiti da se identifikuje kao takva kako bi se spriječila zloupotreba i primjena iste u kontekstu u kojima nije primjerena svrsi. Isto tako će omogućiti UN –u da ostvari jasnu poziciju u odnosu na izazove ove vrste, time što će posjedovati odgovarajuću doktrinu, opremu kao i osoblje koje će biti spremno izvršavati zadatke koje im Vijeće sigurnosti dodijeli. Ovo međutim ne treba da označava da će sada UN nastojati da ostvare sve veću ulogu u okviru stabilizacijskog konteksta, već predstavlja korisnu osnovu prema kojoj će takvi napori biti usmjereni, da se taj isti pristup koristi samo u izuzetnim okolnostima, slučajevima nužde, i isključivo kao posljednje raspoloživo sredstvo (Aoi, de Coning, 2017: 303 - 307).

3.3. Razmatranje kriterija za procjenu uspješnosti savremenih mirovnih operacija UN –a

Sada nakon 76 godina od postojanja ovog mehanizma u okviru OUN –a, za potrebe ovog rada će se poći od razmatranja pitanja koje se odnosi na uspješnost odnosno funkcionisanje ovog mehanizma iz perspektive savremenog konteksta unutar kojeg se isti i promatra. Na tragu većine studija odnosno istraživanja koji su bili poduzimani i koji su tretirali ovo pitanje, se došlo do istog zaključka – da mirovne operacije pod okriljem UN –a (*UN peacekeeping*) ostvaruju pozitivan efekat u suzbijanju/zadržavanju daljeg širenja negativnih uticaja građanskog rata, kao i podrške u dostizanju sporazumnih rješenja tih sukoba, i postavljanje osnove za samoodrživ mir i nakon završetka tog sukoba. Takođe postoje podaci da su nakon završetka hladnog rata (posthladnoratovskog perioda), dvije trećine odnosno 11²⁸/16 (uključujući i AU/UN misiju u Darfuru, gdje se dolazi do brojke od ukupno 17), ovih operacija uspješno okončane. I pored postojanja ovog značajnog rezultata, neophodno je spomenuti da neke od operacija koje su bile spominjane na prethodnim stranicama poput onih u Demokratskoj Republici Kongo, Maliju itd., govore o pojavi novih izazova, koji značajno ostvaruju uticaj i na efikasnost istoimenog mehanizma, gdje će se u okviru posebnog dijela ovog rada navesti i okolnosti u kojima se iste poduzimaju (de Coning, 2023: 153).

²⁸ Ovdje je bitno samo spomenuti područja tih 11 misija, a to su: “Namibija, El Salvador, Kambodža, Mozambik, Istočna Slavonija, Gvatemala, Istočni Timor, Burundi, Sijera Leone, Obala Slonovače i Liberija” (de Coning, 2023: 153).

U razmatranju samog uspjeha odnosno onoga što se nastoji ostvariti poduzimanjem mirovnih operacija UN –a, postoje različita polazišta. Pa se tako govori o tome da u idealnim okolnostima mirovne operacije mogu doprinijeti ostvarivosti samoodrživog mira. U dugačijim okolnostima aspekt uspjeha se može posmatrati kroz stanje negativnog mira, kod kojeg se radi samo o odsustvu nasilja, ili ideala pozitivnog mira koji se ogleda u pristupu rješavanju temeljnih uzroka nekog sukoba. Tako da se kod evaluacije ovih operacija polazi od aspekata poput – implementacije mandata, kao i šireg pristupa koji uključuje procjenu stanja države na području na kojem su neke od misija UN – a i pokrenute, pritom razmatrajući do koje mjere su u postkonfliktnom periodu, institucije koje su UN nadgledali, učestvovali u njihovom reformisanju ili ponovnoj izgradnji istih, nastavile da funkcionišu nakon što su iste napustile to područje. U tom smislu se rezultati djelovanja misija mogu opisati kao uspješni, djelimično uspješni (*mixed successes*), i kao neuspješnih (Pushkina, 2020: 262 - 264).

Ovdje je isto tako važno razumjeti i samo trajanje misije. Tako da se kroz pokretanje jedne mirovne operacije polazi od toga da se radi o privremenom djelovanju koji usmjerava napore ka rješavanju temeljnih uzroka tog sukoba, sa namjerom stvaranja uslova koji bi doveli do mirnog načina rješavanja tog sukoba ili spora. Tako da se u teorijskom smislu očekuje da prisustvo istih bude kratkotrajno, međutim u praksi neke (ali ne sve), od tih operacija nastave djelovati i izvan tog očekivanog vremenskog okvira poduzimanja. Kao primjer jedne od misija koje spadaju u vremenski najopsežnije jeste ona na Kipru (*UN Peacekeeping Force in Cyprus - UNFICYP*), koja je pokrenuta aprila 1964. godine, kako bi spriječili ponovno izbijanje i pojavu nasilja između sukobljenih strana, gdje su mirovne snage sve do danas nastavile djelovati u okviru te misije. Međutim nisu sve operacije dugotrajne, i sam period djelovanja je izmeđuostalog i uslovljen “intenzitetom postojećeg konflikta, kao i složenošću mandata – gdje oba aspekta predstavljaju ključne determinante koji utiču na vremenski okvir trajanja neke misije” (Giray, 2024: 1 - 2).

Isto tako se u dostupnoj literaturi, pri određivanju kriterija uspjeha polazi i od postavljenih ciljeva samih misija. Ti ciljevi se posmatraju kroz misije koje u svom djelovanju nadilaze prag tradicionalnog okvira u poduzimanju istih, kao i aspekta izgradnje mira. Ti aspekti se odnose na

smanjenje stepena nasilja, humanitarne pomoći, zaštite ljudskih prava, nadgledanje sprovedbe izbora, demokratizacije²⁹ i dr. (Druckman i Diehl, 2013: 16 - 17).

3.3.1. Pregled rezultata novog pristupa o procjeni uspješnosti mirovnih operacija UN – a

Nakon uvida u određena teorijska polazišta o kriterijima uspješnosti mirovnih operacija, za savremeni kontekst, a naročito u smislu pojave novih misija odnosno zadataka, je neophodno uzeti u obzir rezultate istraživanja najnovijeg pristupa u okviru Mreže za uspješnost mirovnih operacija (*Effectiveness of Peace Operations Network - EPON*). EPON predstavlja neformalnu mrežu istraživačkih timova, koja koristeći komparativni pristup/metod, sprovodi kvalitativna istraživanja savremenih mirovnih operacija. Tako da je recimo od 2018. godine sprovedeno 14 studija koje su izmeđuostalog obuhvatali i mirovne operacije poput onih u Demokratskoj republici Kongo, Maliju, Južnom Sudanu i dr., koji traju i danas, kao i aspekta sprovedbe mandata sa zadatkom zaštite civila. U okviru iste se uspjeh određuje kao sveukupni strateški uticaj (*overall strategic impact*), koji se ostvaruje kroz određenu operaciju, kroz napore u smanjenju nivoa sukoba/nasilja kroz određen vremenski period djelovanja na nekom području. Tako da se kriteriji za procjenu uspjeha sa aspekta rezultata ove mreže, mogu predstaviti kroz sljedeće aspekte. Prvi aspekt se ogleda u nastojanju da se kroz djelovanja u okviru određenog mandata smanji nivo nasilja. U nekim od primjera koji su spomenuti maloprije, se polazi od toga da bi nivo nasilja bio znatno veći bez prisustva tih operacija. Tako da se efekat njihovog djelovanja u tim područjima, razumijevao kao odvrćajući efekat, u smislu sprečavanja pojave nasilja/sukoba većeg nivoa. Međutim uprkos tome naponi u okviru ovih operacija, nisu mogli spriječiti pojavu nasilja niskog intenziteta unutar tih zajednica. Drugi aspekt se odnosi na okončanje sukoba/nasilja, gdje je EPON došao do zaključka da u nijednoj od savremenih mirovnih operacija koje i danas traju, mirovne snage UN –a nisu imali uspjeha u dostizanju toga. Fokus je međutim bio usmjeren na operacije koje traju i do danas u okviru savremenog konteksta, a ne samo onih koji su već okončani ranije poput 11 operacija koji su spomenuti na početku ovog podpoglavlja. Razlog tome se ogleda upravo u odsustvu postojanja održivog

²⁹ Proces *demokratizacije* uključuje tri faze – liberalizaciju, tranziciju i konsolidaciju. U okviru faaze liberalizacije se nastoji ostvariti “otvaranje dotadašnjeg (autoritarnog) sistema, gdje dolazi do oslobađanja društva i većeg uživanja individualnih i kolektivnih prava. Faza tranzicije podrazumijeva etabliranje demokratskih pravila, institucija i procedura. Faza konsolidacije (u izvjesnom smislu trajan proces), podrazumijeva stabiliziranje i institucionaliziranje demokratskih institucija i prakse, kao i prihvatanje demokratskih normi” (Smajić, Seizović i Turčalo, 2017: 123 - 124).

mirovnog ili političkog procesa. Treći aspekt se odnosi na zaštitu civila, gdje uprkos tome što je određen broj civila spašen, ipak nisu do kraja ispunjena sva očekivanja koja proizilaze iz lokalnog ali i međunarodnog nivoa, a koji proizilaze iz zadataka mandata tih misija. I u okviru ovog aspekta je odsustvo održivog mirovnog procesa (jer mir ne može biti nametnut, već se nastoji postići kroz taj proces), kao i nedostatka dodatne opremljenosti za djelovanje u ispunjavanju takvih složenih zadataka, doprinijelo pojavi takvog stanja (de Coning, 2023: 155 - 157).

Na osnovu rezultata istraživanja EPON –a se u dostupnoj literaturi navode i određeni faktori koji uslovljavaju i utiču na efikasnost mirovnih operacija kao mehanizma. Pa tako postoje i određena prihvaćena stajališta za uspješno rješavanje sukoba. Prvi se odnosi na situaciju do koje su strane u sukobu došle, kada će prepoznati potrebu za iznalaženjem sporazumnog rješenja, ili kada odluče da pristupe prekidu vatre ili otpočinjanju mirovnog procesa. To je zapravo stanje unutar kojeg nijedna od strana u sukobu kroz upotrebu nasilnih sredstava, ne može ostvariti pobjedu nad drugom, gdje je pozicija koju tada zauzimaju neodrživa. Zartman to stanje opisuje kao ključna tačka zastoja (*mutually hurting stalemate*), kako bi procijenio na kojem nivou zrelosti se taj sukob nalazi. Kada konflikt nije zreo za rješavanje, UN će nastojati kroz upravljanje tim sukobom dovesti do eventualnog okončanja nasilja, što može uključivati i kombinaciju aktivnosti unutar preventivne diplomatije, medijacije, humanitarne pomoći, uspostavljanja mira, i dr. Sljedeći faktor se odnosi na već spomenuti održivi mirovni/politički proces, koji se ogleda u postojanju mirovnog sporazuma ili sporazuma o prekidu vatre kao i samog mirovnog procesa. Sljedeći aspekt se odnosi na koherentan pristup u okviru materijalne ali i političke podrške mirovnoj operaciji. Ovaj aspekt se odnosi na potrebu postojanja sada puno šireg pristupa, koji pored vertikalnog nivoa (međunarodne i regionalne podrške), zahtijeva i razmatranje horizontalnog nivoa (stanovništvo te države i ostalih država u regionu). Isto tako je naglasak i na odgovarajućim materijalnim resursima. Sljedeći aspekt se odnosi na sprovođenje mandata neke misije poštujući osnovne principe. Jer kroz iskustva ovog mehanizma kroz proteklih 76 godina, može se vidjeti da su upravo primjeri (poput Somalije ili Ruande), zbog uskog tumačenja ili pogrešne primjene istih, rezultirali neuspjehom. Stoga bi UN trebao u situaciji kada nije moguće dobiti saglasnost svih strana u sukobu (kada sukob nije zreo za rješavanje), pokušati naći druge načine/instrumente rješavanja istih (de Coning, 2023: 159 - 163). Upravo će ovi kriteriji koji su iznijeti ovdje, pomoći u boljem razumijevanju složenosti okruženja ali i zadataka koji se

zahtijevaju da budu ispunjeni od mirovnih operacija UN – a, djelujući u okviru savremenog složenog okruženja.

3.3.2. *Mogućnost pojave stabilizacijske dileme kroz savremeni okvir djelovanja*

Na osnovu iznesenih rezultata istraživanja EPON – a, kao i predstavljenih kriterija iz dostupne literature, neophodno je spomenuti još jedan aspekt koji se tiče kako samog aspekta uspješnosti odnosno efikasnosti ovih operacija, ali isto tako i novih izazova savremenog konteksta, koji su obrađeni i predstavljeni na prethodnim stranicama. Naime, radi se o stanju koje postoji nakon što mirovne snage napuste određeno područje (Sambanis, 2007: 1).

Djelujući kroz sada nove vrste zadataka, neke od misija se mogu suočiti i sa pojavom tzv. stabilizacijske dileme (*stabilization dilemma*). Ona se pojavljuje upravo iz onog što je objašnjeno na prethodnim stranicama, a tiče se odsustva određenog mirovnog sporazuma. U situaciji gdje se kroz djelovanje u okviru neke mirovne operacije ostvari zaštita civila, i izgradi određen stepen stabilnosti, to u određenim okolnostima (poput stabilizacijskih aktivnosti), može biti manje podsticajno u smislu odlučnosti vladajućih političkih elita da ulože napore i iznađu dugoročno političko rješenje. Isto tako ta dilema dovodi do toga da se sukob produži odnosno nastavi, gdje se operacija odnosno mirovne snage koje su tu raspoređene, nalaze u situaciji gdje se ne može iznaći strategija izlaza. Takve okolnosti proizilaze iz činjenice da samo prisustvo snaga UN – a, pomaže u sprječavanju kolapsa te države, kao i mogućnosti da izgubi značajan dio vlastite teritorije ako bi se ta operacija okončala, a mirovne snage napustile to područje. To je i jedan od ključnih razloga zašto i Vijeće sigurnosti zadržava te operacije bez povlačenja snaga iste, jer se njihovim prisustvom pomaže i u određenom smislu doprinosi prevenciji i sprečavanju pojave većeg nivoa nasilja, ostvaruje se isto tako i zaštita civila, i u konačnici se sprječava kolaps same države, što bi samo još dodatno moglo pogoršati stanje na tom području (de Coning, 2023: 157 – 158, 152). Upravo se kroz gore spomenute i razmatrane kriterijume poput stepena zrelosti određenog sukoba, kao i ostalih kroz rezultate EPON – a, isti mogu i primijeniti na ovakva okruženja u kojima bi se u budućnosti poduzimale ovakve operacije, kako bi se prepoznalo, razumjelo, a time i u preventivnom smislu pokušalo spriječiti nastanak i pojava ove dileme.

4. MIROVNE OPERACIJE UN-a: SLOŽENOST I IZAZOVI SAVREMENOG OPERATIVNOG OKRUŽENJA

Na tragu saznanja o savremenom kontekstu iznijetih kroz prethodno poglavlje a koji je rezultirao i pojavom novih zadataka, koji posljedično dovode i do pojave odnosno stvaranja složenog operativnog okruženja za samu praksu mirovnih operacija UN – a. Shodno tome, će se u okviru ovog dijela rada kroz primjere konkretnih misija, predstaviti složenost savremenog okvira djelovanja, ali isto tako će se osvrnuti i na neke nove izazove koji će se takođe i u budućem kontekstu odraziti i na efikasnost odnosno mogućnosti i ograničenja u djelovanju, suočavanju kao i odgovoru UN - a na složenost istih.

4.1. Pregled aktivnosti UN – a kroz primjere nekih od savremenih mirovnih operacija

4.1.1. Misija UN – a u Demokratskoj Republici Kongo – MONUSCO

Misija UN – a za stabilizovanje stanja u DR Kongu (*UN Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo – MONUSCO*), je nakon prethodne misije u DR Kongu (*MONUC*), nastavila sa ostvarivanjem nekih od ključnih zadataka koji su započeti u okviru prethodne misije a tiču se izmeđuostalog i zaštite civila i stabilizacije istočnog dijela Konga. Nakon jedne decenije dotadašnjeg djelovanja/prisustva mirovnih snaga UN – a na tom području, Vlada Konga, Vijeće sigurnosti, kao i Generalni sekretar su se složili da bi se sam pristup djelovanja ove organizacije na tom području trebao prilagoditi tada novonastalim izazovima sigurnosno – političke prirode. Tako da je Vijeće sigurnosti sa namjerom pružanja podrške u ostvarivanju i sprovedbi ključnih ciljeva Okvirnog sporazuma za mir, sigurnost i saradnju za DR Kongu, kao i na poziv vlada regiona Afričkih velikih jezera (*Africa`s Great Lakes region*), usvojilo rezoluciju 2098 (iz 2013. godine). Da bi se razumjelo kasnije u okviru ove misije i predstavljanje trenutnog stanja ove misije, neophodno je osvrnuti se kratko i na okolnosti i napore koji su prethodili tome. Napori u smislu stabilizacijskih djelovanja istočnog dijela Konga su otpočeli još 2005. godine kada je Vijeće sigurnosti zatražilo od tadašnje misije MONUC, da se razvije akcioni plan djelovanja čija se svrha ogledala u podržavanju napora u obnovi državne vlasti na području distrikta Ituri (Doss, 2015: 803 - 804).

Na tragu Goma mirovne konferencije (januara 2008. godine), dolazi do pojave šireg napora, obuhvatajući nekoliko istočnih provincija. Što je kasnije rezultiralo pojavom Strategije za stabilizaciju i sigurnost koja je predstavljala i bila pokrenuta kao multidimenzionalni pristup izgradnji mira (*peace consolidation*), koji se odnosio na aspekte poput sigurnosti, sprovođenja političkog procesa, obnova državne vlasti, povratak i reintegracija izbjeglica i interno raseljenih lica i dr. Strategija je prvobitno pokrenuta kako bi predstavljala osnovu za kasniju strategiju izlaza ove misije. Kasnije je ova strategija preimenovana u Strategiju za međunarodnu podršku sigurnosti i stabilizacije. Ovaj proces izgradnje/konsolidacije mira je zapravo predstavljao inicijativu čija su djelovanja bila usmjerena na relativno stabilna područja zapadnog dijela DR Konga, gdje bi se operativne ovlasti nove misije vremenom mogle prenijeti na određene nacionalne agencije. Kasnije su međutim ove inicijative bile uključene u operativni fokus MONUSCO – a i uključivao aktivnosti poput zaštite civila, reforme sektora sigurnosti, zaštite ljudskih prava i jačanje vladavine prava, obnova državne vlasti i ekonomske infrastrukture i dr. Sama sposobnost ove misije i očekivanja u ispunjavanju zadataka zaštite civila su nailazili na prepreke. O tome svjedoče i napadi na civilno stanovništvo avgusta 2010. godine u sjevernom Kivu, gdje je 300 ljudi bilo meta tog napada, gdje su kao odgovor na takvo stanje poduzete robustnije aktivnosti protiv pobunjenika u sjevernom i južnom Kivu. Pobuna koja je 2012. godine izazvana od strane Ugašenog nacionalnog kongresa za odbranu naroda (koja sebe naziva M₂₃), doprinijela je pogoršanju već neizvjesne sigurnosne situacije na terenu. Kriza je kasnije proširena i rezultirala pojavom nekoliko neželjenih efekata poput nasilja usmjerenog ka civilima, raseljenog stanovništva i dr. (Doss, 2015: 804 - 807).

Upravo će u odgovoru na ovakvo stanje doći do pokretanja interventne brigade o kojoj je ranije bilo riječi u okviru prethodnog poglavlja. Međutim uloga iste je sada bila ključna u suprotstavljanju tom pokretu. FIB je djelovao kroz udružene napore na strani nacionalnih oružanih snaga DR Konga, gdje je to djelovanje bilo neophodno u suprotstavljanju toj grupaciji. Tako da je kasnije u oktobru 2013. godine taj pokret bio suočen sa odlučnim napadima koji su dolazili sa tri fronta, gdje se ista našla u nepovoljnoj poziciji koji su se izmeđuostalog ticali i odsustva vojne podrške od strane Ruande i Ugande, zatim blokiranih puteva od strane jedinica FIB – a, gdje je ta grupacija bila prinuđena na povlačenje, gdje će se kasnije početkom novembra iste godine od strane zvaničnika DR Konga M₂₃ pokret proglasiti poraženim. Neophodno je u

Okviru ovog dijela rada naglasiti da je takav rezultat u određenom smislu bio i značajan, uzevši u obzir skoro 15 godina dotadašnjeg prisustva UN – a na tom području, tako da je upravo i rezolucija (2098) kojom je pokrenut FIB predstavljala i odlučnost, ali ujedno i potrebu Vijeća sigurnosti da se prilagodi sada složenijim okolnostima proizašlih iz izmijenjene prirode sukoba kao i složenosti savremenog operativnog okruženja, što je donekle imalo i pozitivne efekte na život ljudi u istočnom dijelu Konga (Kjeksrud i Vermeij, 2017: 228 - 231).

Međutim i pored postojanja smanjenog nivoa nesigurnosti u pojedinim oblastima DR Konga, i napretka u smislu određenog nivoa upravljanja nove vlade DR Konga, ipak mnogi temeljni uzroci nasilja ostaju i dalje neriješeni, gdje će razmatranje odnosno rješavanje istih ovisiti od nastavka daljeg sprovođenja fragilne političke tranzicije. Dok je sa druge strane kroz protekli period skorašnjeg djelovanja nivo nasilja (po intenzitetu i obimu), smanjen, ipak je prisutan značajan nivo nesigurnosti i kriminalnih aktivnosti koji postoje u različitim područjima DR Konga, poput provincija Sjeverni Kivu, Južni Kivu i Ituri, gdje postoje otvoreni sukobi između vladinih snaga sa jedne strane i nedržavnih oružanih grupacija sa druge. Neke od tih grupacija su duboko povezani sa lokalnom zajednicom kroz veze na ekonomskoj, socio – kulturnoj i političkoj osnovi, dok se ostali akteri procjenjuju kao nelegitimni akteri koji su vođeni prvenstveno vlastitim političkim ili ekonomskim interesima. Tako da vlada ove države kao i sami naponi u okviru mandata ove misije, nastavljaju i dalje da se suočavaju sa izazovima u uspostavljanju i održavanju sigurnog okruženja (*protective environment*) na području DR Konga. Ograničenja u ostvarivanju spomenutih ciljeva proizilaze iz manjka logističke podrške odnosno nivoa osposobljenosti za suočavanje i odgovora asimetričnim³⁰ prijetnjama, kao i veza (na političkoj i ekonomskoj osnovi), između državnih zvaničnika, pripadnika oružanih grupa i dr. (IPI, 2019: 1 - 2).

³⁰ Ovdje je neophodno samo u pojmovnom smislu pojasniti razliku, jer je isti aspekt prisutan naročito u savremenom kontekstu. Kada se recimo radi o sukobu interesa između relativno istih ili sličnih strana onda je riječ o simetričnom konfliktu. Sa druge strane konflikt se može pojaviti/izbiti i između različitih aktera (*dissimilar parties*), poput aspekta manjine i većine, između vlade određene države i grupe pobunjenika itd., gdje je tada riječ o *asimetričnom konfliktu*. Ovdje uzrok konflikta ne predstavljaju različiti interesi, već se ogleda u strukturi uloga i veze među njima, gdje se dolazi do zaključka da se ta struktura odnosa ne može promijeniti bez konflikta (Ramsbotham, Miall i Woodhouse, 2005: 17). Tako recimo ako jedan akter u sukobu od samog početka posjeduje vrlo male šanse da nadjača snažnijeg aktera, iz takve vojne neuravnoteženosti između tih aktera se može desiti da slabiji/inferiorniji akter počinje pribjegavati aktivnostima koji odstupaju od uobičajenih pravila ratovanja (Geiß, 2006: 757).

Tako da je za sadašnji kontekst potrebno spomenuti postojanje rezolucije Vijeća sigurnosti 2717 (iz 2023. godine), na osnovu koje se mandat ove operacije produžava do 20. decembra 2024. godine. Gdje se u okviru iste može primijetiti da se strateški prioriteti MONUSCO sada odnose na to, da se doprinese zaštiti civila kroz područje u kojem su raspoređeni; podrška naporima u stabilizaciji i jačanju državnih institucija u DR Kongu, reforme sektora sigurnosti i dr. Uključujući i prisustvo interventne brigade, koja će djelovati isključivo u izuzetnim okolnostima (UN Security Council, 2023:1,10).

Za potrebe kasnijih primjera operacija u nastavku će biti dat pregled trenutnih operacija održanja mira pod okriljem UN – a.

<i>UN OPERACIJE ODRŽANJA MIRA 2023./2024. godina</i>	
MINURSO	Misija UN za referendum u Zapadnoj Sahari: pokrenuta 04/1991. godine; Broj osoblja: V: 245, P: 2, C: 72.
MINUSCA	Multidimenzionalna integrisana misija UN za stabilizaciju u Centralnoafričkoj republici: pokrenuta 04/2014. godine; Broj osoblja: V: 14,400, P: 3,020, C: 632
MINUSMA	Multidimenzionalna integrisana misija UN za stabilizaciju u Maliju: pokrenuta 07/2013. godine do 12/2023. godine; Broj osoblja: V: 13,289, P: 1,920, C: 600.
MONUSCO	Misija UN za stabilizaciju u DR Kongu: pokrenuta 07/2010. godine; Broj osoblja: V: 14,660, P: 1,641, C: 579.
UNDOF	Misija UN za nadzor dezangažiranja na Golanskoj visoravni: pokrenuta 06/1974. godine; Broj osoblja: V: 1.131 , P: 0 , C: 48.
UNFICYP	Misija UN na kipu: pokrenuta 03/1964. godine; Broj osoblja: V: 792, P: 68, C: 38.
UNIFIL	Mirovne snage UN u Libanu: pokrenuta 03/1978. godine; Broj osoblja: V: 9,556, P: 0, C: 230.
UNISFA	Misija UN u Abjeju: pokrenuta 06/2011. godine; Broj osoblja: V: 2,859, P: 47, C: 156.
UNMIK	Misija privremene uprave UN na Kosovu: pokrenuta 06/1999. godine;

	Broj osoblja: V: 8, P: 10, C: 89.
UNMISS	Misija UN u Republici Južni Sudan: pokrenuta 07/2011. godine; Broj osoblja: V: 13,742, P: 1,492, C: 858.
UNMOGIP	UN grupa vojnih posmatrača u Indiji i Pakistanu: pokrenuta 01/1949. godine; Broj osoblja: V: 42, P: 0, C: 21.
UNTSO	Organizacija UN za nadzor primirja: pokrenuta 05/1948. godine; Broj osoblja: V: 148, P: 0, C: 66.
* V- vojne; P – policijske; C – civilne komponente.	

Tabela 2. Pregled stanja i sastava UN operacija održanja mira za period 2023/2024. godina (izvor: <https://reliefweb.int/map/world/peace-operations-20232024-11-jan-2024>, pristupljeno, 15.05.2024. godine).

4.1.2. Misija UN - a u Republici Južni Sudan - UNMISS

Da bi se moglo govoriti o pokretanju operacije UN – a u Južnom Sudanu neophodno je spomenuti da su vođena dva građanska rata od strane Južnog Sudana a usmjerenih protiv vlade Sudana, kako bi se osigurala nezavisnost tog područja. Ta dva sukoba su se odvijala u vremenskom razdoblju koji je obuhvatao period od 1955. – 1972. godine, a drugi period je obuhvatao vremenski okvir od 1983. – 2005. godine. Tako da je nakon sticanja kasnije nezavisnosti 9. jula 2011. godine Narodna vojska za oslobođenje Sudana (*Sudan People's Liberation Army - SPLA*), kasnije postala odnosno predstavljala oružane snage na nacionalnom nivou, dok je sa druge strane Narodni pokret za oslobođenje Sudana (*Sudan People's Liberation Movement - SPLM*), predstavljao vladajuću partiju i činili su većinu u vladi. Od prve godine sticanja nezavisnosti Južni Sudan se suočavao sa izazovima koji su postojali i prije toga, a čije su posljedice izražene kroz dominantan položaj koji je SPLA ostvarivala u gotovo svim sferama života na tom području. Takvo stanje je ugrozilo aspekt uprave kao i funkcionisanje državnih institucija, otežavajući pritom i uspostavljanje vladavine prava (Human Rights Report, 2014: 14).

Tako da je prethodno spomenuti aspekt dostizanja nezavisnosti, predstavljao rezultat kojem su prethodili naponi u okviru procesa koji je započet sa potpisivanjem sveobuhvatnog mirovnog sporazuma (*Comprehensive Peace Agreement - CPA*) iz 2005. godine koji je potpisan između prethodno spomenute SPLM/A i vlade Sudana. Iako je CPA u određenom smislu obuhvatao pitanja poput građanskog rata između juga i sjevera, nije razmatrao aspekte rješavanja pitanja koji predstavljaju izmeđuostalog i izvore pojave sukoba/nasilja, a koji se odnose na aspekte kao što je raspodjela naftnih resursa kao i graničnih/teritorijalnih podjela. Isto tako i sam mandat misije UNMISS se nije bavio pitanjima koji su izostavljeni odnosno koji nisu bili razmotreni u okviru spomenutog mirovnog sporazuma. Ta pitanja kao i proces medijacije su povjerena Panelu Afričke Unije za implementaciju na visokom nivou (*AU High level Implementation Panel*) (da Costa i de Coning, 2015: 830).

Mandat ove misije se kroz svoja djelovanja više bavio pitanjima poput pružanja podrške naporima vlade Južnog Sudana (*Government of the Republic of South Sudan - GoRSS*), pri uspostavljanju institucija (državnih), što je neophodno kako bi se upravljalo novouspostavljenom državom s obzirom na postojanje složenog i fragilnog okruženja na unutrašnjem ali i regionalnom nivou, kao i da bi se zaštitili civili koji bi mogli postati žrtve nasilja. Isto tako je mandat bio usmjeren na aspekte društveno – ekonomskog razvoja, izgradnje mira i dr. U namjeri da se postigne uspjeh u sprovedbi navedenih zadataka, Južni Sudan se mora suočiti i pokušati prevazići posljedice jednog u vremenskom smislu najdužeg građanskog rata na području Afrike, gdje su pored ljudskih gubitaka, porušeni i malobrojni dijelovi ključne infrastrukture. Jedan od izazova se isto tako tiče i potrebe izgradnje države što proizilazi i iz neophodnosti pružanja osnovnih usluga poput aspekta obrazovanja, zdravstvenih usluga, kao i egzistencijalnih poput vode, gdje ovi pobrojani aspekti izostaju i ograničenog su broja. Tako da je osiguravanje većine tih usluga povjereno međunarodnim nevladinim organizacijama. Kao i reforme sektora sigurnosti, koja se suočavala sa izazovima poput međupovezanosti SPLA i SPLM, a zatim i jedan od ključnih izvora sukoba proizilazi iz unutrašnjih etničkih tenzija. Kasnije je kroz rezoluciju 2132 iz 2013. godine, ova misija bila opremljena i sa dodatnim brojem vojnog i policijskog osoblja, u jačanju sposobnosti odnosno kapaciteta misije u sprovođenju i ostvarivanju zadataka koji se tiču zaštite civila (da Costa i de Coning, 2015: 830 - 832).

Za razumijevanje savremenog konteksta poduzimanja ove misije neophodno je spomenuti da su se u pogledu ostvarivanja zadataka poput zaštite civila, pojavljivali i određeni izazovi odnosno ograničenja u efikasnom ostvarivanju istih. Takvo stanje proizilazi iz pojave većih sukoba koji su se odigravali u periodu od 2011. godine ka 2012. godini na području Jonglei, gdje su ti sukobi bili unutrašnjeg karaktera (*inter communal clashes*), što je predstavljalo značajan izazov za sprovođenje aktivnosti koji su se odnosili na zaštitu civila. U operativnom smislu se ističu i izazovi u provedbi mandata ove misije a koji su se odnosili na nedostatak dovoljnog broja osoblja, neprohodne putne infrastrukture i dr. Dok se politički izazovi mogu predstaviti kroz odnose sa vladom (GoRSS), kao što je to proizilazilo i iz samog mandata misije koji se odnosio na podršku naporima te vlade u uspostavi vlasti/uprave, kao i napora u zaštiti civila, i u upravljanju etničkim sukobima na unutrašnjoj razini (da Costa i de Coning, 2015: 834 – 837). Tako i rezolucija Vijeća sigurnosti 2677 iz 2023. godine govori o tome da će se u okviru tog mandata djelovati kako bi se spriječilo izbijanje građanskog rata, izgradnje mira na lokalnom i nacionalnom nivou, kao i sprovođenje fer i slobodnih izbora shodno revitaliziranom sporazumu (UN Security Council, 2023: 6)

Tako da je u sadašnjem kontekstu moguće primijetiti da je i dalje prisutno nasilje na unutrašnjoj osnovi (*Intercommunal violence*), naročito u područjima koji se tretiraju kao krizna žarišta poput područja Abyei, Jonglei i dr. Takvo stanje dodatno utiče i na sam aspekt zaštite civila, koji su praćeni i pojavom dodatnog izazova koji proizilazi iz nepostojanja adekvatnih državnih institucija u pružanju sigurnosti. U smislu podrške napora u sprovođenju mirovnog procesa kao i političke tranzicije, gdje se za napredak u okviru te tranzicije koji je predstavljen kroz revitalizirani sporazum o rješavanju konfliktne situacije o Južnom Sudanu iz 2018. godine kao i Mape/plana aktivnosti (*Roadmap*) iz 2022. godine, u smislu djelovanja ka dostizanju mirnog odnosno demokratskog okončanja procesa političke tranzicije, može reći da su ti napori sporije tekli. Tako da je primarna odgovornost tranzicijske vlade da implementira spomenute sporazume. Isto tako zaštita civila u okviru ove misije i dalje ostaje ključan aspekt djelovanja (IPI, 2024: 1 - 4). Tako da se na osnovu rezolucije Vijeća sigurnosti 2729 iz 2024. godine, takođe ističe potreba za zaštitom civila u okviru mandata nove misije (UN Security Council, 2024: 13).

4.2. Uloga UN – a u operacijama podrške miru na Bliskom istoku 2023./2024. godina

4.2.1. Kratak pregled ključnih historijskih događaja Arapsko - izraelskih sukoba/ratova

Važno je napomenuti da će u okviru ovog podpoglavlja naglasak izmeđuostalog biti i na Izraelsko – Palestinskom sukobu, gdje se neće detaljnije razmatrati sam sukob jer to zahtijeva posebnu vrstu istraživanja, tako da će se isti u okviru ovog dijela rada, kasnije razmatrati kroz kontekst mirovnih operacija pod okriljem UN – a, gdje je za razumijevanje sadašnjeg stanja i dešavanja neophodno prije toga sagledati neke od ključnih događaja i datuma koji su prethodili tom stanju koje je i sada prisutno. Za razumijevanje Arapsko – izraelskog sukoba, važno je naglasiti da se u literaturi počinje od Balfurove deklaracije a naročito UN - ovog plana particije Palestine iz 1947. godine, gdje je Arapskoj strani pripalo 43% a Izraelu 56% teritorije (Ardalić i Kliček, 2014: 12 - 13).

Ovdje je bitno spomenuti da je tokom 1945. godine formirana i Arapska Liga uz podsticaj Velike Britanije, kao i da su u okviru teritorije Palestine tada ulazila područja današnjeg Izraela, Zapadne obale, Gaze i Jordana. Palestina se isto tako nalazila pod upravom Velike Britanije sa mandatom koji je obuhvatao period od 1920. – 1948. godine. Prethodno spomenuti plan podjele Palestine je kasnije odbačen, a izbijanje rata za nezavisnost je uslijedilo nakon proglašenja države Izrael (15. maja 1948. godine). Ovaj rat je nazvan od arapske strane *Al Nakba*, gdje su pet država Arapske Lige (Egipat, Irak, Sirija, Transjordanija i Liban), napali Izrael. Obustava ratnih sukoba juna 1948. godine je omogućena posredstvom djelovanja UN – a. Međutim nakon četiri nedjelje prekida vatre borbe su se nastavile. Tako da kasnije sa otpočinjanjem izraelske ofanzive, nakon julskog primirja, Egipćani bivaju odbačeni ka Pojasu Gaze³¹. Kasnije je februara 1949. godine sa potpisivanjem prekida vatre između Izraela i Egipta došlo do završetka prvog Arapsko – Izraelskog rata, gdje je s obzirom na UN – ov plan podjele, Izraelu pripalo dodatnih 3400 km² teritorije. Nako toga se navodi Suecko Sinajski rat iz 1956. godine, gdje dolazi do formiranja alijanse koju su činili Velika Britanija, Francuska i Izrael koja je bila usmjerena protiv Egipta. Za početak rata se tretira napad Izraela na Sinaj. Egipat je kasnije ipak uspio zadržati nadzor nad Sueckim kanalom. Ono što je značajno spomenuti jeste da je ovaj rat „simbolično predstavljao i

³¹ **Pojas Gaze**, predstavlja dio palestinskih teritorija “koji je definiran nakon sukoba iz 1948. godine. Kasnije ratom iz 1967. godine Izrael preuzima teritorij Gaze i zadržava kontrolu do 2005. godine, kada vlast preuzima Hamas” (Ardalić i Kliček, 2014: 13).

kraj Britanske i Francuske dominacije nad ovim prostorom, i početak aktivnijeg uticaja SAD – a i SSSR – a“ (Jerotijević i dr., 2019: 71 - 72).

Nakon toga sljedeći bitan događaj predstavlja šestodnevni rat koji se još naziva i junski rat koji je 1967. godine vođen između Izraela sa jedne i Egipta, Sirije i Jordana sa druge strane. Upravo su i jedne od najvećih posljedica (kroz ishode ovog rata), prisutne do danas. Nakon što je rat završen 10. juna iste godine Izraelu je pripala čak i četiri puta veća teritorijalna oblast u odnosu na onu koju je bio stekao poslije završetka prvog Arapsko - izraelskog rata, pokazavši ujedno i veliku nespremnost egipatske vojske. Kasnije će Egipat u namjeri da povрати Sinajsko poluostrvo započeti rat koji se odvijao u periodu između 1968. – 1970. godine (rat iscrpljivanja). Tada je Egipat dobijao vojnu podršku od strane SSSR – a u smislu naoružanja odnosno logistike. Posebno značajan za razumijevanje dešavanja iz sadašnjeg konteksta jeste i Jomkipurski rat (kako se drugačije naziva i Oktobarski rat), koji je vođen od 6. do 26. oktobra 1973. godine. Glavne strane u tom sukobu su činili Izrael, i sa druge strane koalicija arapskih zemalja čije su vođstvo predstavljali Egipat i Sirija. Rat je pokrenut napadom na Sinaj i Golansku visoravan. Ovdje je u odnosu na prethodna razdoblja sukobljavanja, naročito došla do izražaja podrška Zapada odnosno SAD – a Izraelu. Gdje je nakon toga uslijedio embargo koji se ticao isporuke nafte od strane pojedinih arapskih zemalja, upravo zbog te podrške. Kao ishod toga dolazi i do potpisivanja sporazuma u Kamp Dejvidu kada je po prvi put jedna arapska zemlja (u ovom slučaju Egipat), odlučila da prizna državnost Izraela. Sljedeći ključni događaj za razumijevanje sukoba na tom prostoru jeste *Intifada* (koja u prevodu znači ustanak), cilj Intifade se ogledao u nastojanjima da se postigne prekid vojne okupacije arapskih teritorija od strane Izraela. Tako u okviru Prve Intifade koja je otpočela 1987. godine dolazi do osnivanja Hamasa, gdje su se glavni ciljevi te organizacije ogledali u uništenju Izraela i uspostavljanja teokratije na tom području. Kasnije dolazi do potpisivanja sporazuma iz Osla 1993. godine što je rezultiralo „stvaranjem palestinskih nacionalnih vlasti na Zapadnoj Obali i prostoru Gaze. Druga Intifada počinje septembra 2000. godine, gdje je u odgovoru Izraela došlo do ponovnog okupiranja teritorije koja je mirovnim sporazumom iz Osla bila prepuštena Palestincima“ (Jerotijević i dr., 2019: 72 - 74). U nastavku će biti dat i tabelarni prikaz ovih dešavanja.

<i>Hronološki prikaz Arapsko – izraelskih sukoba</i>	
1947. godina	UN – ov plan particije Palestine
1948.-1949. godine	Invazija Egipta, Sirije, Libana, Jordana i Iraka na Izrael.
1956. godina	Sukob Egipta i Izraela
1967. godina	Šestodnevni rat: Egipat, Jordan i Sirija napadaju Izrael
1969. godina	Invazija Egipta sa ciljem Iscrpljivanja Izraela
1973. godina	Jomkipurski rat: Invazija Egipta i Sirije
1982. godina	Prvi Libanski rat: Izraelska invazija južnog Libana radi protjerivanja Palestinske oslobodilačke organizacije.
1987.- 1993. godine	Prva <i>intifada</i> : ustanak Palestinaca protiv izraelske okupacije palestinskih teritorija
2000.-2005.godina	Druga <i>intifada</i> : drugi nasiljni ustanak Palestinaca protiv okupacije
2006. godina	Drugi Libanski rat: sukob Izraela i Hezbolaha
2008. -2009.godine	Sukob u Gazi: sukob Izraela i Hamasa.

Tabela 3. Pregled hronološkog slijeda Arapsko – izraelskih sukoba (Izvor: Ardalić i Kliček, 2014: 12).

Prethodno iznijet pregled ključnih dešavanja ovog složenog sukoba je vrlo značajan jer će poslužiti kao osnova za bolje razumijevanje sadašnjih aktivnosti UN – a kroz mehanizam mirovnih operacija i njegovog značaja, uloge kao i ograničenja u suočavanju sa sadašnjim izazovima (Salama, 2023: 114), koji proizilaze iz tog sukoba, koji je kao što će se vidjeti u nastavku nastavljen i do danas.

4.2.2. Razmatranje značaja aktivnosti UN – a na Bliskom istoku: UNTSO i aktuelni sukob

Prije nego što se u okviru ovog dijela rada počne razmatrati savremeni kontekst dešavanja u okviru Izraelsko – palestinskog sukoba, važno je razmotriti i značaj misije UN – a na Bliskom istoku kroz Organizaciju UN za nadzor primirja (*UN Truce Supervision Organization - UNTSO*). Iz sadašnje perspektive je prošlo 76 godina od kada je UN počeo da razmatra i djeluje ka rješavanju pitanja Bliskog istoka, gdje se može primijetiti da se sa pojavom ratova/sukoba od 1948. godine pa do danas, potvrdila neophodnost konstantnog prisustva međunarodne zajednice na tom području. Stoga se i Izraelsko – arapski konflikt potvrdio kao jedan od vremenski najdužih (duboko ukorijenjenih), sukoba sa kojima se UN kroz prošlost svog djelovanja u okviru ovog mehanizma suočavao. Vrlo često se polazi od toga da je taj konflikt predstavljao nešto čemu je UN posvećivao i ulagao više napora nego bilo kom drugom pitanju, gdje će se u nastavku vidjeti da isti i danas traje te da su nasilje i sukob i dalje prisutni. Tako da se pristup upravljanju tom sukobu od strane UN – a, između 1948. i 1978. godine uglavnom ogledao kroz korištenje mehanizma mirovnih operacija, gdje su pokrenute 5 takvih operacija od kojih su 3 i danas prisutne (UNDOF, UNIFIL, i UNTSO) (Salama, 2023: 113 - 114).

Kako se sukob vremenom razvijao i postajao složeniji, tako se i UN postepeno kroz svoje odgovore tome i prilagođavao. U tom smislu je i Sekretarijat UN – a poduzeo određene korake koji su bili usmjereni ka poboljšanju saradnje različitih subjekata UN – a kao i u okviru samih operacija, poput napora koji su uslijedili nakon sporazuma iz Osla, kada je UN osnovao Ured specijalnog koordinatora za pitanje Bliskog istoka, što predstavlja spajanje političkih i diplomatskih aktivnosti/napora tj. zajedničkog okvira za iste. Značajna pažnja se posvećuje vremenskom okviru djelovanja UNTSO – a u periodu između 1948. i 1982. godine. Mandat pomenute operacije je bio oblikovan kroz rezoluciju 73 iz 1949. godine, gdje se djelovalo u okviru aktivnosti koji su se odnosili na proces medijacije između Izraela i drugih aktera, raspoređivanje vojnih posmatrača (*UN Military Observers*), postojanje komunikacijske veze između UN – a i ostalih bitnih aktera i dr. Djelovanje ove operacije se odnosilo na prostor duž cijele regije, posjedujući urede za vezu u Libanu Egiptu i Siriji, što govori o samom značaju ove operacije, s obzirom da nijedna druga operacija UN – a ne posjeduje predstavništva i saraduje sa vladama u okviru svog širokog spektra djelovanja u okviru svog regionalnog mandata, zbog čega i posjeduje takvu široku mrežu odnosa sa tim državama. I jedna od ključnih prednosti (u

kvalitativnom smislu), se ogleda u pokretanju medijacije i otklanjanja napetosti među glavnim akterima (Salama, 2023: 114 - 116). Isto tako je kroz svoja djelovanja UNTSO pružao i značajan nivo podrške u efikasnijem sprovođenju mandata nekih drugih misija koje i danas postoje poput UNDOF i UNIFIL, a koji se ogledaju u obučavanju vojnih posmatrača za djelovanja u okviru tih misija. Prije samog izbijanja Šestodnevno rata kada je UNEF I bio raspušten Egipat je povukao svoj pristanak, gdje je nakon izbijanja tog sukoba UNTSO nastavio sa raspoređivanjem osoblja na posmatračkim mjestima. Kasnije se isto tako ostvaruje i značajna podrška (poput operativnog i logističkog planiranja), operaciji UNEF II. S obzirom na odsustvo mira koji bi se mogao održavati u Južnom Libanu, naponi u okviru operacija UNTSO i UNIFIL su kasnije nastavljeni i ticali su se sprečavanja ponovnog izbijanja nasilja koji bi mogao dovesti i do rata, isto tako se u okviru UNTSO – a djeluje u suočavanju sa sigurnosnim izazovima poput terorizma, proliferacije oružja i dr. Značaj te operacije je došao do izražaja i nakon pojave nasilja u Siriji 2011. godine što se ogledalo u podršci međunarodnih napora ka postizanju sporazuma o prekidu vatre. Tako da je uprkos složenoj situaciji na terenu UNTSO ipak uspio sprovesti posmatranja i izvještavanja o stanju na tom području, što je bilo značajno za informisanje međunarodne zajednice o dešavanjima u Siriji (Salama, 2023: 117 – 118, 122).

Kao što je to i bilo naznačeno na početku ovog podpoglavlja, sukob na Bliskom istoku je nastavljen, gdje će se s obzirom na ono što je prethodno rečeno, u nastavku razmotriti i osvrnuti kratko i na trenutnu situaciju u smislu Izraelsko – palestinskog sukoba. Kako bi se razumjela uloga UN – a u operacijama podrške miru na Bliskom istoku kroz ovaj aktuelni sukob, u nastavku će se razmotriti i ograničenja sa kojima se ovaj mehanizam sada suočava, a koji proizilazi iz složenosti tog sukoba. Nakon sedam mjeseci od napada Hamasa na Izrael (7. oktobra 2023. godine), Izraelske odbrambene snage su kasnije pokrenule operacije u pojasu Gaze. Isto tako u okviru skorašnjeg napada iz maja 2024. godine Odbrambene snage Izraela (*Israeli Defence Forces - IDF*), su započeli sa novim napadima usmjerenih ka južnom dijelu grada Rafah, što se dešava uprkos međunarodnim naporima koji su trebali imati za cilj sprječavanje nastavka izvođenja napada i ofanzivnih djelovanja u tom dijelu grada, što u prilog tome dodatno govori i činjenica da se i dalje ne može doći do dogovora o eventualnom postizanju sporazuma o prekidu vatre, što pokazuju i izneseni podaci koji govore o nastavku postojanja sukoba na tom području (<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/israeli-palestinian-conflict>, pristupljeno, 20.05.2024. godine).

Kao odgovor na situaciju koja postoji od oktobra 2023. godine Vijeće sigurnosti UN – a je donijelo rezolucije poput one iz decembra 2023. godine 2720 koja se tiče dostave humanitarne pomoći, gdje se od glavnih aktera/strana u sukobu zahtijeva da omoguće nesmetanu dostavu iste koja je usmjerena ka palestinskom stanovništvu, kroz osiguravanje prohodnosti ključnih prolaza, potreba oslobađanja talaca i dr. (Commons Library Reserach Briefing, 2024: 42,40). U tom smislu odgovora međunarodne zajednice u ovom slučaju UN – a, se govori o postojanju određenog neuspjeha, gdje ti odgovori nisu u potpunosti učinkoviti. U smislu konačnog rješavanja ovog pitanja se javlja izazov iz kojeg proizilazi i ograničenost djelovanja ove organizacije, a tiču se prava veta koje posjeduju stalne članice Vijeća sigurnosti. Što onemogućava i sprečava poduzimanje odlučujućih koraka koji bi za cilj imali konačno rješavanje problema. Gdje vrlo često „ne postoji konsenzus unutar UN – a na temelju kojega bi bilo moguće osigurati dosljedno provođenje rezolucija Vijeća sigurnosti“ (Savić, 2004: 67). Ovakvo stanje se može vidjeti i iz sadašnjeg konteksta, gdje na sjednici koja je održana 20. februara 2024. godine, od strane Vijeća sigurnosti nije usvojena rezolucija kojom bi se zahtijevalo automatsko humanitarno primirje u Gazi, zbog glasa protiv od strane SAD – a koja predstavlja stalnu članicu Vijeća sigurnosti UN – a (<https://www.skupstina.me/me/skupstina/sluzba-skupstine/parlamentarni-institut>, pristupljeno, 20.05.2024. godine).

Shodno navedenom potrebno je naglasiti bitnu stavku koja se odnosi na to da će prisustvo/djelovanje UN – a kroz UNTSO i dalje biti značajno ne samo za druge dvije operacije (UNDOF i UNIFIL), već i za ostatak sistema UN – a koji djeluje na tom području. Međutim i pored toga, i dalje se ne može izbjeći činjenica postojanja izazova koji proizilaze iz složenog operativnog okruženja, gdje se sa početka 2023. godine može primijetiti odsustvo odnosno nepostojanje mira koji bi se mogao održavati (odnosno mirovnog procesa), na području Sirije kao ni Južnog Libana, a izgledi za rješavanje Izraelsko – palestinskog konflikta su donekle i nepostojeći. Ono što kroz UNTSO kao i generalno kroz napore UN – a preostaje, jeste mogućnost da se bude ključan faktor u podršci naporima ka implementaciji sporazuma o prekidu vatre kao i eventualnih sporazumnih rješenja (Salama, 2023: 123).

4.3. Uloga UN –a u kibernetičkom ratovanju

U pogledu prepoznavanja složenosti izazova koji proizilaze iz korištenja a naročito djelovanja unutar novog operativnog okruženja predstavljenog kroz domen sajber prostora, sa kojima se UN sada suočavaju, korisno je osvrnuti se na ono što na tragu ove konstatacije otkriva i nova Agenda za mir iz 2023. godine. Tako da se u okviru iste ukazuje na važnost djelovanja u pogledu suočavanja i borbe usmjerenih ka pojavi i širenju sukoba i neprijateljstava u sajber³² prostoru. Pojava novih tehnologija, prijeto da recimo kroz korištenje dostupnosti iste od strane određenih terorističkih grupacija odnosno nedržavnih aktera, izmijeni prirodu sukoba kao i načina ratovanja kroz sada novi domen sajber/kibernetičkog okvira djelovanja (Our Common Agenda, 2023: 26).

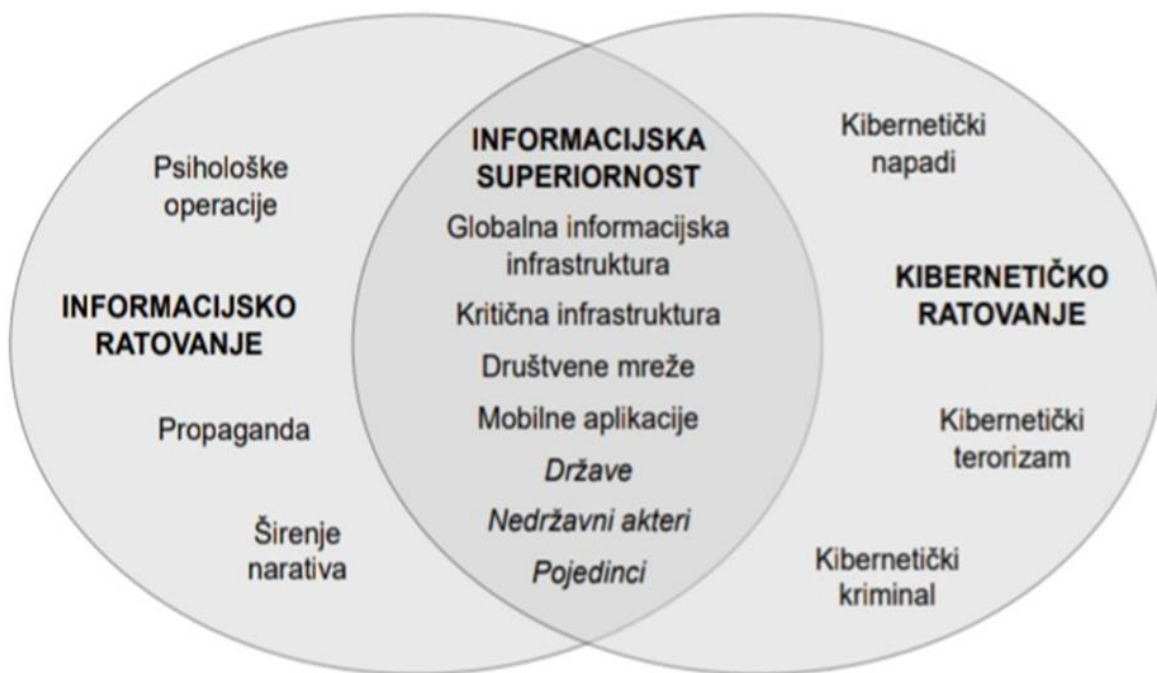
4.3.1. Značenje i karakteristike pojma kibernetičkog ratovanja

Za bolje razumijevanje ovog izazova, neophodno je ukazati i na teorijsko određenje značenja samog pojma kibernetičkog ratovanja. Samo razumijevanje ovog pojma je vremenom sve više evoluiralo tako da je ono danas sastavni dio vojnih analiza, jer se u okviru savremenih sukoba pored političkih ekonomskih i vojnih aktivnosti istovremeno poduzimaju i različite aktivnosti u kibernetičkom prostoru. Kada se govori o kibernetičkom/sajber prostoru, ono predstavlja prostor u kojem se odvija kibernetičko ratovanje, isto kao što su kopno vazduh i more, prostor u kojem se izvode kopnene, pomorske ili vazdušne operacije u okviru aspekta konvencionalnog ratovanja. U razumijevanju današnjeg složenog sigurnosnog okruženja, šira definicija kibernetičkog ratovanja polazi od uticaja na društvenu, socijalnu, političku i ekonomsku sferu, kroz koje se šteta koja je nanesena pojedincu ili poslovnom subjektu može odraziti i na nacionalni nivo. Tako da se kod kibernetičkog ratovanja može napraviti podjela koja obuhvata interpersonalne, korporacijske i međunarodne operacije. Interpersonalne operacije se odnose na aktivnosti koje se poduzimaju u kibernetičkom prostoru, “koje imaju za cilj nanošenje štete pojedincima (svi oblici uznemiravanja, gubitak privatnosti, krađa osobnih podataka i sl.). Korporacijske operacije obuhvataju napade na državne i poslovne institucije, odnosno krađu

³² Sam termin sajber (*cyber*), se u sadašnjem kontekstu razumijeva i više odnosi “na ljude, stvari, politike, pojmove i ideje povezane sa računarskim uređajima i sa računarskim mrežama, a posebno internetom i informacijskim tehnologijama. Isto tako cyber napadi mogu uključivati politički motivisano prikupljanje informacija ili onesposobljavanje ključne/kritične infrastrukture, pa čak i stvaranje distorzija u društveno – političkom životu zajednice” (Vajzović, 2019: 533 - 534).

računarskih resursa (hardvera, programskih paketa, servisnih usluga), i informacija u cilju industrijske špijunaže. Međunarodne operacije provode se zbog destabilizacije društva i ekonomije, a obuhvataju terorističke napade i međudržavnu ekonomsku špijunažu” (Brzica, 2020: 18 - 19).

Iako ne postoji opšteprihvaćena odnosno univerzalna definicija kibernetičkog ratovanja, u odnosu na termin informacijskog ratovanja, koji pored informacijskih sistema, ostvaruje uticaj na sve sfere odnosno oblike ljudskog djelovanja i ponašanja. Tako da je u savremenom kontekstu informacijsko ratovanje “usmjereno na ljudsku svijest i ukupno znanje pojedinca, organizacije ili države, ali nije njima ograničeno, dok je kibernetičko ratovanje ograničeno na kibernetički prostor” (Brzica, 2020: 18, 19 - 20). Tako da se kibernetičko ratovanje odnosi na kibernetički terorizam i kibernetički kriminal (Brzica, 2020: 16). Kod kibernetičkog kriminala se radi o obliku “kriminalnog ponašanja kod kojega se korištenje IK tehnologije i sistema upotrebljava kao sredstvo ili cilj izvršenja, čime se ostvaruje neka krivično – pravno relevantna posljedica” (Vajzović, 2019: 534). Dok su kod sajber terorizma napadi ili prijetnje smišljeno usmjereni prema IKT sistemima, sa ciljem da se „izazove strah, te da se sa namjerom prisiljavanja ili zastrašivanja vlasti ili društva, postignu ciljevi koji su općenito politički, vjerski ili ideološki“ (Vajzović, 2019: 535).

Shema 1. Kibernetičko i informacijsko ratovanje (Izvor: Brzica, 2020: 16).

Za razumijevanje složenosti ovog mehanizma, polazi se od postojanja ključnih obilježja ovog pojma posmatranih kroz savremeni kontekst. Prvi se odnosi na relativno niske operativne troškove. U odnosu na tradicionalni aspekt ratovanja koji je zahtijevao i polazio od upotrebe znatno sofisticiranije tehnologije i naoružanja, koje su mogli priuštiti uglavnom samo države, stoga je te aktere bilo lakše i nadzirati. Međutim sada usljed značajnih pomaka u tehnološkom napretku, kao i globalizacijskih tokova (tržišne ekonomije), koji su doveli do toga da ta sredstva sada budu dostupna i drugim akterima. Ono što se jako teško može nadzirati tiče se pojave novog trenda, gdje se ne zahtijeva postojanje određenog ljudstva i opreme kao kod konvencionalne vojske. Izvor moći kao i aspekt opremljenosti koji predstavlja osnovu za kibernetičko ratovanje, se ogleda u znanju i vještinama raznih pojedinaca ili grupa, a koje može djelovati unutar različitih okvira globalne informacijsko - komunikacijske infrastrukture. Isto tako postoje i promjene u smislu brisanja tradicionalnih geografskih granica, a tiču se toga da internet ne poznaje geografska ograničenja, što može „onemogućiti bilo kakav realan nadzor i kontrolu od strane nacionalnih vlasti. Isto tako je otežana i identifikacija počinitelja, prepoznavanje njegovih ciljeva, a posljedično i praćenje aktivnosti i stvarnih učinaka koje one imaju” (Brzica, 2020: 20 - 21). I kao posljednji aspekt se ističe i mogućnost uticaja na širu populaciju, što se najbolje može vidjeti kroz napore terorističkih grupacija u pridobijanju potencijalno novih članova, putem procesa radikalizacije³³ uz pomoć interneta (Brzica, 2020: 22).

Važno je spomenuti da ono što omogućava korištenje sajber prostora za ove svrhe (kibernetičkog/sajber ratovanja), se tiče društvenog, tehnološkog i vojnostrategijskog aspekta. Društveni i vojnostrategijski faktori/razlozi proizilaze iz izmijenjenih društvenih okolnosti sa kraja 20. vijeka gdje se u ključne karakteristike tih okolnosti ubrajaju i proces globalizacije, ubrzani razvoj informacionih tehnologija, pojava sajber prostora, globalne umreženosti ljudi i dr. (Mladenović i dr., 2012: 72). Ovdje je bitno spomenuti isto tako i karakteristike savremenog procesa globalizacije. Tako da se zbog samih karakteristika odnosno okolnosti unutar kojih različiti akteri u savremenom kontekstu djeluju, predstavljenih kroz pojačan nivo međusobne povezanosti (društvenih struktura) na globalnoj razini, kao i pomaka u geografiji i promjena u doživljavanju odnosno percepciji prostora i vremena, gdje se svijet sada doživljava mnogo manjim (u prostornom smislu), nego ranije, utiče na to da se sada mnogo više nego ranije

³³ U okviru procesa *radikalizacije* se dešava prihvatanje “mišljenja, stavova, ideja i vjerovanja koje opravdavaju ili odobravaju upotrebu nasilja” (Šmigoc Brkić et al., 2019: 8).

“isprepliću problemi sigurnosti, politike, ekonomije i okoliša” (Lisica, 2021: 15). Upravo je ta međuzavisnost država kao ključna karakteristika, te izmijenjene slike stvari kroz savremeni proces globalizacije, dovela do toga da to bude i jedan od središnjih sigurnosnih izazova, jer se različite promjene odnosno ekonomske i druge vrste kriza, sada mogu brže proširiti i na područja drugih država, što može ugroziti i međunarodnu sigurnost (Lisica, 2021: 15 - 16).

Javlja se stoga novi trend kod kojeg se u rješavanju odnosno suočavanju sa međunarodnim problemima koristi vojna i tehnološka moć, stvarajući tako i osnovu za pojavu novih oblika sukoba – u ovom slučaju onih unutar sajber - prostora. Isto tako su i troškovi za pokretanje i izvođenje sukoba sada znatno viši, gdje se nameću zahtjevi za iznalaženjem optimalnijih i efikasnijih načina izvođenja vojnih operacija, ali sve to uz minimalno angažovanje vojnih snaga/sredstava. Tehnološki razlozi proizilaze izmeđuostalog i iz otvorenog pristupa podacima. Aktivnosti koje su sada omogućene kroz informacione tehnologije unutar sajber prostora, omogućavaju i veći nivo ispoljavanja mrežnocentričnog³⁴ odnosno asimetričnog ratovanja. Shodno tome se tehnološko – informaciona superiornost određenog aktera u sukobu sada „transformiše u veću borbenu moć, jer recimo vojska SAD – a za komunikaciju u sajber prostoru koristi mnogobrojne kablovske, bežične, privatne, internet mreže koje joj omogućavaju skoro trenutnu komunikaciju, komandovanje u realnom vremenu sa distance i povezanost ogromnog broja mobilnih platformi i senzora, koje su uvezane u jedinstvenu globalnu informacionu mrežu, čija arhitektura posjeduje mogućnost samooporavka u slučajevima narušavanja rada komunikacionih čvorova“ (Mladenović i dr., 2012: 72 – 73, 76, 80).

Primjenom ove vrste ratovanja dolazi do ostvarivanja veće efikasnosti u okviru djelovanja različitih aktera, spram njegovim troškovima. Umjesto odbrane lakše se omogućava izvođenje ofanzivnih aktivnosti poput napada³⁵ ili obavještajnih aktivnosti. Za samo poduzimanje odnosno vođenje sajber ratovanja je neophodno naglasiti da se vrlo često koriste slična sredstva koja postoje i u okviru sajber kriminala koji je prethodno naveden. Tako da se kroz određene primjere

³⁴ Ovdje je potrebno pojasniti ovaj pojam. Pa se tako često za termin sajber ratovanja koristi termin *netwar*, „koji predstavlja oblik sukoba na društvenom nivou, različiti od koncepta tradicionalnog ratnog sukoba, karakterističan za informaciono doba u kojem se suprotstavljene strane organizuju na umrežen način, uz umanjen značaj centralnog rukovođenja, a moguć je i bez informacione strukture u umreženim sistemima“ (Mladenović i dr., 2012: 76).

³⁵ U sajber prostoru *napad* predstavlja prijetnju koja ako je uspješno izvršena „dovodi do kompromitovanja računarskog sistema odnosno narušavanja bezbednosti“ (Vuletić, 2012: 235).

može primijetiti da nije neuobičajeno da se DDoS³⁶ napadi, fišing³⁷ i dr., koriste i u okviru sajber - ratovanja (Mladenović i dr., 2012: 77, 79 - 80).

Slika 1. Poređenje ratovanja u fizičkom i sajber/kibernetičkom području (Izvor: Mladenović i dr., 2012: 76).

³⁶ DDoS (*Distributed Denial of Service*), predstavlja vrstu DoS napada, gdje se kod klasičnog DoS napada radi o tome da napadač (host), “generiše saobraćaj koji zatrpava konekciju ciljanog hosta, što ometa ovlašćene korisnike da pristupaju mrežnim uslugama. Kod DDoS napada serveri ili delovi mreže mogu biti potpuno neupotrebljivi za korisnike” (Vuletić, 2012: 237).

³⁷ Kod ove vrste napada se prilikom korištenja dostupnih internet servisa pokušavaju izvršiti prevare korisnika sa namjerom da se otkriju osjetljive informacije korisnika, poput korisničkog imena, lozinke, informacija sa kreditnih kartica i dr., a koje se koriste u kriminalne svrhe (Vuletić, 2012: 238).

4.3.2. Uloga i aktivnosti UN –a u sajber prostoru – mogućnosti i ograničenja

Ovdje je potrebno spomenuti da su u 21. stoljeću kibernetičko ratovanje kao i aktivnosti u okviru sajber prostora, postajali vremenom učestaliji u odnosu na tradicionalne vrste sukoba. Sajber napadi kao i sukobi, su sada postali dio savremenog i izmijenjenog sigurnosnog okruženja. S obzirom na postojanje hakerskih napada pokrenutih od strane neprijateljskih država, kriminalnih grupacija, kao i pojedinaca gdje sve to zahtijeva iznalaženje nove strategije odnosno pristupa ka rješavanju tog problema. Tu se sada pojavljuje novi koncept potencijalnog održanja mira u sajber domenu (*cyber peacekeeping*), koji bi eventualno kroz određen mandat UN –a mogao biti raspoređen i djelovati u sajber prostoru, kao što mirovne snage UN – a to rade u konfliktnim zonama širom svijeta. Takve snage bi recimo mogle istraživati i pratiti pozadinu nekih od glavnih odnosno većih sajber napada/incidenata, pomoći u otkrivanju pojedinaca koji stoje iza određenih sajber kriminalnih radnji i dr. Treba isto tako dodati da i dalje postoje napadi jedne države usmjerenih na kritičnu infrastrukturu³⁸ druge države, kako bi se onemogućilo korištenje i dostupnost internet usluga, funkcionisanja bankarskih sistema, ministarstava itd. Sajber peacekeeping se stoga predlaže kao moguća mjera kako bi se moglo djelovati u rješavanju različitih oblika sajber sukoba. Stoga su potrebni nepristrasni istraživački timovi koji će pratiti aktivnosti koje stoje iza različitih hakerskih napada kao i zbog zaštite od napada elektronskih uređaja pojedinaca (Dorn, 2017: 138 - 139).

Takav odgovor na ovakvu vrstu izazova ali ne i kao direktan odgovor u smislu kibernetičkog ratovanja, ipak predstavlja manifestaciju svijesti o ovom izazovu na nivou UN – a. Na tragu toga se javlja i upotreba samog termina digitalni koji se odnosi na sastav mirovnih snaga (*digital peacekeeper*). Međutim ovaj termin se nije koristio da označi ono što je predstavljeno prije ovog dijela. Takva vrsta djelovanja je ipak potrebna uzimajući u obzir da su i same misije UN –a izložene napadima poput sajber obavještajnih aktivnosti kao i krađe informacija, koje iste posjeduju o drugim akterima u sukobu. Takve mjere bi trebale biti razmotrene i zbog svoje vlastite zaštite u okviru mirovnih operacija. Tako je Vijeće za ljudska prava istaknulo da ista ljudska prava koja postoje izvan sajber domena moraju isto tako biti zaštićena i unutar tog

³⁸ **Kritična infrastruktura** se odnosi na najvažnije resurse određene države, od kojih zavisi uspostavljanje, funkcionisanje i „održavanje potrebnog nivoa upravljanja, sigurnosti i blagostanja svake (moderne) države. U to spadaju energetska postrojenja, finansije, zdravstvo, informacijsko – komunikacijske tehnologije i dr.“ (Cikotić, Smajić, Delić i Subašić, 2018: 58, 47).

domena. UN je dosada usvojio sedam principa za efikasnije usmjeravanje aktivnosti u odgovoru na sajber kriminalne aktivnosti kao i pomoći državama članicama u odgovorima na takve vrste prijetnji. Neke od tih principa se izmeđuostalog odnose i na to da se pristupi rješavanju sajber incidenata/sukoba, trebaju zasnivati na sveobuhvatnom odgovoru kroz međunarodnu saradnju; pritom poštivati principe vladavine prava i osnovnih ljudskih prava; odgovornosti djelovanja u okviru mandata i reagovanja na pojave takvih izazova i dr. (Dorn, 2017: 139 -140,145).

UN je kroz svoje postojanje ipak i dalje ostao ranjiv i izložen sajber napadima. Tome u prilog ide i napad iz 2019. godine gdje su napadnuti UN – ovi uredi u Ženevi i Beču kao i Visokog predstavnika za ljudska prava, gdje je cilj tog napada predstavljao sistem za upravljanje datotekama (*file – management system*) (Druet, 2024: 3). Isto tako se pojavljuje i djelovanje nedržavnih aktera poput Hamasa, koji koriste sajber prostor, gdje se sada javlja stanje da relativno slabi akteri, koristeći ove vidove asimetričnih prijetnji/napada, nastupaju protiv puno jačeg državnog aktera u ovom slučaju Izraela. Ovdje se ovaj vid aktivnosti naročito koristi sa ciljem prikupljanja obavještajnih podataka u okviru sajber obavještajnih aktivnosti (informacija o Odbrambenim snagama Izraela) (Dostri, 2018:1). Kao odgovor na složenost ovakvih izazova dosada postoji Strategija za digitalnu transformaciju mirovnih operacija UN - a iz 2021. godine, koja uočava da mirovne operacije UN – a kroz mandat Vijeća sigurnosti, raspolažu sa osjetljivim informacijama koji se tiču same misije, što predstavlja i dodatan operativni izazov na terenu. Spomenuta strategija stoga daje određene preporuke kako pristupiti tim izazovima. U tom smislu se predlaže jačanje analize stanja sajber prijetnji kroz obavještajne aktivnosti, kao i efikasnijeg režima upravljanja podacima/informacijama (Druet, 2024: 4). Dosadašnji napori UN –a u odgovoru na ovu vrstu izazova su razumljivo ograničeni. Zato se naglasak stavlja na povećanje nivoa svijesti kod samih država članica o potrebi suočavanja sa ovim izazovom. Na tragu ove konstatacije se polazi od toga da potrebni nivo znanja, vještina i sposobnosti za suočavanje i rješavanje izazova u okviru sajber domena, koje UN trenutno ne posjeduje, a onda i aspekta kibernetičkog ratovanja, dolazi upravo od samih država članica (Dorn, 2017: 140 - 141). Tako da je “suprotstavljanje kibernetičkom ratovanju i kriminalu kao i zaštita privatnosti u informacijskom i kibernetičkom prostoru i dalje primarno odgovornost država” (Brzica, 2020: 16).

ZAKLJUČAK

Nakon predstavljenih saznanja o mirovnim operacijama UN – a i njihovog djelovanja, odnosno pozicije u okviru savremenog konteksta, može se primijetiti jasna razlika u odnosu na okvir tradicionalnog djelovanja odnosno početnih i ranijih iskustava UN – a u okviru ovog mehanizma. Tako da je posthladnoratovsko razdoblje a naročito ono sa početka 21. stoljeća, karakterisalo pojava znatno složenijeg okruženja koje je nužno zahtijevalo i drugačiji pristup kao i prilagođavanje UN – a takvim okolnostima. Takvo nešto je rezultiralo i pojavom složenog operativnog okruženja, gdje su mirovne operacije bile poduzimane i djelovale u područjima koje karakteriše odsustvo mira koji bi se mogao održavati, a koji je predstavljen kroz odsustvo mirovnog procesa čiji je stepen neodrživosti imao negativan uticaj za efikasnu sprovedbu mandata tih misija. Zbog toga se i govorilo o pojavi robustnijeg pristupa operacijama održanja mira (*robust peacekeeping*), jer se kroz djelovanja u okviru ovog mehanizma suočavalo sa pojavom fragilnih odnosno propalih država, gdje se radi o nepostojanju pravnog poretka kao i odsustva funkcionalne i stabilne vlade/vlasti. Shodno tome se moglo i vidjeti da je takav robustniji pristup povezan i sa samom činjenicom nepostojanja sveobuhvatnog mirovnog sporazuma sklopljenog sa nedržavnim akterima, a prije samog pokretanja određene misije, o čemu govori i pokretanje Interventne brigade koja je djelovala u okviru mandata misije u DR Kongu.

Isto tako se kroz saznanja iznijeta na prethodnim stranicama moglo vidjeti da se priroda ovih operacija pod okriljem UN – a ipak mijenjala kroz aktivnosti i djelovanja u okviru njihovih mandata, ali isto tako i pojave novih vrsta zadataka, udaljavajući se tako od okvira rješavanja sukoba, fokusirajući se pritom više na aspekt njegovog upravljanja. Isto tako se savremeno operativno okruženje negativno odrazilo i na samo trojstvo principa na kojem se ovaj mehanizam prvobitno i zasnivao. Gdje se ne može zatražiti pristanak od strane nedržavnog aktera. Sa druge strane i aspekt minimalne upotrebe sile je u početku bio usmjeren ka zaštiti civila, aspekta samoodbrane, te odbrane vlastitog mandata misije. Međutim u savremenom kontekstu upotreba sile postaje dio tog mandata, jer se sami ciljevi određenih misija ne mogu ostvariti bez upotrebe određenog nivoa iste. Dok je nepristrasnost onemogućena i samim odsustvom saglasnosti svih strana u sukobu. Isto tako se složenost savremenog operativnog okruženja potvrdila i kroz pojavu odnosno nastanak složenijih i novih zadataka poput stabilizacijskih misija u smislu

stabilizacijskog okvira djelovanja. Gdje se aktivnosti mirovnih snaga UN – a kroz okvir stabilizacijskih djelovanja, sada suočavaju sa okolnostima koje karakteriše stanje odnosno određen nivo nestabilnosti u smislu bezakonja, nepostojanja funkcionalne i stabilne vlade/države, kao i određenog nivoa nasilja usmjerenog prema civilima, što upućuje na postojanje fragilne odnosno nestabilne države. Karakteristike i složenost savremenog operativnog okruženja su iznova potvrdili i potrebu za konstantnim prisustvom međunarodne zajednice na Bliskom istoku, a što se može vidjeti i kroz činjenicu da se taj sukob kao jedan od najdužih odnosno duboko ukorijenjenih, nastavio i do danas. Gdje se u smislu uloge UN – a može primijetiti i ograničenost djelovanja ka rješavanju tog sukoba koja izmeđuostalog proizilazi i iz postojanja prava veta stalnih članica, što onemogućava i sprečava poduzimanje odlučujućih koraka koji bi za cilj imali konačno rješavanje problema.

Kao dio savremenog konteksta se javlja i izazov aktivnosti različitih aktera u okviru sajber prostora odnosno kibernetičkog ratovanja. Što se potvrđuje i kroz novu Agendu za mir iz 2023. godine, u okviru koje se ukazuje na važnost djelovanja u pogledu važnosti suočavanja i borbe zbog pojave i širenja sukoba i neprijateljstava u sajber prostoru, što može imati i negativne posljedice po stanovništvo određene države čak i nakon prestanka odnosno u odsustvu samog sukoba. Međutim dosadašnji napori UN – a u odgovoru na ovu vrstu izazova su razumljivo ograničeni, gdje potrebna razina znanja i sposobnosti dolazi upravo od samih država članica, tako da je suprotstavljanje kibernetičkom ratovanju i kriminalu, i dalje primarno odgovornost država, a u ovom slučaju i država članica ove organizacije.

Literatura

Knjige:

1. Aoi Chiyuki, de Coning Cedric (2017) *Towards a United Nations Stabilization doctrine – stabilization as an emerging UN practice*, u *UN Peacekeeping Doctrine in a New Era: Adapting to Stabilisation, Protection and New Threats*, eds., Cedric de Coning, Chiyuki Aoi, John Karlsrud, New York: Routledge, 288 – 310.
2. Beridan Izet, Tomić Ivo i Kreso Muharem (2001) *Leksikon sigurnosti*, Sarajevo: DES.
3. Beridan Izet (2008) *Politika i sigurnost*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
4. Bellamy J. Alex, Williams D. Paul (2015) *Trends in Peace Operations, 1947 – 2013*, u *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations*, eds., Joachim Koops, Norrie MacQueen, Thierry Tardy, Paul D. Williams, Oxford Handbooks, 13 – 42.
5. Brkić Šmigoc Jelena et al., (2019) *Rad s pojedincima i porodicama koje su u riziku od radikalizacije ili su radikalizirane*, priručnik za stručnjake, El. Knjiga, Sarajevo : Atlantska inicijativa. [Elektronski izvor: https://atlantskainicijativa.org/wp-content/uploads/Nova_2305_web_mala1-compressed.pdf].
6. Cikotić Selmo, Smajić Mirza, Delić Haris, Subašić Nihad (2018) *Nacionalna sigurnost i privatna zaštita*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
7. Chesterman Simon, Johnstone Ian, Malone M. David (2016) *Law and Practice of the United Nations, Documents and Commentary*, New York: Oxford University Press.
8. Ćurak Nerzuk (2016) *Rasprava o miru i nasilju. Geopolitika rata – Geopolitika mira – Studije mira*, Buybook, Sarajevo – Zagreb.
9. Dulić Dragana, (2008) *Mirovne i humanitarne operacije*, Beograd: Univerzitet u Beogradu.
10. DPKO (2008) *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and guidelines*. DPKO, DFS, New York.
11. Diehl F. Paul, Balas Alexandru (2014) *Peace operations.*, Second Edition, Polity: New York.
12. Druckman Daniel, Diehl F. Paul (2013) *Peace Operation Success. A Comparative Analysis*, Martinus Nijhoff: Leiden and Boston.
13. de Coning Cedric, Chiyuki Aoi, Karlsrud John (Eds.) (2017) *UN Peacekeeping Doctrine in a New Era: Adapting to Stabilisation, Protection and New Threats*, Routledge: London and New York.
14. Doss Alan (2015) *United Nations Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo – MONUSCO*, u *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations*, eds., Joachim Koops, Norrie MacQueen, Thierry Tardy, Paul D. Williams, Oxford Handbooks, 804 – 817.

15. Da Costa F. Diana, de Coning Cedric (2015) *United Nations Mission in the Republic of South Sudan – UNMISS*, u *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations*, eds., Joachim Koops, Norrie MacQueen, Thierry Tardy, Paul D. Williams, Oxford Handbooks, 830 – 841.
16. Hanhimäki M. Jessi (2008) *The United Nations – A Very Short Introduction*, New York: Oxford University Press.
17. Horowitz Sara (2007) *Mediation*, u *Handbook of Peace and Conflict Studies*, eds., Charles Webel and Johan Galtung, London and New York: Routledge, 51 – 63.
18. Johnson Frafjord Hilde (2019) Protection of Civilians in the United Nations: A Peacekeeping Illusion? u *United Nations Peace Operations in a Changing Global Order*, eds., Cedric de Coning and Mateja Peter, Switzerland: Palgrave Macmillan, 133 – 152.
19. Koops Joachim (Editor), MacQueen Norrie (Editor), Tardy Thierry (Editor), Williams D. Paul (Editor) (2015) *The Oxford Handbook of United Nations Peacekeeping Operations* (Oxford Handbooks).
20. Kjeksrud Stian, Vermeij Lotte (2017) *Protecting governments from insurgencies, The Democratic Republic of the Congo and Mali*, u *UN Peacekeeping Doctrine in a New Era: Adapting to Stabilisation, Protection and New Threats*, eds. Cedric de Coning, Chiyuki Aoi, John Karlsrud, New York: Routledge, 227 – 245.
21. Lisica Darvin (2021) *Proliferacija i politike razoružanja*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
22. Peter Mateja (2019) Peacekeeping: Resilience of an Idea, u *United Nations Peace Operations in a Changing Global Order*, eds., Cedric de Coning and Mateja Peter, Switzerland: Palgrave Macmillan, 25 – 44.
23. Peter Mateja (2019) *UN Peace Operations: Adapting to a New Global Order?*, u *United Nations Peace Operations in a Changing Global Order*, eds., Cedric de Coning and Mateja Peter, Switzerland: Palgrave Macmillan, 1 – 22.
24. Ramsbotham Oliver, Miall Hugh, Woodhouse Tom (2005) *Contemporary Conflict Resolution: The prevention, management and transformation of deadly conflicts*, Cambridge UK; Malden Polity.
25. Smajić Muhamed (2003), *Mirovne operacije Organizacije Ujedinjenih nacija*, Sarajevo: Federalno Ministarstvo odbrane.
26. Smajić Mirza, Seizović Zarije, Turčalo Sead (2017) *Humana sigurnost u postkonfliktnom kontekstu*, Sarajevo: Fakultet političkih nauka.
27. Seizović Zarije (2016) *Međunarodno humanitarno pravo*, Sarajevo: Dobra knjiga.
28. Swanström Nicklas (2002) *Regional Cooperation and Conflict Management: Lessons from the Pacific Rim*, Sweden: Uppsala University.

29. Salama Diego (2023) *UNTSO: The Future of UN Peacekeeping in the Middle East*, u *Multidisciplinary Futures of UN Peace Operations*, eds. Gilder Alexander, Curran David, Holmes Georgina, Afful Edu Fiifi, Switzerland: Palgrave Macmillan, 113 – 128.
30. Termiz Dževad (2022) *Metodologija društvenih nauka*, Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu Fakultet političkih nauka i Međunarodo udruženje metodologa društvenih nauka.
31. Turčalo Sead (2021) *Međunarodna zajednica i upravljanje konfliktima*, (hrestomatija).
32. Ziring Lawrence, Riggs E. Robert, Plano C. Jack (2000) *The United Nations: International Organization and World Politics*, Third edition, Harcourt College Publishers, New York.

Članci, radovi u zbornicima i ostali stručni radovi:

1. Ardalić Martina, Kliček Slaven (2014) *Arapsko – izraelski sukob*, Geografski horizont - Vol. 60, No. 1., str. 9 – 21.
2. Bellamy J. Alex, Charles T. Hunt (2015) *Twenty – first century UN peace operations: protection, force and the changing security environment*, *International Affairs* **91** : 6, str 1277 – 1298.
3. Brzica Nikola (2020) *Informacijska nadmoć: na sjecištu informacijskog i kibernetičkog ratovanja*, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*, Vol. XXIII No. 47.
4. Chen Eugene et al (2023) *Managing Opportunities, Challenges, and Expectations for the New Agenda for Peace*, Center on International Cooperation, New York, dostupno na: <https://cic.nyu.edu/resources/managing-opportunities-challenges-and-expectations-for-the-new-agenda-for-peace/>.
5. Dimitrijević Duško (2021) *Mirovne operacije Ujedinjenih nacija*, u Perović Vujačić S. Jelena (ur.) *Primena prava i pravna sigurnost*; Zbornik radova - Kopaonička škola prirodnog prava - Slobodan Perović, Beograd, str. 303 – 322.
6. de Coning Cedric (2023) *How Not to Do UN Peacekeeping: Avoid the Stabilization Dilemma with Principled and Adaptive Mandating and Leadership*, *Global Governance: A review of Multilateralism and International Organizations*, 29 (2), 152 – 167.
7. Duursama Allard et al (2023) *UN Peacekeeping at 75: Achievements, Challenges, and Prospects*, *International Peacekeeping*, Vol. 30, No. 4, str. 415 – 476.
8. Dorn Walter (2017) *Cyberpeacekeeping: A New Role for the United Nations?* *Georgetown Journal of International Affairs*, Vol. XVIII, No. III, pp. 138 – 146.
9. Druet Dirk (2024) *Cybersecurity and UN Peace Operations: Evolving Risks and Opportunities*, Issue Brief, New York: International Peace Institut.
10. Giray Burak (2024) *Do UN Missions Have an Expiration Date? Ideational Commitment to UN Peacekeeping and the Length of Missions*. *International Peacekeeping*, 31 (1), 1 – 28.

11. Geiß Robin (2006) *Asymmetric Conflict Structures*, IRRC, Vol. 88, No. 864, pp. 757 – 777.
12. Jevtić Dragan, Radojević M. Slobodan (2021) *Hladni rat i državocentrični koncept bezbednosti: Iskustva i paralele*, Politička revija br. 04/2021 god., vol. 70.
13. Jerotijević D., Spalević Ž., Jerotijević Z. (2019) *Odnosi između zemalja na Bliskom istoku u 21. veku*, Vojno delo, 71(4), pp. 65 – 96.
14. Lončar Andrea (2011) *Koncept kolektivne sigurnosti i mirovne operacije Ujedinjenih nacija*, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 45, No. (90) str. 31 – 48.
15. Mladenović D. Dragan, Jovanović M. Danko, Drakulić S. Mirjana (2012) *Tehnološki, vojni i društveni preduslovi primene sajber ratovanja*, Vojno tehnički glasnik/ Military Technical Courier, Vol. LX, No. 1, pp. 70 – 98.
16. Nabeel Fahad (2019) *Establishment of UN Cyber Peacekeeping Force: Prospects and Challenges*, NUST Journal of International Peace & Stability, Vol. II (2) str. 17-31.
17. Nikolić S. Slavimir (2016) *Mirovne opeacije Ujedinjenih nacija – prilagođavanje novim bezbedonosnim izazovima*, Vojno delo, vol. 68, br. 5, str. 7 – 45.
18. Oksamitna Ksenya, Karlsrud John (2020) *United Nations Peace Operations and International Relations Theory: An Introduction.*, Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3665340>.
19. Peter Mateja (2015) *Between Doctrine and Practice: The UN Peacekeeping Dilemma*. Global Governance: A review of Multilateralism and International Organizations, 21 (3), 351 – 370.
20. Pushkina D. B. (2020) *Successes and Failures of United Nations Peace Operations*. Vestnik of Saint Petersburg University. History, 2020, vol. 65, iss. 1, pp. 261 – 277.
21. Sambanis Nicholas (2007) *Short – Term and Long – Term Effects of United Nations Peace Operations*, World Bank Policy Research Working Paper No. 4207, dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=980825>.
22. Savić D. (2004) *Izraelsko – palestinski sukob: strategije i akteri*, Međunarodne studije, god. IV, br. 1, str. 63 – 77.
23. Vajzović Emir (2019) *Medijska i informacijska pismenost u sistemu cyber sigurnosti*, u: Ahić Jasmin (ur.) XVIII Dani kriminalističkih nauka, Međunarodna naučna konferencija – *Savremeni izazovi u cyber sigurnosti*, Zbornik radova, Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, 529 – 543.
24. Vuletić D. (2012) *Napadi na računarske sisteme*, Vojno tehnički glasnik/ Military Technical Courier, Vol. LX, No. 1, pp. 235 – 249.
25. Whalan Jeni (2016) *Reforming UN Peace Operations. Will the High – Level Panel’s Report Make a Difference for Human Rights?* Journal of International Peacekeeping 20 (1): 5 – 20.

Dokumenti, izvještaji i rezolucije:

1. Commons Library Research Briefing (2024) *2023/2024 Israel – Hamas conflict: UK and International response*, dostupno na: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9874/>.
2. Dostri Omer (2018) *Hamas' Cyber Activity against Israel*, The Jerusalem Institute for Strategic Studies, dostupno na: <https://jiss.org.il/en/dostri-hamas-cyber-activity-against-israel/>.
3. Human Rights Report (2014) *Conflict in South Sudan – United Nations Mission in the Republic of South Sudan – UNMISS*.
4. International Peace Institut, (2019) *Prioritization and Sequencing of Peacekeeping Mandates: The Case of MONUSCO*, dostupno na: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2019/12/1912_The-Case-of-MONUSCO.pdf.
5. International Peace Institut, (2024) *Prioritization and Sequencing of Peacekeeping Mandates: The Case of UNMISS*, dostupno na: https://www.ipinst.org/wp-content/uploads/2023/02/2302_The-Case-of-UNMISS.pdf.
6. United Nations (2023) *Our Common Agenda – A New Agenda for Peace*, Policy Brief 9.
7. United Nations Security Council (2023) *Resolution 2717: Extension of the mandate of the UN Organization Stabilization Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUSCO)*, until 20 Dec. 2024. S/RES/2717. [Pristupljeno, 19.05.2024. godine], [Dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/4030899?v=pdf>].
8. United Nations Security Council (2023) *Resolution 2677: Extension of the mandate of the UN Mission in South Sudan (UNMISS)*, until 15. Mar. 2024. S/RES/2677. [Pristupljeno, 19.05.2024. godine], [Dostupno na: <https://digitallibrary.un.org/record/4030899?v=pdf>].
9. United Nations Security Council (2024) *Resolution 2729. Reports of the Secretary General on the Sudan and South Sudan (UNMISS)*, S/RES/2729. [Pristupljeno, 19.05.2024. godine], [<https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-2024>].

Akademski radovi (disertacije):

1. Mavrak Dano (2019) *Procena Uspešnosti mirovnih misija u rešavanju unutrašnjih konflikata: Studija slučaja mirovnih misija na području bivše SFRJ*, Doktorska disertacija, Beograd, Fakultet bezbednosti.

Internet izvori:

1. Israeli – Palestinian Conflict – Center for Preventive Action, (<https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/israeli-palestinian-conflict>).

2. Peace Operations Training Institute, (<http://www.peaceopstraining.org/courses/cpoc-military-en-2022/>).
3. Peace Operations map - 2023/2024, (<https://reliefweb.int/map/world/peace-operations-20232024-11-jan-2024>).
4. Rezolucije u vezi sa aktuelnom situacijom Izraelsko – palestinskog konflikta – Parlamentarni institut, istraživački centar, (<https://www.skupstina.me/me/skupstina/sluzba-skupstine/parlamentarni-institut>).
5. UN Information Service Vienna, (<https://unis.unvienna.org/unis/en/topics/the-un-in-general.html>).

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Stranica 73 od 78

Naziv odsjeka i/ili katedre: Sigurnosne i mirovne studije

Predmet: magistarski rad

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Nermin Mujević

Naslov rada: Stanje izazovi i perspektive savremenih mirovnih operacija Organizacije Ujedinjenih nacija

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: 73

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetskih disciplinskih pravila koja se tiču plagijarizma;
- da je rad koji predajem potpuno moj, samostalni rad, osim u dijelovima gdje je to naznačeno;
- da rad nije predat, u cjelini ili djelimično, za stjecanje zvanja na Univerzitetu u Sarajevu ili nekoj drugoj visokoškolskoj ustanovi;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od preporučenih stilova citiranja, sa navođenjem potpune reference koja obuhvata potpuni bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Sarajevo, 9.07.2024. godina

Potpis
